

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN SOSYOLOJİK
ÖZELLİKLERİ VE DEĞİŞİMLERİ (2002-2018)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rıza MERTOĞLU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı

MAYIS 2020

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN SOSYOLOJİK
ÖZELLİKLERİ VE DEĞİŞİMLERİ (2002-2018)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Rıza MERTOĞLU
(171239004)**

**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZCAN

MAYIS 2020

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı 171239004 numaralı öğrencisi **Rıza MERTOĞLU** 'nun "Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Sosyolojik Özellikleri ve Değişimleri (2002-2018)" tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 07/05/2020 tarih ve 2020 /06 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ayrıntı* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *2.6.1*...edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 29/05/2020

- 1) Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZCAN**
- 2) Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ**
- 3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Deniz TANSİ**

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin Sosyolojik Özellikleri ve Değişimleri (2002-2018)” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (29/05/2020)

Rıza Mertoğlu

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasına konu olmuş alana dair çalışma konusunda beni teşvik eden ve her daim doğru yol gösteren Sayın Prof. Dr. Ali ÖZTEKİN hocama teşekkürlerimi iletirim. Danışmanım olmasından büyük bir memnuniyet duyduğum, alanındaki özgünlüğü, cesur ve değerli yorumlarıyla örnek bir akademisyen olduğuna inandığım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÖZCAN hocama gerek çalışmamda olan yardımı, gerekse akademik alanda yolumu aydınlatmasından ötürü teşekkür ederim. Tezimin son aşamasındaki yardımlarından ötürü Sayın Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ hocama da teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca öğrenim hayatımın tamamında beni sonuna kadar destekleyen aileme teşekkür ediyor ve bu çalışmamı onlara ithaf ediyorum.

Mayıs 2020

Rıza Mertoğlu

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ	xii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırma Sorusu ve Yöntemi.....	3
1.2 Araştırmanın Hipotezleri	5
1.3 Araştırmanın Sınırları.....	7
2. MECLİSİN ve TÜRKİYE SİYASETİNİN SOSYOLOJİSİ.....	8
2.1 Modern Türkiye’de Milletvekillerinin Sosyolojik Tarihi.....	8
2.2 Türkiye’nin Politik ve Toplumsal Yapısına Dair Değerlendirmeler.....	11
2.3 Benzer Çalışmalar	17
3. 2002-2018 YILLARI ARASINDA T.B.M.M. TEMSİLCİLERİNİN SOSYOLOJİK ÖZELLİKLERİ	19
3.1 “Yeni Türkiye’nin” Filizleri: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri....	20
3.1.1 Cinsiyetlerine göre milletvekilleri.....	21
3.1.2 Yaşlarına göre milletvekilleri	22
3.1.3 Medeni hallerine göre milletvekilleri	26
3.1.4 Mesleklerine göre milletvekilleri	27
3.1.5 Milletvekillerinin eğitim durumları.....	29
3.1.6 Memleketlerine göre milletvekilleri.....	30
3.2 “İstikrar”: 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri	32
3.2.1 Cinsiyet bakımından milletvekilleri	33
3.2.2 Yaşlarına göre milletvekilleri	35
3.2.3 Milletvekillerinin medeni halleri.....	39
3.2.4 Meslekleri bakımından milletvekilleri	40
3.2.5 Eğitim durumlarına göre vekiller	40
3.2.6 Memleketlerine göre milletvekilleri.....	42
3.3. AK Parti’nin Büyük Zaferi: 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri.....	44
3.3.1 Cinsiyetlerine göre milletvekilleri.....	45
3.3.2 Milletvekillerinin yaşları	48

3.3.3 Medeni durumları bakımından milletvekilleri.....	52
3.3.4 Meslekleri bakımından milletvekilleri	52
3.3.5 Milletvekillerinin eğitim durumları.....	53
3.3.6 Memleketlerine göre milletvekilleri.....	54
3.4 Seçim Fırtınasının Başlangıcı: 1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimleri..	59
3.4.1 Cinsiyetlerine göre milletvekilleri.....	60
3.4.2 Milletvekillerinin yaşları	62
3.4.3 Milletvekillerinin medeni halleri.....	66
3.4.4 Mesleki açıdan milletvekilleri.....	67
3.4.5 Öğrenim durumlarına göre milletvekilleri.....	67
3.4.6 Memleketlerine göre milletvekilleri.....	68
3.5 Yeni Sistem, İlk Seçim: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri	72
3.5.1 Milletvekillerinin cinsiyet dağılımı	74
3.5.2 Milletvekillerinin yaşları	77
3.5.3 Medeni hallerine göre milletvekilleri	82
3.5.4 Mesleklerine göre milletvekilleri	83
3.5.5 Milletvekillerinin eğitim durumları.....	84
3.5.6 Milletvekillerinin memleketleri	85
4. BEŞ SEÇİM DÖNEMİNİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ.	89
4.1 Türkiye'nin Erkek Egemen Siyaseti	89
4.2 Genç Nüfus, Yaşlı Meclis.....	95
4.3 'Aile Sahibi' Siyasetçi.....	99
4.4 İş İnsanlarının Meclisinden Hukukçuların Meclisine	102
4.5 'Üniversiteli' Meclis.....	108
4.6 İki Önemli Siyasetçi Bölgesi: İç Anadolu ve Karadeniz	112
5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	117
KAYNAKÇA	122
ÖZGEÇMİŞ	128

KISALTMALAR

ANAP	: Anavatan Partisi
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1: 3 Kasım 2002 Genel Seçim Sonuçları.....	20
Tablo 3.2: 22. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre)	25
Tablo 3.3: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları	33
Tablo 3.4: 23. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre).....	38
Tablo 3.5: 12 Haziran 2011 Genel Seçim Sonuçları.....	45
Tablo 3.6: 24. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre)	51
Tablo 3.7: 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları	59
Tablo 3.8: 26. Dönem Milletvekillerinin Şehirlere Göre Yaş Ortalaması	65
Tablo 3.9: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları	73
Tablo 3.10: 24 Haziran 2018 Milletvekilliği Seçim Sonuçları.....	73
Tablo 3.11: 27. Dönem Milletvekillerinin Şehirlere Göre Yaş Ortalaması	81

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 3.1: 22. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	21
Grafik 3.2: Siyasi Partilerin 22. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları.....	21
Grafik 3.3: 22. Dönem TBMM'nin ve Siyasi Partilerin Ortalama Yaşları.....	22
Grafik 3.4: 22. Dönem Milletvekillerinin Medeni Halleri.....	26
Grafik 3.5: 22. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları	28
Grafik 3.6: 22. Dönem Milletvekillerinin Eğitim Durumları.....	29
Grafik 3.7: 22. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri	30
Grafik 3.8: 22. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri (Siyasi Partiler)	31
Grafik 3.9: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2002)	32
Grafik 3.10: 23. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Bakımından Durumu.....	34
Grafik 3.11: Siyasi Partilerin 23. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları.....	34
Grafik 3.12: 23. Dönem TBMM'de Siyasi Partilerin Ortalama Yaşları.....	35
Grafik 3.13: 23. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumları	39
Grafik 3.14: 23. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları	40
Grafik 3.15: 23. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Açısından Dağılımı	41
Grafik 3.16: 23. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri	42
Grafik 3.17: 23. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal).....	43
Grafik 3.18: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2007)	44
Grafik 3.19: 24. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Bakımından Dağılımı.....	46
Grafik 3.20: Siyasi Partilerin 24. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları.....	46
Grafik 3.21: 24. Dönem Milletvekili Adaylarının Cinsiyet Durumu	47
Grafik 3.22: 24. Dönem TBMM'nin Siyasi Partilere Göre Yaş Ortalaması	48
Grafik 3.23: 24. Dönem Milletvekillerinin Medeni Hâllerine Göre Durumu.....	52
Grafik 3.24: 24. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları	53
Grafik 3.25: 24. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Durumları	54
Grafik 3.26: 24. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri	55
Grafik 3.27: 24. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal).....	56
Grafik 3.28: BDP ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2011).....	57
Grafik 3.29: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2011)	57
Grafik 3.30: 26. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı	60
Grafik 3.31: Siyasi Partilerin 26. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları.....	60
Grafik 3.32: Siyasi Partilerin 2015 Genel Seçimlerinde Kadın Aday Oranı	61
Grafik 3.33: 26. Dönem TBMM'de Siyasi Partilerin Yaş Ortalamaları.....	62
Grafik 3.34: 26. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumları	66
Grafik 3.35: 26. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımı	67
Grafik 3.36: 26. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Durumları	68
Grafik 3.37: 26. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri	69
Grafik 3.38: 26. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal).....	70
Grafik 3.39: HDP ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2015).....	70
Grafik 3.40: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2015)	71
Grafik 3.41: 27. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı.....	74
Grafik 3.42: Siyasi Partilerin 27. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları.....	75

Grafik 3.43: Siyasi Partilerin 2018 Genel Seçimlerinde Kadın Aday Oranı	76
Grafik 3.44: 27. Dönem Milletvekillerinin Siyasi Partilere Göre Yaşları	77
Grafik 3.45: 27. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumu.....	82
Grafik 3.46: Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları	83
Grafik 3.47: 27. Dönem Milletvekillerinin Eğitim Durumları (Oransal)	84
Grafik 3.48: 27. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri	85
Grafik 3.49: 27. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal)	86
Grafik 3.50: AK Parti ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2018).....	87
Grafik 3.51: CHP ve HDP Milletvekillerinin Memleketleri (2018).....	88
Grafik 4.1: Siyasi Partilerin Kadın Vekil Oranları (2002-2018).....	90
Grafik 4.2: Siyasi Partilerin Merkez Organlarındaki Cinsiyet Durumu	92
Grafik 4.3: TBMM’de Kadın Milletvekili Oranları	93
Grafik 4.4: Gelişmekte Olan Ülkeler ile Türkiye’nin Kadın Vekil Oranları	93
Grafik 4.5: Gelişmiş Ülkelerin ve Türkiye’nin Kadın Vekil Oranları	94
Grafik 4.6: Kadınların İşgücüne Katılım Oranı	95
Grafik 4.7: Siyasi Partilerin Beş Dönem Boyunca Yaş Ortalamaları	96
Grafik 4.8: Beş Dönem Boyunca TBMM’nin Yaş Ortalaması	98
Grafik 4.9: TBMM’nin ve Ülke Nüfusunun Yaş Ortalamaları.....	99
Grafik 4.10: Beş Dönem Boyunca Siyasi Partilerin Evli Vekil Oranları	100
Grafik 4.11: TBMM’nin Evli Vekil Oranları.....	101
Grafik 4.12: Türkiye’de Evliliğe İlişkin Veriler	101
Grafik 4.13: Önemli Beş Meslek Grubunun Dağılımı (Oransal)	103
Grafik 4.14: Diğer Meslek Gruplarının Dağılımı (Oransal)	104
Grafik 4.15: Türkiye’de İtibarı En Yüksek 10 Meslek.....	105
Grafik 4.16: Beş Dönem Boyunca TBMM’nin Eğitim Durumu (Oransal).....	108
Grafik 4.17: Türkiye’de Eğitim Durumu	109
Grafik 4.18: AK Parti Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal).....	110
Grafik 4.19: CHP Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal)	110
Grafik 4.20: HDP Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal).....	111
Grafik 4.21: MHP Milletvekillerinin Eğitim Durumları (Oransal)	111
Grafik 4.22: Meclis Üyelerinin Memleketleri (Oransal)	112
Grafik 4.23: AK Parti Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)	113
Grafik 4.24: CHP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)	114
Grafik 4.25: HDP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)	115
Grafik 4.26: MHP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal).....	116

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 3.1: 22. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi.....	24
Resim 3.2: 23. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamasının Türkiye Haritasında Gösterimi	37
Resim 3.3: 24. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi.....	50
Resim 3.4: 26. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi.....	64
Resim 3.5: 27. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi.....	80

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÜYELERİNİN SOSYOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE DEĞİŞİMLERİ (2002-2018)

ÖZET

Siyasetçilere dair yapılan varsayımların büyük bir çoğunluğu, çoğu zaman yalnızca siyasi parti liderleri ve onların toplumla etkileşimleriyle sınırlı tutulur. Bu çalışmada ise ideolojiler mümkün olduğunca göz ardı edilerek milletvekillerinin özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu tez çalışmasıyla, beş dönemde (2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018) yapılan milletvekili seçimlerinin sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni oluşturan üyeler, Lewis Bernstein Namier'in öncüsü olduğu prosopografi yöntemiyle incelenmiş ve böylece sosyolojik değerlendirmeleri yapılmıştır. Sosyolojik değerlendirmeler için milletvekillerinin yaşları, medeni durumları, memleketleri, eğitim durumları, meslekleri ve cinsiyetleri kullanılmıştır. Böylelikle siyasi hareketlerin liderleri yerine, bu hareketlerin meydana getirdiği milletvekili gruplarının ortak özelliklerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Prosopografi dışında araştırma yöntemi olarak literatür taraması ve arşiv incelemesi uygulanırken, çoğunlukla Yüksek Seçim Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Bu verilerle birlikte toplumun ortak özellikleri ile politikacıların sosyolojik özellikleri arasında bir bağ kurulması amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda meclis üyelerinin büyük oranda Türkiye'nin sosyolojik yapısı ile benzerlikler gösterdiği, en önemlisi de siyasal partilerin ideolojilerinin buna ciddi oranda etki etmediği ortaya çıkmıştır. Cinsiyet bakımından farklılıklar görüldüğü gibi, mesleki ve bölgesel bazı ayrımların da yaşandığı elde edilmiş sonuçlardan bir diğeridir. Bunlara ek olarak, genel olarak birbirinden farklı siyasal çizgide yer aldığı düşünülen bazı siyasi partilerin, aslında fazlaca ortak sosyolojik özelliğe sahip olduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Milletvekilleri, Sosyolojik Analiz, Genel Seçim, Prosopografi*

SOCIOLOGICAL CHARACTERISTICS AND CHANGES OF THE GRAND NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY (2002-2018)

ABSTRACT

The vast majority of assumptions about politicians are generally limited only to political party leaders and their interactions with society. In this study, the ideologies were ignored as much as possible and the characteristics of the deputies were emphasized. In this dissertation, MPs that has been elected after five parliament elections (2002, 2007, 2011, 2015 and 2018) of Turkey, are studied via prosopography, a method that is pioneered by Lewis Bernstein Namier and thus some sociological assesments have been made. For sociological evaluations, the ages, marital status, hometown, educational status, profession and gender of the deputies were used. Thus, instead of the leaders of the political movements, it is aimed to reveal the common characteristics of the deputy groups formed by these movements. Outside of prosopography, a literature survey and archival research has been implied, especially datas from Supreme Committee of Elections, Grand National Assembly of Turkey and Turkish Statistical Institute are referred. With these data, it is aimed to establish a link between the common characteristics of the society of Turkey and the sociological characteristics of politicians. In the light of this study, a huge amount of parallelities between MPs and Turkey's sociological structure has been revealed. Significantly, political parties does not seem to have a huge influence on the issue. Gender distribution, professional and regional differences are among the other topics that have been observed and as a result, some differences on aforementioned topics are arised. In addition to these, it was understood that some political parties, which are generally thought to have a different political line, actually have very common sociological characteristics.

Key Words: *Parliamentarian, Sociological Analys, National Election, Prosopography*

1. GİRİŞ

Fransız düşünür Montesquieu, toplumlar ve yöneticilere ilişkin meşhur sözünde “her toplumun layık olduğu şekilde yönetildiğini” söyler. Bu cümle ve ifade ettikleri esasında son derece büyük bir önem taşımaktadır, zira yöneticilerin (politikacıların) ve parlamenterlerin değerlendirildiği araştırmalarda çıkarım yapılırken bu hususun çokça kez göz ardı edildiği söylenebilir. Parlamenterleri (milletvekillerini) o ülkeyi oluşturan toplumun sosyolojik yapısından bağımsız değerlendirmek, belki de bu konuda yapılabilecek en büyük yanlışların başında gelmektedir. Milletvekillerinin büyük bir çoğunluğu, o toplumun içinde yetişen ve dolayısıyla o toplumun kültürel ve sosyolojik yapısından etkilenen bireylerdir. Bireylerin politik tutumlarının, içinde bulunduğu toplum, yaşı, mesleği gibi etkenlerden geçerek oluştuğunu düşünürsek, bu tutumla birlikte siyasetçi olmaya karar vermiş kişilerin de toplumun birer aynası olmasını bekleyebiliriz.

Toplulukların politikacılara bakışına dair oluşan genel kanılar ise esasında bir tür tutarsızlığa işaret etmektedir. Araştırmanın ilerleyen kısımlarında ayrıntılarıyla bahsedileceği gibi, ‘siyasetçiye’ olan negatif bakış, toplumların çoğu için ortak bir özellik haline gelmiştir. Siyasetçilerin güvenilirliği en düşük gruptan biri olması bunu açıkça gösteriyor olmasına karşın, esasında siyasetçilerin toplumdan bağımsız veya toplumun temsil ettiği değerlerin ortalamasından uzak kişiler olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Örneğin, başkanlık sisteminin en bilindik örneği olan Amerika Birleşik Devletleri’nin 2016 yılında yapılan son seçimlerinde göreve gelen Donald Trump ve onun tartışmalarla geçen başkanlık dönemi herkesçe bilinmektedir. Görevine başladığı dönemden bu yana Trump ve ABD toplumunun önde gelen isimleri, farklı politikacılar, gazeteciler, sanatçılar ya da sporcular gibi toplumun geniş kesimlerinden isimlerle yaşadıkları çeşitli dönemlerde gündem olmuştur. Spor ile siyaset çoğu zaman birbirinden uzak kavramlar olsa da, yine Donald Trump’ın başkanlık döneminde NBA şampiyonu olan takımların, ABD için geleneksel hale

gelmiş ‘Beyaz Saray Ziyaretini’ yapmadıkları görülmüştür.¹ Esasında küçük olan bu örnek dahi, Donald Trump’ın tartışmalarla geçen başkanlık süreci hakkında fikirler vermesine karşın, dikkat çekilmesi gereken asıl nokta, toplumun farklı kesimleriyle çatışma halinde olmaktan çekinmeyen birinin, yine o toplum tarafından seçilmiş olduğu gerçeğidir. Şayet Donald Trump’ın popülist, aşırı ya da çatışmacı söylemlerinin olduğu düşünülüyorsa, bu aynı zamanda ABD toplumunun bir bölümünde de bunun karşılığının olduğu, bununla beraber yine toplumun bir kesiminin de bu özellikleri taşıdığını gösterecektir. Her ne kadar başkanlık sistemleri ile parlamenter sistemler birbirinden çok farklı olsa bile, aynı hususun parlamenter sistemlerdeki başta siyasi parti liderleri olmak üzere, milletvekilleri için de geçerli olacağını söylemek mümkündür. Araştırma boyunca ortaya koyulmaya çalışılacağı gibi, bir devletin yasama organının sahip olduğu özelliklerin önemli bir kısmı, aynı zamanda o ülke toplumun özelliklerine de işaret etmektedir.

Bu değerlendirmelerin Türkiye için ayrı bir penceresi daha bulunmaktadır. Türkiye’nin politik yapısının alışlagelmiş ‘sol-sağ’ siyaseti ile açıklanamıyor oluşu ve belki de diğer pek çok ülkeye göre kimliklerin politik kararlara etkisinin çok daha fazla olması sebebiyle, bu kimliklerin siyasi partilere eklemlenmesi ve böylece siyasi partilerin, çeşitli sosyolojik özellikleri daha da fazla göstermesi beklenecektir. Türkiye’nin son olarak 2018 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerine dair yaptığı incelemesinde KONDA, ülkedeki çeşitli dini, etnik yahut kültürel grupların, birtakım siyasal partilere dağılmış olduğunu gözlemlemiştir.² Bunun bir yansıması olarak, bazı siyasi partilerin kendi tabanlarına ilişkin sosyolojik özellikleri ne oranla taşıdığı incelemeye mahkûm bir konu olsa bile, bu durumun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin sosyolojik yapısının Türkiye’nin sosyolojik yapısına dair önemli ipuçları vereceği düşüncesini desteklediği açıktır.

---

¹ Haberin kaynağı için bkz: Cumhuriyet, *Sporcuların Trump boykotu devam ediyor*, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sporcularin-trump-boykotu-devam-ediyor-990541> (Erişim Tarihi: 14 Mart 2020)

² KONDA’nın 24 Haziran 2018 seçimlerine dair yayınladığı raporda, toplum analizi önemli bir yer kaplamıştır. Buna göre, yaşam tarzını modern olarak açıklayanların büyük kısmı CHP’yi tercih ederken, dindar muhafazakârların ezici bölümü AK Parti’yi tercih etmektedir. Benzer ayrımlar ve kırılmalar, etnik ve mezhepsel farklılıklarda da görülmektedir. HDP, Türk seçmenlerin en az tercih ettiği siyasi parti olarak görülürken, Kürt seçmenlerin ise açık ara en çok oy tercihinde bulunduğu partidir. Sünni Müslümanların AK Parti’den yana oy kullandığı görülürken, Alevi Müslümanların bariz biçimde CHP’ye oy verdikleri tespit edilmiştir. (KONDA, 2018)

1.1 Araştırma Sorusu ve Yöntemi

Structure of Politics'de Lewis Bernstein Namier, Ahmet Özcan'ın da açıkladığı gibi, politik hareketlerin öncülerine, yani siyasi partilerin liderlerine bakmaktansa, daha küçük topluluklara (milletvekili gruplarına) yönelerek, onların biyografilerini çıkardı. (Özcan, 2008) 'Prosopografi' olarak isimlendirilmiş bu yöntemin oluşmasındaki ana düşünce netti: eğer 'kendi özgür iradelerine sahip olan bireyler' ortak bazı değerler yahut amaçlar doğrultusunda bir araya geliyorsa, bunun bir nedeni olmalıydı. Özcan'ın ifadesine göre Namier'in yanıtlarını bulmayı arzuladığı sorular erkeklerin neden siyaseti seçtiği ve 'bireysel' milletvekillerinin davranışlarını nasıl belirlediğiydi. (Özcan, 2008: 13) Gerçekten de politikacılar 'bireyselliklerini' bir kenara bırakarak, 'ortak' amaçlar için bir araya mı geliyorlardı? Belki de sadece Burke'ün iddialı sözü olan "meleklerin adım atmaya korktukları yerde, ahmakların öne atılmasından" cesaretle yola çıkıyorlardı. (Burke, 2019: 70) Yani milletvekilleri, sadece ülke yönetiminde gördükleri insanların kendilerinden daha başarısız/yetersiz olduğunu düşündükleri için siyasete girip, daha iyisini yapmayı istedikleri için mi siyaseti tercih ediyordu? Yoksa bir araya gelmiş toplulukların (siyasi parti gruplarının) paylaştığı başka değerler mi söz konusuydu?

Namier milletvekillerinin özelliklerini çıkarırken, onların ideolojileri ile ilgilenmeyerek yalnızca elde ettiği verileri topladı. Namier'in bireyler üzerinde yaptığı bu araştırmalar öylesine detaylıydı ki, milletvekillerinin vergi kayıtlarına veya benzer bölgelerde eğitim görmüş olanların aralarındaki bağa varana dek araştırmalarını sürdürdü. Böylelikle prosopografi yöntemi, biyografilerin bir araya getirilerek oluştuğu 'biyografiler yığınınna' dönüştü ve bu yığın sayesinde siyasetçilere dair bazı konularda fikir sahibi olmak kolaylaştı.

Namier'in üzerinde durduğu sorular, onu insanların düşüncelerinin ve iradelerinin nasıl oluştuğuna dair bir analize götürüyordu. John Brooke'un bahsettiği üzere, Namier'in en büyük iddialarından biri, insan davranışlarının çeşitli dış etkenlere maruz kalsa bile büyük oranda duygusal ilişkilerden ve bireyin kendi iradesinden kaynaklandığıydı. (Brooke, 2008: 340) Günümüzde siyasetçi olmanın getirdiği olumsuz izlenim düşünülürse, Brooke ve onun Namierizm'den yola çıkarak sarf ettiği sözler anlam kazanmaktadır; zira bu, milletvekili topluluklarının da 'duygusal ilişkiler' neticesinde bir araya gelme olasılıklarını güçlendirmektedir. Diğer bir

deyişle, bireyin kendini daha yakın hissettiği siyasal çizginin veya ideolojinin elbette büyük önemi olsa da, esasında belirleyici olan şeyler, onu bu ideolojiye yaklaştıran koşulların ne olduğu ve nasıl meydana geldiğidir. Dolayısıyla bu, politikacılar üzerinde değerlendirme yapılırken ideolojilerin ‘kısmen’ de olsa kenara bırakılmasının gerekliliğini göstermektedir. Çünkü insanların düşünceleri, tavırları ve kararları çoğunlukla duygusal ilişkilerinden kaynaklanıyorsa, siyasal katılımları ve pozisyonları da bunlardan bağımsız değerlendirilemeyecektir.

Bir politikacının çoğu toplum için güven uyandıran biri olmadığını söylemek iddialı bir söz olmayacaktır. Aksine, bunu destekleyecek inceleme ve araştırmalara kolaylıkla ulaşılabilir. Örneğin, IPSOS isimli araştırma şirketinin 23 ülkede yapmış olduğu ‘en güvenilir meslekler’ araştırmasının sonucunda, politikacılara güvenlerin oranı yalnızca %9’dur. (IPSOS, 2019) Siyasetçilere güvenmediğini söyleyenlerin oranı ise %67’dir. Araştırmanın sadece Türkiye’yi kapsayan sonuçlarında da durum değişmemektedir. Türkiye’de siyasetçilere güvendiğini söyleyenlerin oranı %11 olurken, güvenmeyenler ise %65’lik bir dilime sahiptir. Dolayısıyla milletvekili olmanın insanlara toplumsal bir lütuf ve olumlu bir imaj getirmediği, ‘halkça tutulmadıkları’ açıkça görülmektedir. O hâlde milletvekillerinin bir araya gelmesindeki motivasyonun ‘daha iyi bir siyasetçi/yönetici’ olması pek olası değildir ve prosopografik bir inceleme yapılırken, milletvekillerinin aslında kim oldukları, yaşları, meslekleri, eğitim durumları gibi özellikleriyle ortaya çıkarılarak, paylaştıkları ortak özellikler aranmalıdır.

Kişilerin ‘duygusal ilişkileri’ sonucunda oluşan iradeleri, elbette birtakım etkenlere maruz kalmaktadır. Araştırma boyunca her ne kadar Namier’in ortaya koyduğu bu ana yoldan ilerlenecek olsa da insanların politik davranışlarına etki eden bazı faktörler de göz ardı edilmeyecektir. Öztekin, kişilerin siyasal katılımlarını etkileyen faktörleri iki ana grupta incelemiştir: toplumsal ve kişisel faktörler. (Öztekin, 2016) Toplumsal faktörler bireyi dışardan etkileyen ve kimi zaman kendi kontrolü dışında oluşabilen etkenlerdir. Yani yaşanan toplumun tipi (tarım veya endüstri toplumu olması gibi), aile yapısı, kişinin bulunduğu toplumsal sınıfı, mesleği ve statüsü, olaylara bakışında ve bunun neticesinde iradesinin oluşumuna etki eder. Bireysel faktörler ise kişinin kendisi ile ilgilidir. Öztekin bunları cinsiyet ve yaş olarak sıralamıştır. Siyasal tavır, davranış veya irade dediğimiz sonuç tüm bunların bir arada olduğu bir sürecin sonunda meydana geleceğinden, milletvekili gruplarının da bu çerçevede incelenmesi gerekir.

Bir eylemin bir ya da birkaç kişi tarafından yapılması veya bir düşüncenin azınlıklar tarafından dile getirilmesinin yaratacağı etki ile bunların büyük topluluklar tarafından sergilenmesinin getireceği sonuçlar mutlaka farklılık gösterir. Bu bağlamda şunu da söylemek mümkün olabilir: milletvekili topluluğunun ortak birtakım özelliklerinin olması, onları bireysel olarak birbirinden ayıran özelliklerden daha önemlidir. İşte tam da bu nedenle milletvekillerinin sosyolojik özelliklerinin prosopografi yöntemiyle incelenmesi gerekir. Bu grupların ortalama yaşları ile temsil ettikleri toplumun veya toplulukların ortalama yaşları arasında oluşabilecek fark, ağırlıklı olarak bir meslek grubundan oluşmaları ya da eğitim düzeyi olarak toplumdaki ayrışmaları gibi muhtemel sonuçlar ancak bu yöntemle tespit edilebilir. Dahası, ancak bu şekilde ideolojilerin perdesi altına gizlenmiş birtakım gerçekler tüm yalınlığıyla ortaya çıkarılabilir.

1.2 Araştırmanın Hipotezleri

Şu ana kadar bahsi geçen hususlar, araştırmanın sorusu ve yöntemi ile ilgilidir. Bu soru ve yöntemle ilgili olarak, araştırmanın varsayımlarını ve amaçlarını ise şu şekilde sıralayabiliriz:

(i) Türkiye toplumunun ataerkil bir yapıda olduğu, dolayısıyla sosyolojik yapısının da buna göre şekillendiği bilinmektedir. Kadınların işgücünde yer alma, eğitime katılma, siyasal davranışlarda rol üstlenme gibi oranlarının zayıflığı da bilinmektedir. Bu husus, Türkiye'nin politik yaşantısına ve özellikle de siyasi partilerin liderlerine sirayet etmiştir. Şu ana kadar ülke tarihinde sadece bir kez bir kadın Başbakan olabilmişken, güncel siyasi partiler arasında da lideri kadın olan sadece bir parti bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerle araştırma süresince Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasında cinsiyet bakımından bir dengesizlik ve adaletsizlik görülmesi beklenmektedir. Siyasi parti tabanlarıyla ilişkili olarak, bu cinsiyet eşitsizliğinin milliyetçi-muhafazakâr partilerde daha yoğun görülürken, seküler partilerde daha az görülmesi önemli varsayımlarımızdan biridir.

(ii) Türkiye nüfusunun genç bir yaş ortalamasına sahip olduğu bilinmektedir. Araştırmanın başlayacağı 2002 yılında Türkiye'de milletvekili seçilme yaşı 30 olurken, bir sonraki dönemde 25'e düşmüş, son seçim döneminde ise 18'e inmiştir. Tüm bunlardan yola çıkılarak, başlangıçta yüksek olan seçilme yaşına rağmen,

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin 'orta yaşlı' olarak ifade edilebilecek olan bir yaş aralığında olması ve nüfus ortalaması ile arasında bariz bir fark olması beklenmektedir. Seçilme yaşında yapılan değişikliklerle beraber ise milletvekili yaş ortalamasında düşüş yaşanması ve bu farkın azalmakta olması bir diğer varsayımdır. Milliyetçi-muhafazakâr partilerin daha gelenekçi bir yapıya sahip olmaları ve tabanlarının da bu doğrultuda hareket etmesinden ötürü, bu partilerin yaş ortalamalarının diğerlerinden daha yüksek olması beklenecektir.

(iii) Türkiye'nin coğrafi bölgeleri arasında, en çok siyasetçi çıkaran bölgenin hangisi olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için milletvekillerinin memleketleri incelenecek, aynı zamanda bu bölgelerdeki illerin nüfuslarıyla orantılı olarak çıkardıkları milletvekili sayılarına bakılacaktır. Böylece bölgelerden çıkan milletvekili sayıları ile bu bölgelerde doğmuş milletvekili sayıları karşılaştırılarak, çeşitli siyasal ve sosyolojik tespitlerin yapılması hedeflenmektedir. Aynı zamanda siyasal partilerin içinde bazı bölgesel hâkimiyetlerin varlığı da sorgulanmış olacaktır.

(iv) Milletvekillerinin medeni durumları toplumun siyasetçilere bakışı konusunda tespitler yapılabilmesi için araştırılacaktır. Bunun için ülke nüfusundaki genel duruma ilişkin verilerden de faydalanılacak ve bu sayede Türkiye'nin yapısı ile TBMM'nin yapısı kıyaslanabilecektir.

(v) Bahsi geçen konulardaki değişikliklerin tümünün ülkenin sosyolojik yapısındaki değişikliklerle beraber yaşanması beklenmektedir. Şayet milletvekilleri arasında evli olanların oranı azalıyorsa, bunun ülkedeki evlenme oranlarında da düşüş ifade etmesi beklenecek, dahası TBMM'deki değişimin de bundan kaynaklanması beklenecektir.

(vi) Bununla birlikte, kişinin siyasal katılımını etkileyen faktörlerin önemli bir bölümünün, nihai sonuç bireysel iradesi ile belirleniyor olsa da toplumsal koşullar etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Buradan yola çıkıldığı vakit, toplumların politikacılara olan güvensizliğinin aynı zamanda bir tutarsızlık olduğu araştırmanın önemli varsayımlarından bir tanesidir ve Türkiye'nin son beş seçim dönemi özelinde, politikacıların ortak özelliklerinin esasında Türkiye toplumunun ortak sosyolojik özellikleri olduğu iddiası incelenecektir.

1.3 Araştırmanın Sınırları

Ayrıca araştırma, gerek tüm dönemlerden veri toplamanın oluşturacağı güçlük, gerekse bu süre zarfında Türkiye'nin politik iklimine hâkim olan siyasal partilerin günümüze kadar benzer şekilde uzanması sebebiyle 2002 ile 2018 yılları arasındaki meclis dönemleriyle sınırlandırılmıştır. Böylece hem Türkiye'nin sosyolojik ve politik yapısına dair hem geçmişe uzanabilecek kadar kapsamlı, hem de günümüzü aydınlatabilecek kadar güncel bir araştırma verisine ulaşılması hedeflenmiştir.

2. MECLİSİN ve TÜRKİYE SİYASETİNİN SOSYOLOJİSİ

Parlamentolar veya ülkemizin siyasal tarihine ve sistemine daha uygun düşen ismiyle ‘meclisler’, demokrasilerin belki de en önemli aracıdır. Dolayısıyla mazisi de tıpkı Antik Yunan dönemine uzanan demokrasi kadar eskiye dayanmaktadır. Meclislerin ve elbette milletvekillerinin (parlamentarlerin) önemini arttıran en önemli husus ise modern devletlerin büyük bir çoğunluğunun ‘temsili demokrasileri’ kullanmak zorunda oluşudur. İsviçre’nin bazı kantonlarında olduğu gibi ‘doğrudan demokrasi’ uygulamalarının yer aldığı devletler ya da bölgeler var olsa da günümüzün en uygulanabilir yönetim biçimleri temsili demokrasilerdir.³ Bu da milletvekillerini (yönetenleri) daha değerli kılmaktadır; zira onlar yasa yapabilen veya değiştirebilen, bir devletin bugünü ya da geleceğine dair kararlar alabilen ve bunları yaparken de binlerce insanın temsilcisi olan bireylerdir.

Temsili demokrasilerde milletvekilleri aynı zamanda toplumun sosyolojisinin birer aynası gibidir. Araştırmanın ana argümanlarından biri olan bu varsayımın doğruluğu sınamadan önce, bu bölümde Türkiye’de TBMM tarihine ilişkin bazı bilgiler verilecek, milletvekillerinin sosyolojik özelliklerinin geçmişten bugüne gelişimine dair incelemeler yapılacak, Türkiye siyasetine büyük ölçüde ışık tutan “merkez-çevre” etkisinden bahsedilerek bu hususta ayrıca bir tartışma açılacak, aynı zamanda daha önce bu alanda yapılmış birtakım araştırmalardan bahsedilerek, ilerleyen bölümlerde detaylandırılacak olan çalışmamız için birtakım fikirlerin oluşması sağlanacaktır.

2.1 Modern Türkiye’de Milletvekillerinin Sosyolojik Tarihi

Türkiye’de Meclis, Cumhuriyet’in kendisinden de eski olan bir tarihe sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu’nun ilk anayasası olan Kânûn-ı Esâsî , ‘Meşrutiyet Dönemi’ olarak adlandırılan süreçte uygulanmaya başlamıştır. Böylece Cumhuriyet’in kurulmasından yaklaşık 50 sene kadar önce ilk meclis Meclis-i Mebusan ismiyle göreve gelmiştir. Anayasanın yayınlandığı 1876 yılından hemen sonra, 1877’de Meclis-i Mebusan’ın ilk seçimleri yapılmıştır. Elbette, bu seçimlerin günümüzdekiler

---

³ İlker Gökhan Şen, doğrudan demokrasi araçlarının etkin olarak kullanıldığı ülkelerden söz ederken İsviçre, İtalya ve ABD’nin eyaletleri üzerinde incelemeler yapmıştır. Bu incelemeler göstermektedir ki, doğrudan demokrasinin etkinliğinin en yüksek olduğu yer İsviçre’nin bazı kantonlarıdır. (Şen, 2013)

ile aynı demokratik niteliklere sahip olmadığı kolayca tahmin edilebilir. Örneğin, bu anayasada Osmanlı halkının (yalnızca erkeklerin) Meclis-i Mebusan temsilcilerini seçme hakları olduğu belirtilmiş, her elli bin nüfus için bir temsilci olması kararlaştırılmıştır.⁴ Bu açıdan ilk anayasacılık ve demokratikleşme hareketleri, parlamenter sistemlerin daha önce yayılmaya başladığı ülkelerle –İngiltere gibi- benzerlik göstermektedir; zira pek çoğunda seçme hakkı uzun dönemler boyunca belirli gruplara –erkekler, toprak sahiplerine vs- verilmiştir.

Bu ilk meclis girişimlerinde yaşanan başarısızlıklar ve olaylar, II. Abdülhamid döneminde günümüze kadar uzanacak birtakım siyasi ve kültürel tartışmalara yol açmıştır. İstibdat ile modernleşme arasında yaşadıklarıyla Türkiye siyasetinin güncel tartışma meselelerinden biri olan II. Abdülhamid dönemi, ilerleyen bölümlerde ayrıca söz edileceği gibi Türkiye’deki “laik-muhafazakâr” ayrışmasının günümüzdeki argümanlarından ve ayrışmalarından biri olmayı sürdürse de, kesin olan en önemli şey bu dönemde Abdülhamid’in İslamiyetçi merkezine karşı, milliyetçi akımların etkisiyle yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan Jön Türkler arasında yaşanan çatışmanın varlığıdır. Bu çatışma, daha önce kapatılmış olan Meclis-i Mebusan’ın yeniden açılmasına yol açtığı gibi, tarihe “31 Mart Vakası” olarak da geçen ve II. Abdülhamid’in tahttan indirildiği olaylarla da devam etmiştir. Tüm bunların neticesinde Osmanlı İmparatorluğu’nda padişahın yetkileri giderek azaltılırken, yetkinin ve siyasi hâkimiyetin giderek daha fazla Meclis’e verildiği bir sürece girilmiştir. Jön Türklerin Meclis-i Mebusan’da yer aldıkları topluluklarının ismi ise İttihat⁵ ve Terakki⁶ Cemiyeti olmuştur. İttihatçıların iktidarının kısa sürmesinin en büyük sebebi ise kuşku yok ki Birinci Dünya Savaşı’nda elde etmiş oldukları başarısız sonuçlardır. Osmanlı İmparatorluğu’nun fiilen son bulmasına sebep olan savaş, aynı zamanda Jön Türklerin iktidarının da son bulması anlamına gelmektedir. Bu dönemden sonra araştırmanın ana kapsamını oluşturan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) ve onun bağımsızlık mücadelesi ile yeni bir devletin, yeni bir rejimin inşa edileceği sürece tanıklık edilecektir.

---

⁴ Kânûn-ı Esâsî’nin tam metni için Anayasa Mahkemesi’nin resmi sitesinden faydalanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, *Kânûn-ı Esâsî*, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-kanun-i-esasi/> (Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2019)

⁵ Birleşme, birlik kurma, bir olma. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020)

⁶ İlerleme, yükselme, gelişme. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020)

Türkiye'nin veya TBMM'nin siyasi tarihinden çok üzerinde durulacak konu, meclise seçilmiş olanların kim oldukları ve ne tür sosyolojik özelliklere sahip olduklarıdır. TBMM üyelerinin sosyolojik özellikleri yıllar boyunca değişkenlik göstermiştir. Örneğin, Meclis, Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde ilk kez oluşturulduğunda, savaş gibi olağanüstü bir koşulun mevcut oluşu ve fiilen halen bir saltanat ile hilafetin varlığını sürdürmesi meclisin sosyolojik yapısını doğrudan etkilemiştir. 1920'de kurulan ilk meclisin temel amacı savaşı yönetmek, bağımsızlığın teminini sağlamak ve yeni bir devlet inşa etmektir. İkinci Meclis ve sonrasındaki yasama dönemlerindeki meclisler ise 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile daha önce saltanatın kaldırılması kararında olduğu gibi başlayan radikal devrimler dönemini bir adım daha ileri taşıyacak, harf inkılabından, hilafetin kaldırılmasına varana dek modern Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturmanın gayreti içinde olacaktır. Bunu desteklemek için tıpkı araştırmanın kapsamı dâhilinde olan beş dönemde bakacağımız gibi (2002-2018) Birinci Meclis milletvekillerinin özgeçmişlerine ve mesleklerine bakıldığında, diğer yasama dönemlerine göre çok sayıda din adamının ve toplumda sözü geçen kimselerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin, yedi vekili bulunan Adana'nın iki vekilinin müftü ve müderris⁷ veya dokuz temsilcisi bulunan Ankara'nın üç vekilinin müderris olduğu göze çarpmaktadır.⁸ Daha sonra mecliste ve devlette din adamlarının etkisi giderek azalmıştır. Böylelikle egemenliğin padişahattan alınıp millete verildiği, monarşinin yerini demokrasinin aldığı, imparatorluğun yerine cumhuriyetin kurulduğu süreç geride bırakılmıştır.

Çok partili dönemde ilki "liste usulü çoğunluk sistemi" olmak üzere günümüze dek toplam yedi farklı seçim sistemi kullanılmıştır.⁹ TBMM üyelerinin belirlenmesinde kullanılan seçim sisteminin önemi şu örneklerle daha iyi anlaşılabilir. 1950 yılında yapılan, üç siyasi partinin katıldığı ve liste usulü çoğunluk sistemi kullanılan milletvekili genel seçimlerinde oyların %55,2'sini alan ve iktidara gelen Demokrat Parti (DP), bu oy oranına karşın meclisteki vekil sayısında 416'ya ulaşmış ve böylece toplam milletvekili sayısı içindeki oranı %85,4 olmuştur.¹⁰ 1961 yılında yapılan ve dört siyasi partinin katılarak, çevre barajlı d'hondt sisteminin uygulandığı seçimin sonucunda ise Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) %36,7 oy oranı ile iktidara gelmiş ve

⁷ Medresede veya camide öğretmen, www.tdk.gov.tr, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2019)

⁸ TBMM Yayınları, *TBMM Albümü 1920-2010*, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler. https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2019)

⁹ (TÜİK, 2012c)

¹⁰ (YSK, 2019)

meclisteki toplam temsilci sayısındaki oranı %38,4 olmuştur. Dolayısıyla seçim sistemleri Türk siyasal hayatında TBMM üyelerinin oluşumunu doğrudan etkileyen faktörlerden biri olmuştur.

Araştırmanın başlangıç tarihi olan 2002 seçimlerine dek bakılan verilerde, TBMM üyelerinin çok büyük bir çoğunlukla erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Parlamento oluşturulan toplam 487 milletvekilinden 483'ünün(%99,6'sı) erkek olduğu 1950 genel seçimleri bu alanda en yüksek orana sahipken, erkek temsilci oranının en düşük olduğu 1935 yılı seçimlerinde dahi 399 milletvekilinden 381'inin(%95,5) erkek olduğu anlaşılmaktadır. 1935 yılından başlayarak 2002 seçimlerine kadar oluşan meclis cinsiyet ortalamasına bakıldığında (2002 seçimleri dâhil değilken) ortalama erkek milletvekili oranı %97,9 olarak saptanmıştır.

Bahsi geçen veriler araştırmanın kapsamına girmeyen dönemden önce TBMM'nin nasıl bir sosyolojik yapıya sahip olduğu konusunda net bilgiler vermektedir. Örneğin, TBMM üyelerinin çok büyük bir bölümünün uzun yıllar boyunca erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Bu ve bunun gibi veriler araştırmanın kalanında kullanılarak, 2002'den 2018'e toplam beş seçim döneminde elde edilen verilerle karşılaştırıldığında -varsa- farklılıklar ortaya çıkarılacak ve bunun nedenleri irdelenebilecektir.

2.2 Türkiye'nin Politik ve Toplumsal Yapısına Dair Değerlendirmeler

Toplumların ve demokrasilerin gelişimi üzerine değerlendirmeler yapılırken çoğunlukla “sınıfsal tarih” üzerinde durulur. Bunu “sınıf savaşı” olarak açıklayan Marks ve Engels, *Komünist Manifesto*'da çokça meşhur olmuş ifadeleriyle bunu “Bugüne kadarki tüm toplum tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir.” diyerek açıklıyor ve şöyle devam ediyorlardı:

“Özgür ile köle, patrisyen ile pleb, senyör ile serf, lonca ustası ile çırak, kısacası, ezen ile ezilen, birbiriyle sürekli bir karşıtlık içinde bulunmuş, birbirine karşı gizli ya da açık kesintisiz bir mücadele sürdürmüş, bu mücadele ya tüm toplum yapısının devrimci bir dönüşümüyle, ya da mücadele eden sınıfların hep birlikte çöküşüyle sonuçlanmıştır.” (Engels ve Marks, 2018: 52)

Marksist düşünceyi kabul ediyor olsun ya da olmasın, toplumsal sınıfların varlığı ve bu sınıflar arasındaki etkileşim çoğu siyaset bilimci tarafından kabul görmüş durumdadır. Krallıkların çeşitli imtiyazlar vermeye başladığı feodal sistemlerin, Sanayi Devrimi ile beraber yerini sermaye sınıfının (burjuvazi) egemen olduğu toplumsal yapıya bırakması, ana çatışmanın üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanlar arasında yaşanmaya başlaması, Batı demokrasilerinin gelişimi ve modern ulus-devletlerin açıklanması için önemli bir anahtar hâline dönüşmüştür. Biz son derece kısa ifade ediyor olsak da, yüzyıllar boyunca yaşanan olayların birikimini ifade eden bu süreç, ‘modern demokrasilerin’ tarihi bakımından hayati bir öneme sahiptir. Ancak konunun bizi ilgilendiren asıl boyutu, Batı demokrasileri için bu teorilerin ve açıklamaların yerli yerine oturmasına karşın, Osmanlı ve Türkiye tarihi bakımından yetersiz kalıyor oluşudur. Bunun ise elbette çeşitli nedenleri bulunmaktadır.

İlk olarak unutulmaması gereken, Batı devletlerinde anayasacılık ve demokrasi hareketlerinin Türkiye’ye göre çok daha eskiye dayanıyor oluşudur. Örneğin, temsili-parlamenter demokrasiler bakımından çoğu kez örnek olarak ele alınan İngiltere’de, ilk anayasacılık hareketleri 13.yy’a dayanıyorken, Osmanlı’da aynı durumun 19.yy’a kadar uzandığı görülür. Bu durum monarşinin ömrünün uzamasındaki etkisinden, çeşitli toplumsal yapıların siyasi merkeze etki edişine dek pek çok farklı alanda farklı etkileri olduğunu kestirmek güç değildir.

Bir diğer önemli mesele de Sanayi Devrimi ve onun yol açtığı etkilerdir. Devrimle beraber yaşanan gelişmelerden Osmanlıların faydalanamayışı, devletin zayıflama dönemiyle de ilişkilendirilen bir durum olmasının yanı sıra, aynı zamanda modern devletlerin ve demokrasilerin oluşumunda büyük yeri olan burjuvazi-proletarya çatışmasının da çok uzun dönem boyunca yaşanmamasına sebep olmuştur. Öyle ki, sınıfsal hareketlerin ve çatışmaların açık biçimde yaşanması, Türkiye’nin kuruluşundan dahi yıllar sonra, 68 Kuşağı olarak bilinen döneme, 1960’lı ve 70’li yıllara kadar uzamıştır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde, Türkiye siyasetini açıklayabilmek için “sınıf savaşlarını” temele alan ve çoğunlukla Batı demokrasilerini kapsayan teorilerin yetersizliği daha net anlaşılacaktır. Şerif Mardin, Osmanlı’nın ve Türkiye’nin kendine özgü bu politik durumuyla ilgili bir makale kaleme almış, bu sayede Türkiye’nin demokrasi gelişiminin yanı sıra, sosyolojik yapısına da ışık tutmuştur. (Mardin, 1990)

Mardin'in "merkez-çevre teorisi" olarak bilinen bu incelemesi, "toplumların bir merkezi" olduğuna dair temel bir varsayımla başlar. Mardin, bu merkezlerin nasıl ortaya çıktığının veya nasıl oluştuğunun topluluklara göre farklılıklar gösterdiğini belirtirken, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nu diğer devletlerden ayıran önemli özelliklerinden birinin sağlam bir merkeze sahip oluşu olduğunu belirtmektedir:

"Osmanlıların uyguladığı yöntemler ustaca ve çeşitliydi. Dinsel azınlıklardan çoğunlukla küçük yaşlarda toplanan bireyleri yönetici seçkinler arasına alan, onları resmî görevliler sınıfıyla bütünleştiren, vergi ve toprak yönetimini mutlaka merkezileştirmese de sıkıca denetim altında tutan ve resmî dinsel düzene egemen olan merkez, adalet ve eğitim alanlarında ve yasallığın (resmiyetin) simgelerinin yayılıp tanıtılmasında, sağlam dayanak noktaları bulmuştu." (Mardin, 1990: 30)

Mardin'in de belirttiği üzere, uzun yıllar boyunca bu güçlü merkez Osmanlıların en önemli özelliklerinden biriydi. Yine de Mardin, ilerleyen dönemlerde merkez ile çevre arasında oluşan kopukluklara ve bunun yol açtığı sorunlara da değinmektedir. Osmanlı'da devlet elitlerinin çoğunlukla küçük yaşta eğitime başlayan dinsel azınlıklardan meydana gelmesinin, Müslüman "kullar" içinde oluşturduğu rahatsızlıklar veya yine bu resmi görevlilerin (merkezin) çeşitli öğretim kurumlarından faydalanmasına karşın, çevrenin yalnızca dinsel öğretim kurumlarından faydalanabilmesi gibi hususlar Mardin'in bu konuda gösterdiği örneklerden yalnızca bazılarıdır. Merkez ve çevre arasındaki bu kopukluk, Osmanlı'nın duraklama ve gerileme dönemiyle ilişkilendirilebilir. Bu gerileme dönemi, aynı zamanda Sanayi Devrimi gibi önemli bir olaya tanıklık etmişken, modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ve milliyetçi akımların yayılmaya başlaması ile birlikte hem sınıfsal, hem de kimliksel çatışmaların artmasından bağımsız değerlendirilemeyecektir. O halde, "merkez-çevre teorisi" Türkiye tarihini açıklamak için sınıfsal teorilere bir alternatif gibi görülse de, esasında bu teorileri desteklemekte ve onları Osmanlı'dan bu yana süregelen Türkiye'ye özgü gelişmelerle detaylandırmaktadır. Zira Mardin'in belirttiği gibi, ulus devletlerin yaygınlaşmasıyla Batı devletlerinde siyasal kimlikler veya sınıfsal çatışmaların artması, merkez ile çevre arasında çatışmalar yaşansa dahi kopukluğunun olmamasına ve bunların neticesinde bir uzlaşının oluşmasına yol açmıştı. Osmanlıda ise bu durum yalnızca merkez ile çevre arasındaki bir çatışma olarak var oluyordu ve dolayısıyla Osmanlı'nın güçlü yanı olarak görülen merkezi, belki de tüm bu

gelişmelerin sonucunda bir zafiyete de sebep olmaya başlamıştı. Osmanlıdan bu yana süregelen bu merkez-çevre kopukluğu, Cumhuriyet'in kuruluşu ve Kemalistlerin iktidarı boyunca da devam edecekti. Mardin, uzun yıllar boyunca süregeldiği için giderek derinleşen bu problem için şu ifadeleri kullanmıştı:

“Türkiye’de, kitle iletişim araçlarının ve kültür yaşamının modernleştirilmesi, ‘büyük’ kültür ile ‘küçük’ kültür arasındaki uçurumu, kapatmaktan çok derinleştirmiştir genellikle. İslamiyet’e ve onun kültür mirasına sarılmak da, çevreyi yeni bir kültür çerçevesiyle bütünleştiremeyen merkeze, çevrenin verdiği bir karşılıktı. Böylece taşralar, ‘gericilik’ merkezleri haline geldi. Ama daha da önemli olan, üst ve alt sınıfları kapsamak üzere tüm taşra dünyasının, İslami bir muhalefet içinde laikliğe karşı gittikçe birleşmesiydi.” (Mardin, 1990: 45)

Esasında modern Türkiye’ye laiklik ile İslamcılık veya sekülerlik ile muhafazakârlık arasındaki çatışmalarla yansıyan bu merkez-çevre ayrışmasının önüne geçilmenin arzulandığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Zira Cumhuriyet’in ilk yıllarının tamamen yeni bir Türkiye inşasıyla ve geçmişin birtakım miraslarına karşı son derece net bir reddedişle geçtiği görülmektedir. Bunun en net göstergelerinden biri, Mustafa Kemal’in saltanatın kaldırılması gündemiyle bir araya gelen Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı konuşmanın bir bölümünde görülmektedir:

“Egemenlik, güçle, erkle ve zorla alınır. Osmanoğulları, zorla Türk ulusunun egemenliğine el koymuşlardı. Bu yolsuzluklarını altı yüzyıldan beri sürdürmüşlerdi. Şimdi de Türk ulusu saldırganlara artık yeter diyerek ve bunlara karşı ayaklanarak egemenliği kendi eline almış bulunuyor. Bu bir olupbittidir. Söz konusu olan ulusal egemenliği bırakacak mıyız bırakmayacak mıyız sorunu değildir. Sorun, gerçekleşmiş bir olayı yasa ile saptamaktan başka bir şey değildir. Bu ne olursa olsun yapılacaktır. Burada toplananlar, Meclis ve herkes, sorunu doğal bulursa, sanırım ki uygun olur. Yoksa yine gerçek yöntemine göre saptanacaktır; ama belki birtakım kafalar kesilecektir.” (Yaşlı, 2017, s.24)

Yalnızca bu bölüm dahi, Mustafa Kemal Atatürk’ün ve sonradan isimlendirildiği şekliyle Kemalizmin yeni bir devlet, kültür ve merkez oluşturmak konusundaki kararlılığını açıkça göstermektedir. Bu bağlamda Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde

yaşanan Kemalist devrimlerin “tepeden inme” olduğuna ilişkin teoriler, merkez ve çevre arasındaki kopuklukla birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün yeni bir dil, kimlik ve kültür inşası çabasının belki de merkez ve çevreyi bütünleştirme amacını taşıdığı da söylenebilir. Ancak tüm bu çabalara karşın, devletin laik, seküler merkezine karşılık olarak, İslami öğelerle kendini korumaya çalışan taşrayla (çevreyle) aradaki bağın oluşmaması sorunu uzun yıllar boyunca sürmeye devam etmiştir. Mardin’in yine aynı makalesinde belirttiği üzere, Türkiye’de bir dönemler, siyaset kelimesi köylüler için “idam” anlamına gelmekteydi. (Mardin, 1990: 37) Elbette günümüz Türkiye koşullarında siyasete bakışın aynı olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz, fakat bunun etkilerinin, özellikle de 1980 darbesinden sonra toplumun apolitik tutumunda da görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu durum ve “siyaset” kavramına olan bu tutum, toplumun sivil toplum olarak örgütlenmesine de mutlaka olumsuz etkiler göstermiştir. Bu sebeplerdir ki “örgüt” kelimesi, İngilizcede karşılığı “organization” olan ve World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü) gibi organizasyonlarda da geçen bir kelime olmasına rağmen, Türkçede aynı pozitiflikte karşılık bulmamaktadır. Aynı zamanda buna ek olarak, sivil toplumun ve örgütlenmenin eksikliği, Türkiye’de seçimlere katılım oranlarına da yansımış, toplumun politikaya dâhil olma kanalları kapandıkça veya çeşitli sebeplerle uzak kalmayı tercih ettikçe, siyasal katılımın yegâne yolu “oy kullanmak” haline gelmiştir. Bunlar dahi modern demokrasi inşasındaki merkezle çevre arasındaki kopukluğu gösteren noktalardan birkaçı olarak görülebilir.

Türkiye tarihinde yaşanan bu merkez-çevre çatışması, aynı zamanda ülkeye bir dönem boyunca hâkim olan siyasi çatışma ortamı dışında, sol ve sağ siyasetin ya da sınıfsal ayrışmanın toplumdaki ana politik ayrışma olmasının önüne geçmiştir. Mardin’in daha önce yaptığımız alıntısında belirtmiş olduğu gibi, laik merkeze karşı İslamiyet’e sarılan çevre, toplumdaki siyasi ayrışmanın ağırlıklı olarak sekülerler ile muhafazakârlar arasında olmasına yol açmıştır. Girişte belirtilmiş olan araştırma örneğinde de toplumsal ve siyasal kutuplaşmanın merkezinde merkez ve çevrenin bu yaşam tarzları ile buna eklenmiş olan kimliksel yahut mezhepsel farklılıklar yer almaktadır. O hâlde, Türkiye’nin en temel siyasi meselelerinin merkez ile çevre arasındaki bu çatışmadan doğduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Merkezin oluşturmaya çalıştığı yeni kültür ve kimlik inşasına karşı çıkan çevre (Kürt isyanları) ve bu isyanları takiben günümüze kadar uzanan Kürt sorunu, laiklik ile İslamcılık

arasındaki süregelen mücadele bunun net göstergeleridir. Taşranın (çevrenin) İslamcılığa sığınmış olması ve merkeze direnirken İslami öğeleri kullanması, Cumhuriyet tarihinde evrensel unsurlara uygun olarak gerçekleşen ilk seçimde Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının son bulmasından da belli olmaktadır. CHP, bu tarihten itibaren günümüze kadar hiçbir dönemde tek başına siyasi iktidara gelememiştir.

Bugün ise kurulduğu dönemde dahi kendisini Demokrat Parti'nin devamı olarak nitelendirmiş Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarıyla, geçmişteki çatışmaların etkisi halen görülmektedir.¹¹ Büyükşehirlerden başlayan başarı hikâyesine rağmen AK Parti'nin günümüzde Türkiye'nin tüm coğrafi bölgelerinde görülen başarısı, alt ve orta sınıftaki yüksek oy oranı ve taşrada da (çevrede de) yeterli etkiye sahip olması, bir dönemler Türkiye'nin çevresi olarak nitelendirilen İslami hareketlerin artık toplumun merkezinde olup olmadıklarına dair soruların oluşmasına da yol açmıştır. Cihan Tuğal, *Passive Revolution*'da merkezinde AK Parti'nin yer aldığı bu İslamcı hareketlerin Türkiye'deki değişimlerine dair incelemelerde bulunmuştur. Tuğal, İslami hareketlerdeki çoğu kişinin anti-kapitalist fikirlere daha yakın olmalarına karşın, DP'nin devamı olan ve neo-liberal ekonomik tavırlarıyla dikkat çeken AK Parti'yi desteklemesini “sisteme karşı olan radikal mücadelenin emilmesi” olarak ifade etmiştir.¹² Bu durum merkez ve çevre arasındaki çatışmanın azalma eğiliminde oluşuna bir işaret olarak görülebilir, zira yıllar ilerledikçe AK Parti'nin neo-liberal çizgisinin daha fazla İslamcılığa doğru ilerlediği varsayımıyla birlikte, çevrenin tutunduğu ve savunduğu değerlerin önemli bir bölümünün doğrudan devlet eliyle de savunulduğuna şahit olmak mümkündür. Yine de tüm bunların, AK Parti'nin ve onu oluşturan tabanın toplumun “yeni merkezi” olduğunu iddia etmek için yeterli olup olmayacağı, başlıca değerlendirilmesi gereken bir tartışma konusu olarak görülmektedir. Uzun zamandır süren iktidarı, devletteki kadrolaşması, daha önce “çevre” olarak tanımladığımız unsurların devlette ve merkezde yer bulabilmeleri, bu tabanın toplumun yeni merkezi haline gelmiş olabileceğini gösteren hususlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan toplumun merkezinin, aynı zamanda kültürel bir

---

¹¹ 2003 yılında verdiği demeçte, AK Parti'nin Genel Başkanı ve o dönemin Başbakan'ı olan Recep Tayyip Erdoğan, partisini tanımlarken Demokrat Parti'nin devamı niteliğinde olduklarını ve 70 milyonu kucakladıklarını söylemiştir. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akp-lideri-erdogan-dpnin-devamiyiz-147213> (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020)

¹² “AK Parti tecrübesi İslam ve sekülerizm, din ve demokrasi, Doğu ve Batı arasında basit bir evlilik değildir, sisteme karşı olan radikal mücadelenin emilmesidir.” (Tuğal, 2009: 5)

hegemonya olması gerektiğini ve bu hâkimiyeti oluşturma amacı taşıyan Kemalist devrimlerin, bunu çevreye yayamamış olmasına benzer biçimde, AK Parti'nin ve tabanının da Türkiye toplumunun genel kültürel özelliklerine hâkim olamadığı iddia edilebilir.

2.3. Benzer Çalışmalar

Daha önce bu alanda yapmak istediğimiz araştırmaya benzer nitelikte incelemeler de yapılmıştır. Bunların büyük bölümü, belirli bir siyasal partinin, yine belirli bir dönemdeki milletvekillerinin sosyolojik özelliklerinin incelenmesi üzerine kuruludur. Örneğin, 2007 yılında Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi'nde yayınlanan makalesinde Ali Arslan, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının ilk dönemindeki milletvekillerinin sosyolojik özelliklerini incelemiştir. Bu bağlamda Arslan, AK Parti milletvekillerinin orta yaşlı ve çoğunlukla üniversite mezunu olduğunu, ağırlıklı evli olduklarını ve büyük kısmının serbest meslek olarak nitelendirilebileceğimiz (tüccar, iş insanı) iş alanlarında yer aldığını ortaya koymuştur. (Arslan, 2007)

Dumlupınar Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Dergisi'nde yayınlanan bir diğer çalışmada Cemal Altan, yalnızca belirli bir parti üzerine çalışmayarak, 1950 ile 1960 yılları arasındaki milletvekillerinin tümünün sosyolojik özelliklerini analiz etmiştir. Altan'a göre milletvekillerinin cinsiyet, yaş, eğitim ve meslek dağılımları 'temsil oranı bakımından' arzu edilen seviyede olmamıştır. (Altan, 2008) Üzerinden geçen uzun yıllardan dolayı bu sonuçların 2002 ile 2018 arasındaki beş döneme de yansıma olasılığını kestirmek güçtür; fakat öyle olması durumunda milletvekili adaylarının belirlenmesinden başlayarak seçime ve seçim sistemine uzanan süreçlerde kronikleşmiş sorunlar olduğunu söyleme imkânımız olacaktır.

Bir yüksek lisans çalışmasında ise AK Parti'nin 2002 yılındaki 22. Dönem TBMM üyelerinin incelenmesinde olduğu gibi, Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) kurulduğu tarihten 2015 yılına kadar TBMM'ye girebilmiş milletvekillerinin tümünün incelendiği görülmüştür. Karadağ'ın elde ettiği sonuçlara göre MHP, Türkiye nüfusunun ve TBMM'nin ortalamasına göre daha yaşlı bir parti olmakla birlikte, üyeleri arasında cinsiyet eşitsizliği olduğu, bu üyelerin büyük oranda evli olduğu ve meslek dağılımlarının 2002 yılındaki AK Parti ile benzerlik gösterdiği iddia edilmiştir.

(Karadağ, 2018) Çalışmanın MHP için son derece kapsamlı olması, parti ile ilgili 2018’i de kapsayarak elde edebileceğimiz muhtemel sonuçlar için önemli fikirlere sahip olmamızı sağlamaktadır.

Yine bir yüksek lisans çalışması ise Türkiye’nin kadın milletvekilleri üzerine odaklanmıştır. Başeğmez’in çalışmasında 1935 ile 1960 yılları arasında TBMM’ye girmiş kadın milletvekillerinin sosyolojik birtakım özelliklerinin yanı sıra, bazı siyasi faaliyetleri de incelenmiştir. (Başeğmez, 2013)

3. 2002-2018 YILLARI ARASINDA T.B.M.M. TEMSİLCİLERİNİN SOSYOLOJİK ÖZELLİKLERİ

John Brooke, Namier'den ve Namierizm'den söz ederken fikirler ve ideolojilerin insanın duygusal ilişkilerinin, hislerinin ve içgüdülerinin dışavurumu olduğundan bahseder:

“Fikirler, doğanın güçleri gibi – rüzgâr, güneş, yıldızlar gibi – insanın varlığının koşullarını belirleyen ve onun kontrolü dışında olan şeyler değildir. Sadece insanın zihnindedirler (ve herkes için aynı değildirler), içeride içgüdüsel ve duygusal olsa da, dışavurumları rasyonel olabilir ve bu yüzden onları üreten koşullar, (...) yalnızca duygusal ilişkilerdir.”
(Brooke, 2008: 340)

O halde şu yorumu yapmamız mümkün olacaktır; ideolojiler elbette bir siyasal parti ya da hareket için önem arz ediyor olsa da, esasında arka planda kalan şey bu parti ya da hareket içindekilerin ne düşündükleri, ne hissettikleri ve kim olduklarıdır. Zira siyasal katılımı ve kararları etkileyen çok sayıda dış faktör olsa dahi, Brooke'un da iddia etmiş olduğu gibi fikirler insanın iradesinin dışında olan şeyler değildir; çevresel etkilere maruz kalsa dahi belirleyici olan bireyin kendi iradesidir. Öyleyse bireylerin düşüncelerini yahut bizim özellikle ilgilendiğimiz anlamıyla siyasi pozisyonlarını ya da katılımlarını etkileyen faktörlerin de sosyolojik etkenlerden geçtiğini kabul etmek gerekmektedir. Kışlalı, siyasal katılımı etkileyen faktörleri '*yaş ve cinsiyet, aile, eğitim, meslek, gelir ve yerleşme biçimi*' olarak açıklamıştır. (Kışlalı, 2018b: 247) Bu da araştırmanın ana verilerini elde edeceğimiz bu bölümde yapmaya çalıştığımızın temelini oluşturmaktadır.

Bu bölüm, siyasal partilerin ideolojilerinden, programlarından yahut ilkelerinden soyutlanmış biçimde, partilerin barındırdıkları milletvekillerinin kim olduklarının inceleneceği bölüm olacaktır. Araştırmayı kapsayan beş seçim dönemi boyunca (2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018) siyasal partilerin TBMM'ye seçilen veya aday gösterilen milletvekillerinin cinsiyetleri, yaşları, medeni halleri, meslekleri, eğitim durumları ve memleketleri incelenecektir. Böylelikle siyasal partiler ve partilerin önce çıkan isimleri, liderleri haricinde aslında oy verdiğimiz, TBMM'ye girmesini sağladığımız kişilerin,

siyasal partiler açısından oluşturduğu görüntünün nasıl olacağını ortaya çıkması amaçlanmaktadır.

3.1 “Yeni Türkiye’nin” Filizleri: 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri

3 Kasım 2002, Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AK Parti) katıldığı ilk seçim olması ve sonrasında yıllarca sürecek siyasal iktidarı sebebiyle insanların aklında yer etmiş bir seçim olmuştur. 2002 seçimleri, Türkiye’nin Anavatan Partisi (ANAP) iktidarından sonra süregelen koalisyonlar döneminin son buluşunun bir ilanı niteliğini taşımaktadır. Bu ilan, 2007 ve 2011 seçimlerinde AK Parti’nin giderek yükselen oyuyla daha da belirginleşmiştir.

Tablo 3.1: 3 Kasım 2002 Genel Seçim Sonuçları¹³

Parti	Aldığı Oy	Oy Oranı %	Vekil Sayısı
AK Parti	10.808.229	%34,28	363
ANAP	1.618.465	%5,13	0
CHP	6.113.352	%19,39	178
DEHAP	1.960.660	%6,22	0
DYP	3.008.942	%9,54	0
Genç Parti	2.285.598	%7,25	0
MHP	2.635.787	%8,36	0
Bağımsızlar	314.251	%1,00	9
Diğer	2.783.514	%8,83	0
Toplam	31.528.783	%100	550

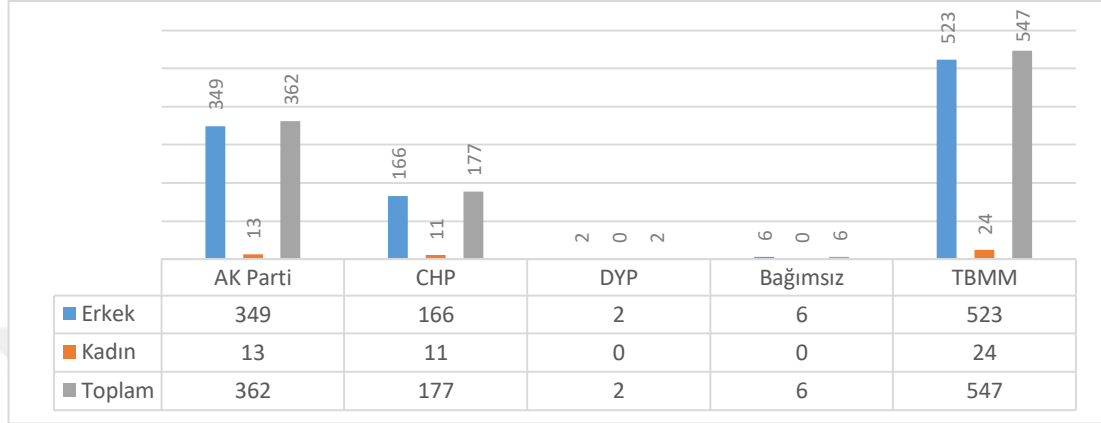
Sonuç olarak AK Parti, ilk kez katıldığı seçimlerde çok sayıda partinin %10 seçim barajına yakın oy alıp barajı aşamamış olmasının da yarattığı büyük etkiyle beraber TBMM’deki sandalyelerin çok büyük bir kısmına sahip olarak iktidarı elde etmeyi başarmıştır. Daha önce İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yapan ve o dönemlerde siyasi hayatının bittiğinden söz edilen Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti’nin Genel Başkanı olarak aynı zamanda Türkiye’nin de Başbakanı olmuş ve uzun yıllar sürecek AK Parti hükümetlerinin başrol ismi olmuştur.

¹³ (YSK, 2002)

3.1.1 Cinsiyetlerine Göre Milletvekilleri

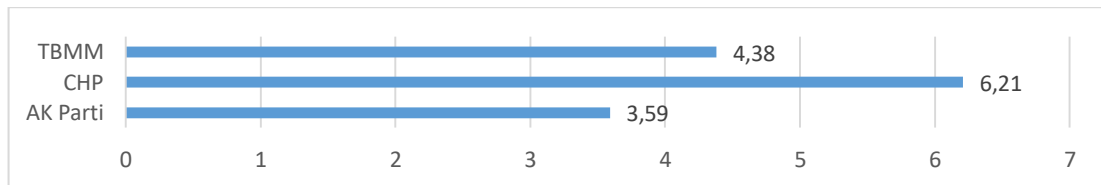
Meclisin çok büyük ağırlığının iki partiden oluştuğu 2002 seçimlerinin sonunda, milletvekillerinin cinsiyete göre dağılımı Grafik 3.1'deki gibi olmuştur.¹⁴

Grafik 3.1: 22. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı¹⁵

%10'luk ulusal seçim barajını aşmayı başarabilen yalnızca iki siyasal partinin bulunması sebebiyle 22. Dönem TBMM'de istatistiklerin ezici bir bölümü bu iki parti üzerinden oluşmaktadır. İki milletvekilinin Doğru Yol Partisi'ne (DYP) geçmesi, altı milletvekilinin de bağımsız olarak TBMM'ye girmeye hak kazanması haricinde kalan tüm vekiller AK Parti veya Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) vekilleridir. Bu iki partinin temsilcileri ise kadın sayısı olarak birbirine çok yakın görüntü çizmektedir. AK Parti, CHP'nin iki katından fazla milletvekiline sahip olsa da (362), CHP'nin 11 olan kadın vekil sayısından yalnızca iki fazlasına sahiptir (13). Her ne kadar aralarında derin bir fark bulunmuyor olsa bile oluşan bu fark, muhafazakâr partiler ile seküler partiler arasında kadın politikacı farkına işaret edebileceği açısından önem kazanmaktadır.

Grafik 3.2: Siyasi Partilerin 22. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları¹⁶

¹⁴ Yüksek Seçim Kurulu, Siirt ilinde yapılan seçimleri iptal etmiş, TBMM arşivi de hesaplarına Siirt ilini dâhil etmediği için toplam 547 milletvekili üzerinden hesap yapılmıştır.

¹⁵ (TBMM, 2003)

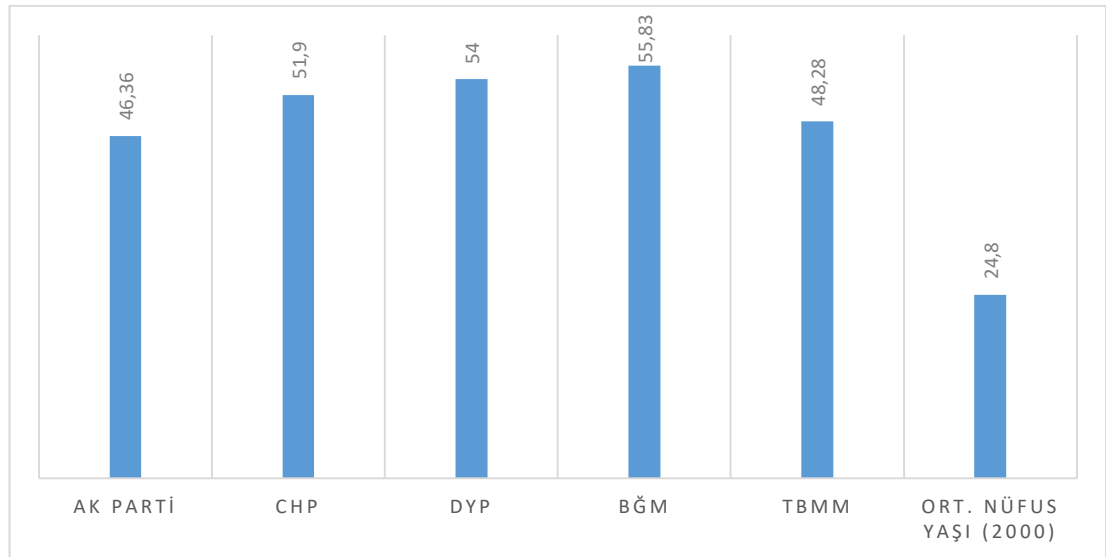
¹⁶ (TBMM, 2003)

Söz edildiği gibi, aralarındaki önemli milletvekili sayısı farkına rağmen CHP'nin kadın milletvekili oranının AK Parti'den daha fazla olduğu görülmektedir. TBMM'nin genelinde kadın milletvekili oranı ise %4,38 olmuştur. Fakat yalnızca buna dayanarak Türkiye'de seküler partilerde kadın politikacı görülebilme olasılığının daha yüksek olacağına veya yine bu tür partilerde kadınların daha etkin rol üstlenebileceğini söylemek güç görünmektedir. Bu hem CHP'de daha yüksek oranda kadın vekil bulunsa da esasında bunun da düşük seviyede olmasından, hem de bu sonuçların sürekliliğinin şu an için bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Şüphe yok ki üçüncü bölümde karşılaştırmalı incelemeler yapıldığında, yani TBMM'nin gerek 2002'den önceki, gerekse 2002'den 2018'e uzanan süreçteki kadın vekil oranlarına da bakıldığında daha iyi bir çıkarım yapılabilecektir. Ancak başlangıç itibariyle ulaşılan bu sonucun son derece zayıf bir kadın oranına sahip olmakla beraber; Türkiye siyaseti ile onun en büyük aracı olan meclisin büyük anlamda erkek egemen olabileceğine işaret etmektedir.¹⁷

3.1.2 Yaşlarına Göre Milletvekilleri

TBMM'nin ve siyasi partilerin ortalama yaşları aşağıda verilmiştir.

Grafik 3.3: 22. Dönem TBMM'nin ve Siyasi Partilerin Ortalama Yaşları¹⁸

¹⁷ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), milletvekili adaylarına ilişkin verileri paylaşmadığı için siyasi partilerin adaylarının cinsiyet durumlarına dair değerlendirme yapılamamıştır.

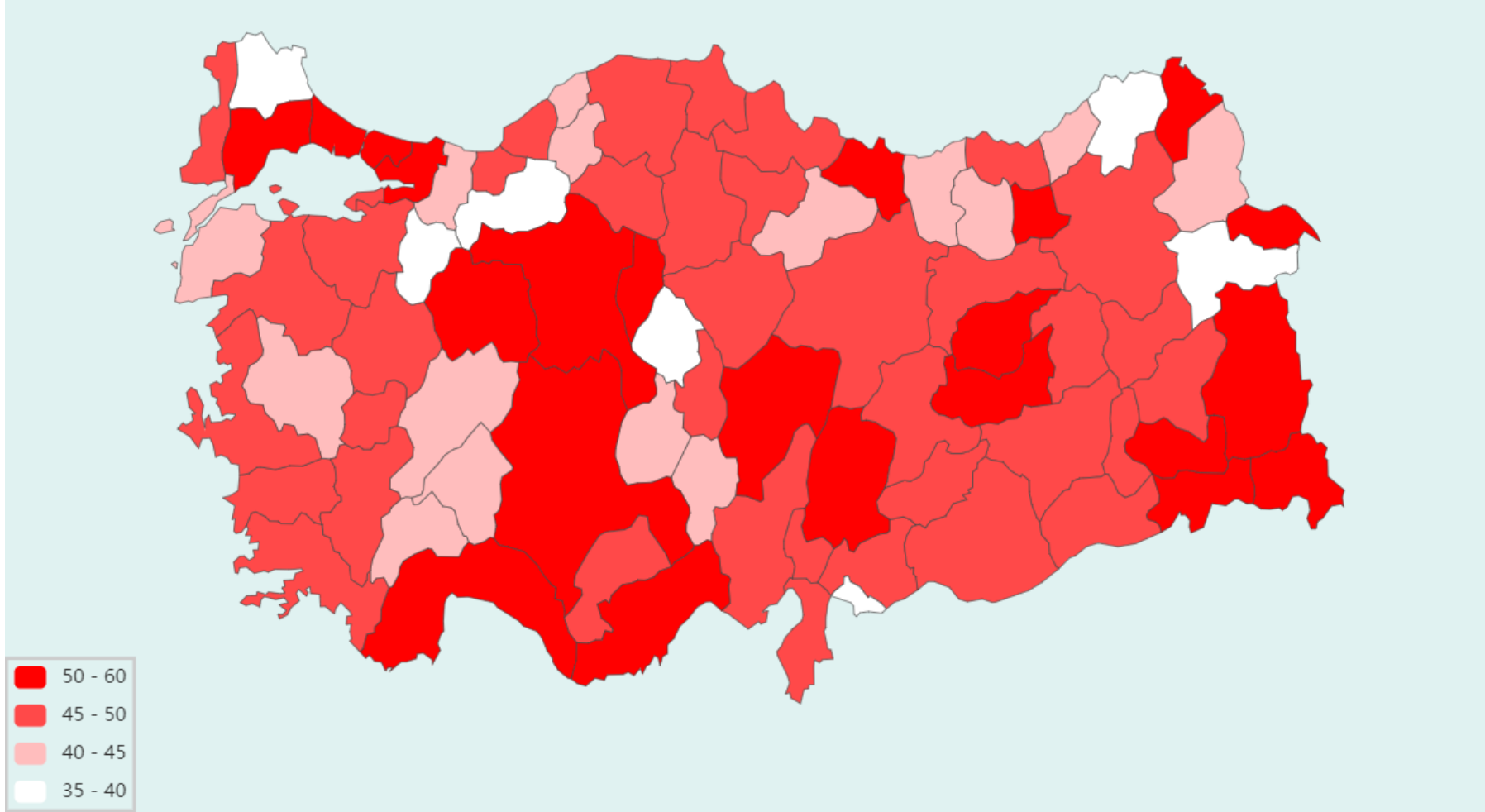
¹⁸ (TBMM, 2003) Milletvekillerinin yaşları, seçim yılından doğum yılları çıkarılarak hesaplanmıştır. Örneğin; 1970 doğumlu bir milletvekilinin yaşı 32 olarak hesaplara dâhil edilmiştir. (2002-1970=32)

2002 yılında katıldığı ilk seçimlerde siyasal iktidarın sahibi olan AK Parti, diğer tüm siyasi partilerden bariz biçimde daha düşük bir yaş ortalamasına sahip oluşuyla öne çıkmaktadır. Elbette sayısal olarak AK Parti ile CHP'nin yoğunlukta olması sebebiyle, kıyaslamaların bu iki parti arasında yapılması 2002 yılı sonuçları için daha doğru görünmektedir. Daha önce kadın vekil oranında AK Parti'den daha yüksek bir sonuca sahip olduğunu gördüğümüz CHP, AK Parti'den net olarak daha yaşlıdır. Tıpkı cinsiyet incelemesinde olduğu gibi, burada da kesin sonuçlara ulaşmak ve net tespitlerde bulunabilmek zorlaşmaktadır; zira bu sonuçların ne derece kalıcı olduğu ilerleyen dönemler incelendiğinde görülecektir.

TBMM'nin genel yaş ortalaması ise 48,28'dir. En yüksek yaş ortalamasına bağımsızlar ve DYP sahip olsa da bağımsızların altı, DYP'nin de iki milletvekili bulunduğu için bu verileri diğer partilerle kıyaslamak sağlıklı olmayacaktır. Tüm TÜİK veri tabanında 2000 ile 2007 yılları arasına dair rakam paylaşılmadığı için seçim yılına en yakın olan 2000 yılının verileri alındığında Türkiye'nin ortalama yaşı 24,8 olarak görünmektedir. (TÜİK, 2019e) Bu da Türkiye'nin ortalama nüfus yaşı ile bu nüfusun siyasal temsilcileri arasında büyük bir yaş farkının olduğunu göstermektedir. Şayet TBMM'nin yaş ortalaması, Türkiye nüfusuna oranla bu derece yüksek seyretmeye devam ederse, toplum biçiminin siyasal iradeye yaş açısından sağlıklı yansımadığını söylememiz mümkün olabilir.

Aşağıda milletvekillerinin yaş ortalamaları dikkate alınarak oluşturulan Türkiye haritası yer almaktadır.

Resim 3.1: 22. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi

Milletvekili yaşlarının arttığı iller kırmızı ile gösterilirken, ortalama düştükçe renk tonu açılmakta ve beyaza dönüşmektedir. Böylelikle Türkiye'nin özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu illerinde milletvekili yaş ortalamasının yüksekliği göze çarparken, Marmara ve Ege bölgesinde yaş ortalamalarının diğer bölgelere oranla daha düşük olduğu fark edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda ise temsilcilerinin yaş ortalamasının en yüksek olduğu beş il ile en düşük olduğu beş il dair bilgiler verilmiştir.

Tablo 3.2: 22. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre)¹⁹

Şehir	Vekil Yaş Ortalaması	Partiler ve Vekil Sayıları
Eskişehir	54,33	AK Parti: 3, CHP: 3
Iğdır	53,5	BĞM: 1, CHP: 1
Tunceli	53,5	CHP: 2
Konya	53,07	AK Parti: 14, CHP: 2
Bayburt	53	AKP: 1, BĞM: 1
(...)	(...)	(...)
Kilis	39,5	AK Parti: 2
Kırşehir	39,33	AK Parti: 2, CHP: 1
Bolu	39	AK Parti: 3
Kırklareli	38,33	AK Parti: 1, CHP: 2
Bilecik	35	AK Parti: 1, CHP: 1

Milletvekillerinin yaş ortalamalarının en yüksek olduğu il, AK Parti ve CHP'nin eşit oranda temsilciye sahip olduğu Eskişehir olmuştur. İkinci sırada Iğdır yer alırken, en yüksek milletvekili yaş ortalamasına sahip üçüncü il Tunceli'dir. En genç ortalama ise 35 ile AK Parti ile CHP'nin birer milletvekilinin bulunduğu Bilecik'te görülmektedir. İllere bakıldığında göze çarpan bir diğer husus ise en genç beş ilde de AK Parti'nin

¹⁹ (TBMM, 2003)

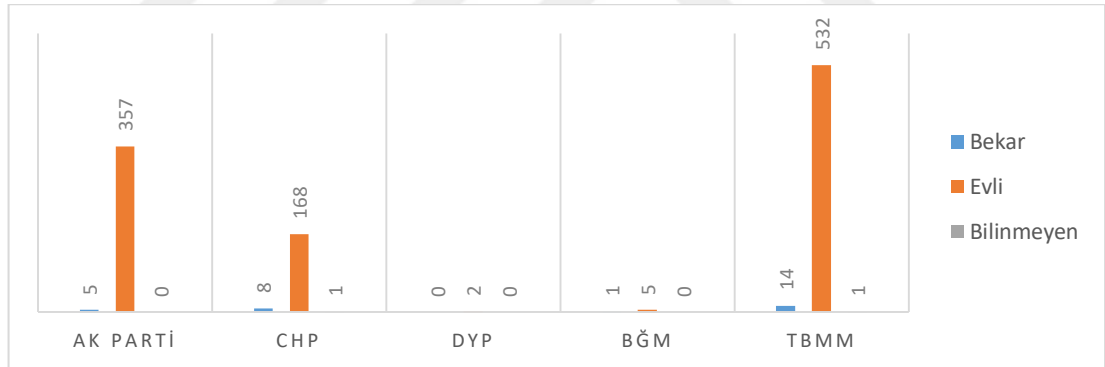
temsilcisi bulunması ve en yaşlı beş ilin dördünde CHP'nin milletvekilinin bulunuyor olmasıdır.

Başkent Ankara'da milletvekillerinin yaş ortalaması 51,96 olmuştur. Nüfus yoğunluğunun ve vekil sayısının en yüksek olduğu il olan İstanbul'da da ortalama 51,61 ile Ankara'ya yakın bir sonuç vermektedir. İzmir'de ise vekillerin ortalama yaşı 49 olmuştur. Dikkat çeken husus, Türkiye'nin ekonomi ve nüfus yoğunluğu bakımından ilk üç sırayı alan bu büyükşehirlerin tümünde vekillerin yaş ortalamasının meclisin genel ortalamasının üzerinde oluşudur. Eğer bu sonuçlar süreklilik gösterirse bunun muhtemel sebeplerinin değerlendirilmesi gerekecektir.

3.1.3 Medeni Hallerine Göre Milletvekilleri

Milletvekillerinin medeni halleri evli ve bekâr olanlara göre değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki grafikte paylaşılmıştır.

Grafik 3.4: 22. Dönem Milletvekillerinin Medeni Halleri²⁰

Meclisin geneline bakıldığında 547 milletvekilinin 532'sinin evli olduğu görülmektedir. Bu da oran olarak TBMM'nin %97,25'ini evlilerin oluşturduğu anlamına gelmektedir. Böylelikle 22. Dönem TBMM'deki milletvekillerinin tamamına yakının evli olduğu anlaşılmaktadır ki, bu Türkiye'deki politikacıların özellikleri açısından bir sonuç verdiği gibi, aynı zamanda toplumun sosyolojik yapısına dair de işaretler sunmaktadır. Politikacılar açısından değerlendirildiğinde, 'aile sahibi' olmanın önemsendiği veya henüz ailesini kurmamış, yani evlenmemiş kişilerin siyasal partiler tarafından tercih edilmediği söylenebilir. Fakat hangisi olursa

²⁰ (TBMM, 2003)

olsun, bunun altında yatan en olası sebep toplumun, kendisini yönetecek kişileri seçerken evli oluşunu, hatta yüksek erkek oranıyla beraber düşünülürse ‘aile babası’ olmayı önemseme ihtimalidir.

Siyasi partilerin kendi arasındaki kıyaslamalarına bakıldığı vakit, %100’lük bir orana ulaşan DYP’nin birinci olduğunu söylemek mümkün olsa da vekil sayısındaki azlık sebebiyle bu değerlendirme doğru olmayacaktır. Böylece, 362 milletvekilinden 357’si evli olan ve evli vekil oranı %98,61 olan AK Parti’nin bu alanda ilk sırada yer aldığını söyleyebiliriz. 177 milletvekilinden 168’i evli olan ve böylece %94,91 evlilik oranına sahip olan CHP ise ikinci sırayı almaktadır. Altı bağımsız milletvekilinden beşi evlidir ve bu da oran olarak %83,33’ünün evli olduğu anlamına gelmektedir. O halde, meclisin 22. Dönem için iki ana unsuru olan AK Parti ve CHP için aralarında üst düzey bir fark bulunmadığını, fakat muhafazakâr AK Parti’nin milletvekillerinin tamamına yakınının evli olması sebebiyle kısmen de olsa farklılık gösterdiğini belirtmek gerekmektedir.

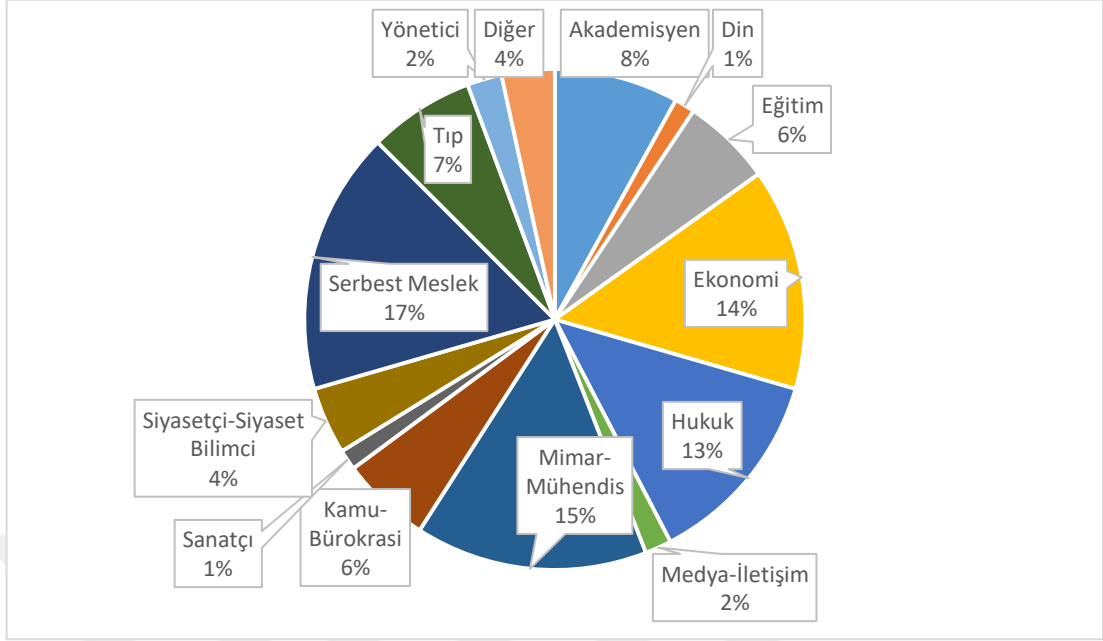
3.1.4 Mesleklerine Göre Milletvekilleri

22. Dönem milletvekillerinin meslekleri belirli kategoriler²¹ altında değerlendirildiğinde ulaşılan dağılım aşağıda verilmiştir.

---

²¹ Meslekler toplam 13 farklı sınıfa ayrılmıştır. Öğretim görevlileri veya üyeleri Akademisyen; ilahiyatçı, imam gibi meslekler Din; öğretmen, eğitimci gibi meslekler Eğitim; iktisatçı, işletmeci gibi meslekler Ekonomi; avukat, hâkim gibi meslekler Hukuk; yazar, gazeteci gibi meslekler Medya-İletişim; mimarlık ve mühendisliklerin tümü Mimar-Mühendis; devlet memurları, diplomat ve büyükelçi gibi meslekler Kamu-Bürokrasi; yönetmen, ressam gibi meslekler Sanatçı; siyasetçiler ve siyaset bilimi uzmanları Siyasetçi-Siyaset Bilimci; iş insanları, şirket sahipleri Serbest Meslek; hekim ve tıp doktorları Tıp; yöneticiler ise Yönetici kategorisinde değerlendirilmiştir. Bir meslek birden fazla mesleğe uyuyorsa (örneğin, okul müdürünün hem eğitim, hem yönetim kategorisine uyması veya bir akademisyenin hem akademisyen, hem de siyaset bilimci kategorisine uyabilmesi gibi) iki alana birden dâhil edilmiştir.

Grafik 3.5: 22. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları²²

22. Dönem TBMM’de milletvekilleri içinde mesleki çoğunluğun serbest meslek sahipleri olduğu görülmektedir. Böylece mecliste çok sayıda iş insanının yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu tür mesleklerin daha fazla bireysel menfaat içerebilmesi dolayısıyla milletvekilleri için uygunluğu tartışabilecek durumdur. Elbette her mesleğin, hatta genel olarak bakılırsa her insan eyleminin içinde kişisel faydalar olacağını tahmin etmek zor değildir. Fakat bu meslekler birbirleriyle kıyaslanırsa, örneğin bir hekimin yahut akademisyenin bireysel çıkarı bir yana, topluma sağladığı menfaat ile kâr odaklı bir işletme sahibinin toplumsal faydasının aynı olmayacağı aşikârdır.

Meclisin ikinci en kalabalık grubunu teknik meslekler (mimarlar ve mühendisler) oluşturmaktadır. Üçüncü sırada ise ekonomi alanında çalışanlar gelmektedir. Ekonomi alanında çalışmış olanların çokluğu ile Türkiye’nin o dönemde bir ekonomik krizi atlarmaya çalışıyor olması arasında bağlantı olup olmadığı düşünülebilecek sorulardan biridir, fakat bunu yanıtlayabilmek için ekonomi kategorisindeki çalışan sayısının ilerleyen yıllardaki durumunu da görmek gerekmektedir.

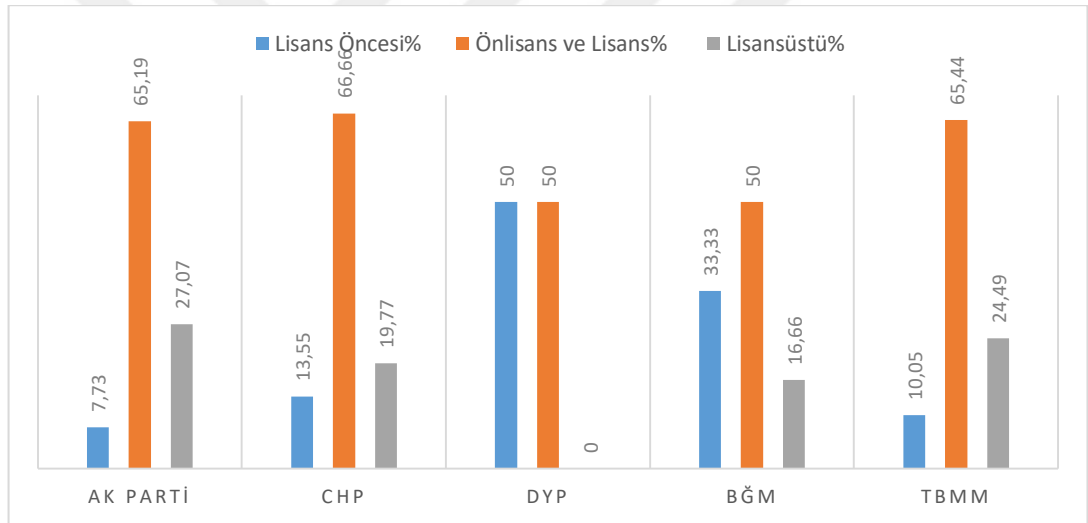
²² (TBMM, 2003)

Verilerde dikkat çeken bir diğer nokta, siyasetçi ve siyaset bilimcilerinin TBMM'nin en nadir mesleklerinden biri olarak karşımıza çıkmasıdır. Genç yaşta siyasi partilerin en alt örgütlerinden gelerek politikayı ana uğraşları haline getiren siyasetçilerin yahut üniversite öğrenimini siyaset bilimi üzerine tamamlamış siyaset bilimcilerin bu düşük oranı sürpriz olarak görülmektedir.

3.1.5. Milletvekillerinin Eğitim Durumları

Milletvekillerinin öğrenim durumları lisans öncesi (ilkokul, ortaokul, lise veya dengi), lisans (ön lisans ve lisans) ve lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) olarak incelendiğinde 22. Dönemde oluşan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Grafik 3.6: 22. Dönem Milletvekillerinin Eğitim Durumları²³

TBMM'nin tümüne bakıldığında ön lisans veya lisans öğrenimini tamamlamış milletvekillerinin %65,44'lük oranla meclisin büyük çoğunluğunu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yüksek lisans veya doktora yapmış vekillerin oranı %24,49 olurken öğrenimi ilköğretim, ortaokul veya lise derecesinde olanların oranı ise %10,05'dir.

Siyasal partiler içinde lise veya altındaki seviyelerde öğrenim görmüş milletvekili oransal olarak en az olan parti AK Parti'dir. AK Parti'de bu oran %7,73 olurken meclisin sayısal olarak ikinci büyük partisi olan CHP'de aynı oran %13,55'tir. DYP'nin iki vekili için dağılım %50'ye %50 olurken altı bağımsız vekilden ikisi lise veya altında öğrenim görmüş, üçü ön lisans veya lisansını tamamlamış, bir tanesi ise

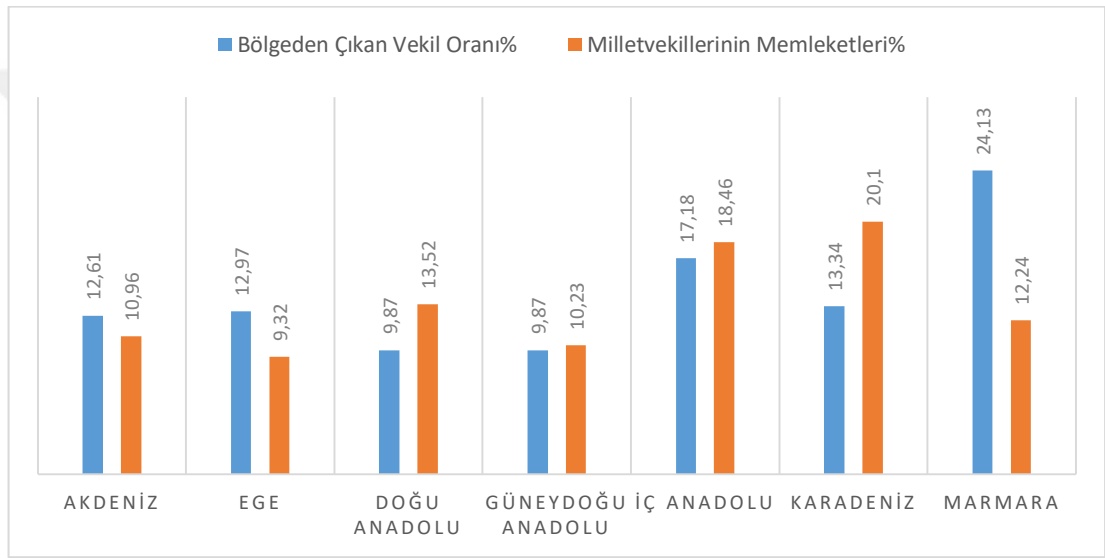
²³ (TBMM, 2003)

doktora mezunudur. Tüm bunlardan yola çıkılarak milletvekillerinin çoğunlukla üniversite mezunlarından oluştuğu ve lisansüstü öğrenimi görmüş olanların, lise veya altındaki derecelere sahip olanlardan fazla olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır.

3.1.6 Memleketlerine Göre Milletvekilleri

Aşağıdaki grafikte 2002 yılında yapılan genel seçimlerde hangi bölgenin ne oranda milletvekili çıkardığı ve milletvekillerinin memleketleri oransal olarak verilmiştir.

Grafik 3.7: 22. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri²⁴

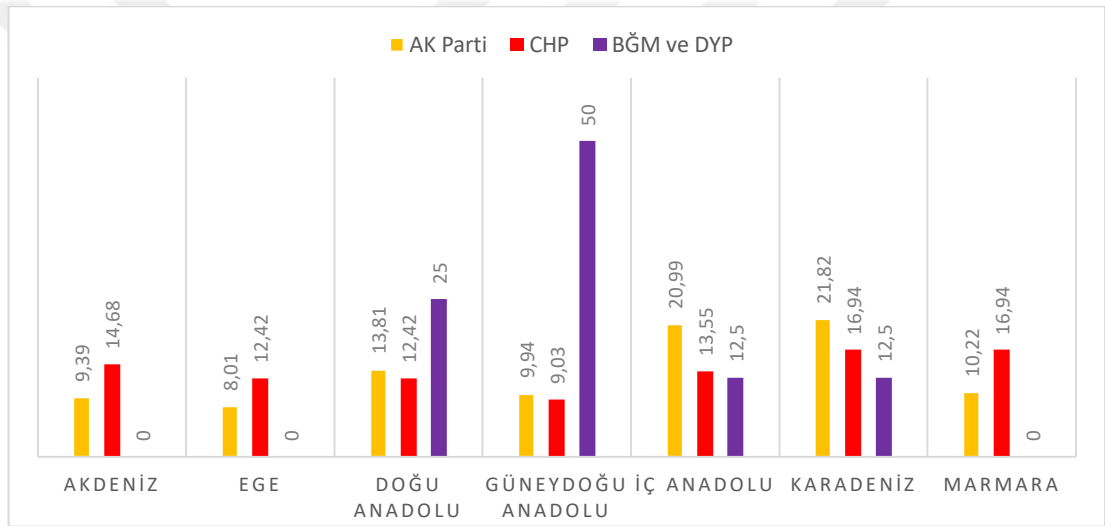
En çok milletvekili çıkaran bölgenin bariz bir üstünlükle Marmara bölgesi olması sürpriz değildir; İstanbul gibi Türkiye nüfusunun ve seçmenlerinin yoğunlukta olduğu bir büyükşehrin bu bölgede yer alması sebebiyle bu beklenen bir durumdur. Ancak diğer bölgelerle arasındaki farka oranla İç Anadolu ile birbirine daha yakın olduğunu belirtmekte fayda vardır. Çok milletvekili çıkaran bölgelerden az çıkaranlara doğru gidildikçe oluşan sıralama ise şu şekildedir: Marmara (%24,13), İç Anadolu (%17,18), Karadeniz (%13,34), Ege (%12,97), Akdeniz (%12,61), Doğu Anadolu (%9,87) ve Güneydoğu Anadolu (%9,87).

²⁴ (TBMM, 2003) TBMM arşivlerinde Siirt ilinde yapılan seçimlere ilişkin veriler bulunmadığından hesaplamalar toplam 547 milletvekili üzerinden yapılmıştır. 28 milletvekilinin ise memleketine ilişkin net bir bilgi bulunamadığı ya da yurtdışında doğdukları için bunlar yedi coğrafi bölgeye dâhil edilememiştir.

En dikkat çekici nokta, TBMM'deki milletvekillerinin %24,13'ünün Marmara illerinden gelmesine rağmen, bu illerde doğmuş temsilci oranının %12,24 olmasıdır. Neredeyse iki kata denk gelen bu farkın ana sebebi olarak Marmara'nın ve özellikle de İstanbul'un, Türkiye'nin diğer bölgelerinden ve illerinden büyük göçler almış olmasıdır. Bunun yanı sıra yine bu sebeple bağlantılı olmakla birlikte, yurtiçi ekonomideki payı bakımından İstanbul'un Türkiye'nin ilk sırasında yer alıyor olması da önemli faktörlerden biridir.

Bu noktadan sonra milletvekillerinin memleketlerini siyasi partiler açısından incelemek daha faydalı olacaktır:

Grafik 3.8: 22. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri (Siyasi Partiler)²⁵

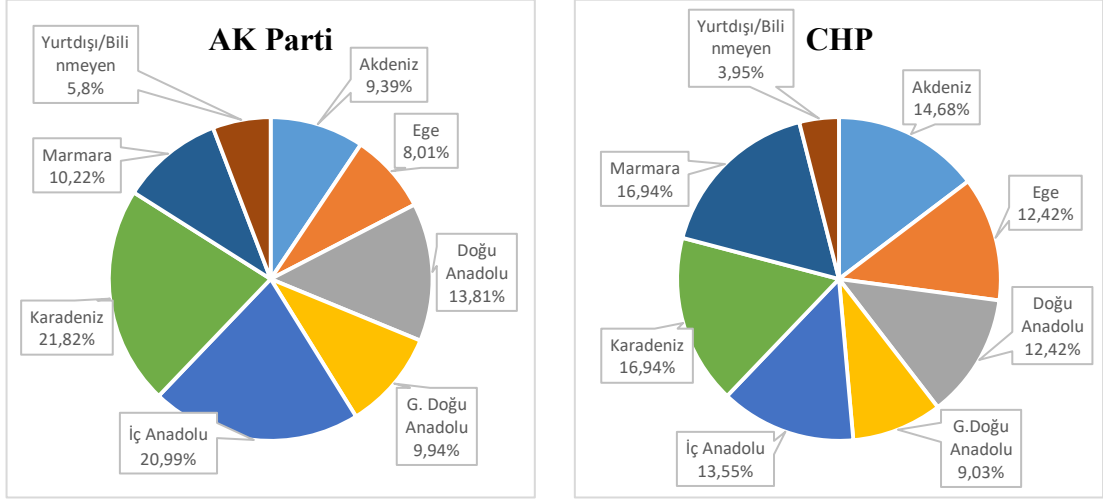

6 bağımsız milletvekilinden 3'ü Güneydoğu Anadolu bölgesinde, 2'si Doğu Anadolu bölgesinde, 1'i ise Karadeniz bölgesinde doğmuştur. 2 DYP milletvekilinin ise 1'i İç Anadolulu, diğeri Güneydoğu Anadoluludur. Her ne kadar grafikte bu iki grubun verileri bir arada verilmiş olsa da sayıları son derece az oldukları için yeterli değerlendirme yapabilmek olanağı bulunmamaktadır.

TBMM'nin büyük çoğunluğunu oluşturan AK Parti ve CHP'nin vekillerinin memleket dağılımı ise aşağıdaki grafikte ayrıca verilmiştir.

²⁵ (TBMM, 2003)

Grafik 3.9: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2002)²⁶

Hem AK Parti'nin, hem de CHP'nin ortak özelliği, ikisinin de milletvekillerinin memleketlerinde ilk sırayı Karadenizlilerin almasıdır. Ancak bunun AK Parti'de çok daha belirgin olduğunu ve CHP'de Marmara doğumluların da Karadenizliler ile eşit olduğunu söylemek gerekir. AK Parti'nin milletvekillerinin %21,82'si Karadenizli iken, CHP'de bu oran %16,94'tür. İki partinin birbirinden ayrıldığı nokta ise bundan sonraki dağılımdır. AK Parti'de İç Anadolular ikinci sıradayken, diğer coğrafi bölgeler ile bu iki bölge (Karadeniz ve İç Anadolu) arasında önemli farklar görülmektedir. CHP içinde ise temsilci dağılımlarının daha dengeli görüldüğü, memleketler bakımından bölgelerdeki değişikliklerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir. Ayrıca her iki partide de en az sayıda görülen memleket, Güneydoğu Anadolular olmuştur. Fakat bunun büyük oranda Güneydoğu Anadolu'nun en az milletvekili çıkararak bölge oluşundan kaynaklanmış olabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir.

3.2 "İstikrar": 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimleri

Türkiye'nin 2015 yılı seçimleri ile HDP'nin TBMM'ye girişine kadar sürecek olan üç partili meclis dönemi 22 Temmuz 2007'de yapılan genel seçimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Daha önce seçim barajının altında oy alması sebebiyle meclise giremeyen Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) bu kez mecliste yer almış ve Türkiye'nin meclis

²⁶ (TBMM, 2003)

yapısı iki dönem boyunca (2007 ve 2011) ağırlıklı olarak AK Parti, CHP ve MHP etrafında şekillenmiştir.

Tablo 3.3: 22 Temmuz 2007 Genel Seçim Sonuçları²⁷

Parti	Aldığı Oy	Oy Oranı %	Vekil Sayısı
AK Parti	16.327.291	%46,58	341
CHP	7.317.808	%20,88	112
DP	1.898.873	%5,42	0
Genç Parti	1.064.871	%3,04	0
MHP	5.001.869	%14,27	70
Bağımsızlar	1.835.486	%5,24	26
Diğer	1.603.493	%4,57	0
Toplam	35.049.691	%100	550

2007 yılındaki genel seçimlerin sonunda AK Parti, 2002’de aldığı oyu da arttırarak üst üste ikinci kez tek başına hükümet kurabilecek sayının üzerinde milletvekili çıkararak siyasal iktidarı elde etmiştir. AK Parti’nin güçlenme sürecine işaret eden bu seçimlerle beraber, başlığa ismini de veren “istikrar” kelimesi, özellikle 1990’lı yılların sonlarında ve 2000’li yılların başlarında süregelen ve zihinlerde olumsuz yer etmiş koalisyonları hatırlatmak için parti tarafından sıkça vurgulanacak ve AK Parti’nin günümüze kadar uzanan iktidar sürecinin anahtar kelimelerinden biri olacaktır.

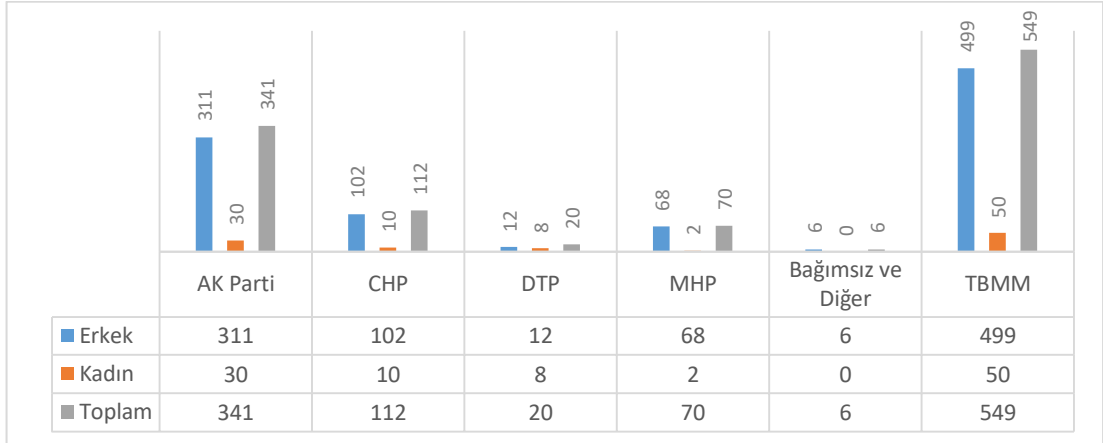
DYP’nin Demokrat Parti (DP) ismiyle katıldığı bu seçim, DP ve Genç Parti gibi partilerin siyasetteki etkisinin giderek zayıfladığını göstermiştir. CHP ana muhalefet pozisyonunu korurken, MHP yeniden TBMM’ye girmeyi başarmıştır.

3.2.1 Cinsiyet Bakımından Milletvekilleri

2007 yılında oluşan 23. Dönem TBMM’nin cinsiyet dağılımı Grafik 3.10’daki gibi olmuştur.

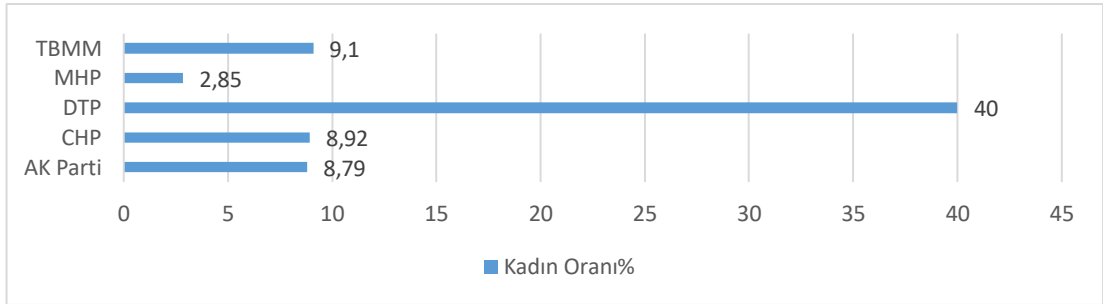
²⁷ (YSK, 2007)

Grafik 3.10: 23. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Bakımından Durumu²⁸

Meclisin en kalabalık partisi olan AK Parti, sayısal olarak kadın vekillerde bir kez daha ilk sırayı almaktadır. MHP'nin milletvekilleri içinde yalnızca iki kişinin kadın olması dikkat çekmektedir. Göze çarpan bir diğer durum da CHP ve DTP'nin aralarındaki toplam vekil sayısındaki büyük farka rağmen, kadın vekil sayısında birbirine çok yakın oluşudur. DTP, CHP'nin 5'te 1'inden daha az (%17,85) vekile sahip olmasına rağmen, neredeyse CHP kadar kadın milletvekiline sahiptir. CHP'de 10 kadın vekil bulunurken, DTP'de bu sayı 8'dir.

Grafik 3.11: Siyasi Partilerin 23. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları²⁹

Meclisteki bağımsız milletvekillerinin bir kısmının bir araya gelerek oluşturduğu Demokratik Toplum Partisi, 20 milletvekili içinde 8 kadına yer vererek %40'lık bir oran elde etmiş ve böylece meclisin en yüksek kadın oranına sahip parti olmuştur. Hükümeti kuran AK Parti'nin ve ana muhalefette yer alan CHP'nin kadın oranı konusunda birbirlerine çok yakın olduğu görülmüştür. 2002 yılına göre iki partinin de bu bakımdan ilerleme kaydettiği anlaşılmaktadır. MHP'nin ise 70 milletvekilinin

²⁸ (TBMM, 2007)

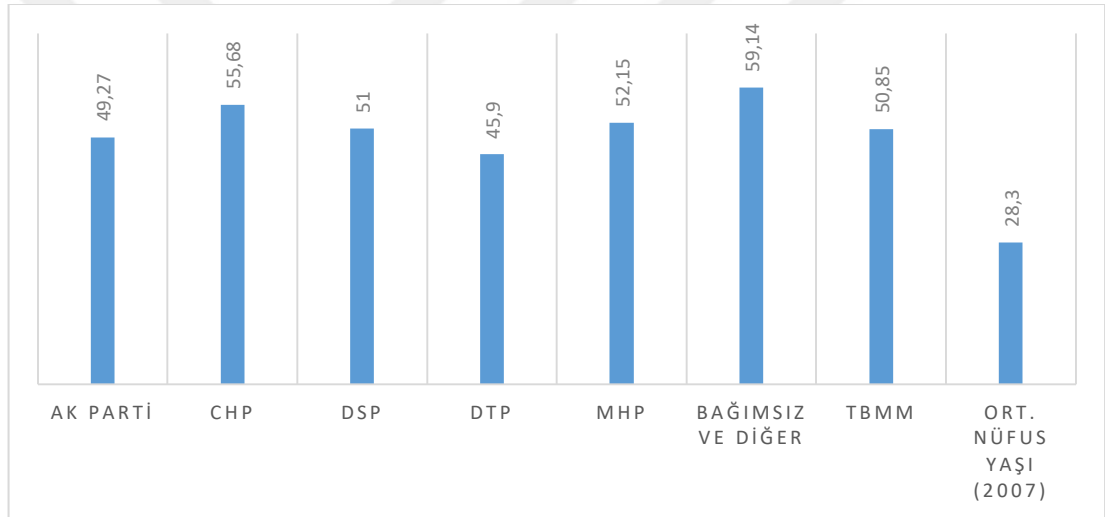
²⁹ (TBMM, 2007)

arasında sadece 2'sinin kadın oluşu (%2,85) oldukça dikkat çekicidir. Bu son derece önemli bir noktadır; zira MHP'nin kadın politikacı hususundaki pozisyonunu koruduğu görülürse, milliyetçi partilerdeki erkek egemenliğini Türkiye'nin ortalamasından da yüksek olduğunu söylemek gerekecektir. TBMM'de oluşan genel dağılımın sonucunda ise kadın milletvekili oranı tüm mecliste %9,1 olmuştur.³⁰

3.2.2 Yaşlarına Göre Milletvekilleri

23. Dönem milletvekillerinin ve siyasi partilerin ortalama yaşları Grafik 3.12'de paylaşılmıştır.

Grafik 3.12: 23. Dönem TBMM'de Siyasi Partilerin Ortalama Yaşları³¹

Milletvekillerinin siyasi parti değişiklikleri ve bağımsız adayların bir bölümünün siyasi partilere dâhil olmalarıyla beraber Demokratik Sol Parti (DSP) 13, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) 1 ve Büyük Birlik Partisi (BBP) 1 milletvekiliyle mecliste yer almıştır. Böylelikle, 23. Dönem TBMM'nin ortalama yaşı en yüksek grup, bağımsız milletvekilleri ile mecliste çok az temsilcisi bulunan siyasi partiler olarak gözükmektedir. Ancak bu grup yalnızca 7 kişiden oluştuğu için sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek mümkün olmamıştır.

Siyasi partiler içinde en yaşlı parti olarak CHP öne çıkmaktadır. CHP'nin 55,68 olan yaş ortalamasına en yakın ikinci parti ise MHP'dir. Seküler yapıları daha düşük

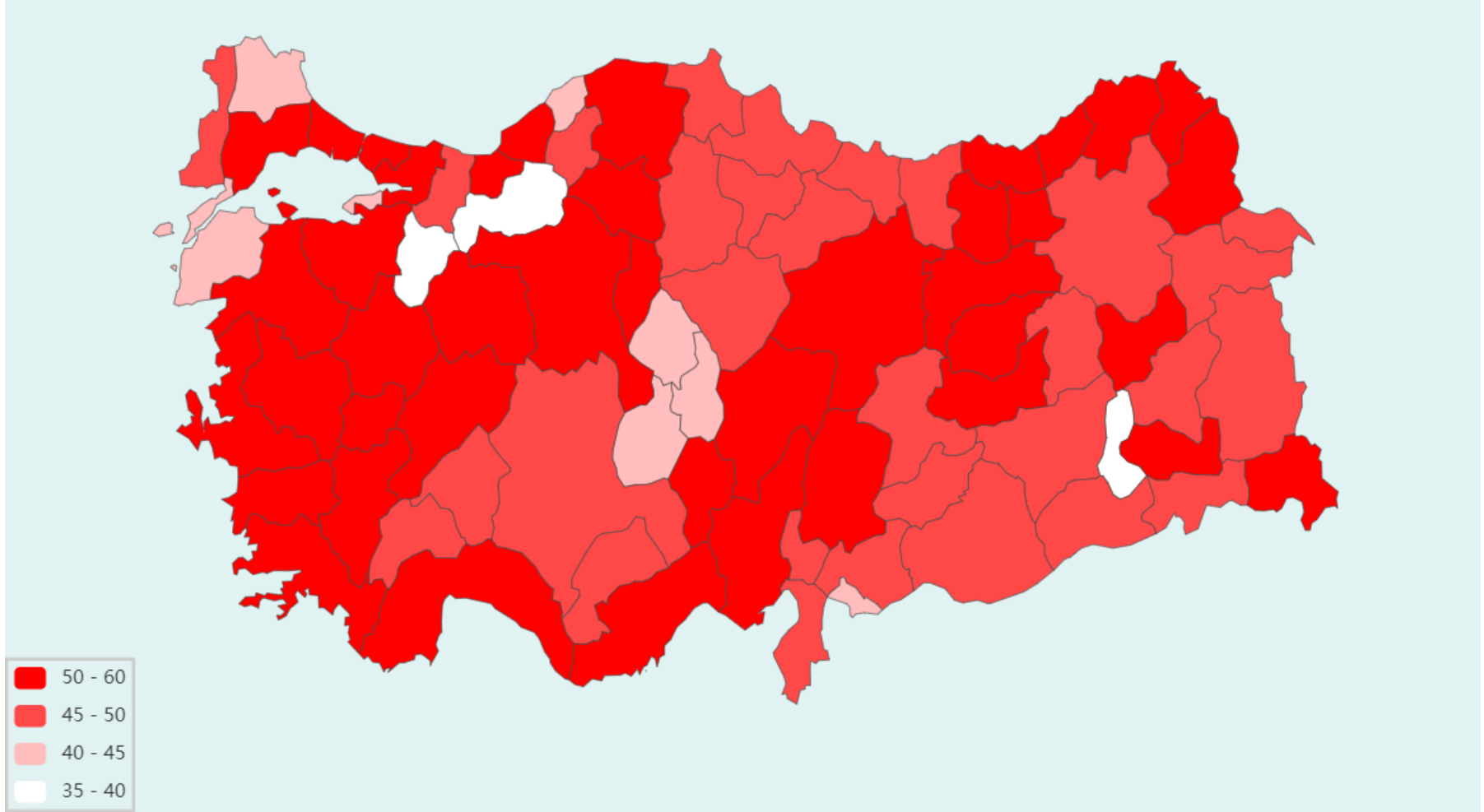
³⁰ YSK, milletvekili adaylarına ilişkin verileri paylaşmadığı için siyasal partilerin adaylarının cinsiyet durumlarına dair değerlendirme yapılamamıştır.

³¹ (TBMM, 2007)

yaş ortalamasına sahip olması beklenebilecekken, 23. Dönem TBMM’de bunun aksine milliyetçi-muhafazakâr MHP, CHP’den daha gençtir. DTP meclisin en genç grubu olurken, AK Parti’nin yaş ortalamasında artış olduğu görülmektedir. Meclisin genel yaş ortalaması ise 50,85 olmuştur. TÜİK verilerine göre, genel seçimin gerçekleştiği 2007 yılında Türkiye nüfusunun ortalama yaşı ise 28,3’tür. (TÜİK, 2008)

Resim 3.2: 23. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamasının Türkiye Haritasında Gösterimi

2007 yılında milletvekillerinin yaş ortalamalı tüm iller açısından dengeli bir görünüme sahiptir. 35-40 ortalama aralığında olan illerde düşüş gözlemlenirken, özellikle Ege’de milletvekili yaş ortalamaları 50’nin üzerinde seyretmektedir.

Tablo 3.4: 23. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre)³²

Şehir	Vekil Yaş Ortalaması	Partiler ve Vekil Sayıları
Tunceli	59	BĞM: 1, DTP: 1
Bayburt	58	AK Parti: 2
Kastamonu	57,5	AK Parti: 3, MHP: 1
Balıkesir	57	AK Parti: 5, CHP: 1, DSP: 1, MHP: 1
Uşak	56,33	AK Parti: 2, CHP: 1
(...)	(...)	(...)
Kırşehir	42,66	AK Parti: 3
Kilis	41	AK Parti: 2
Bilecik	40	AK Parti: 1, CHP: 1
Batman	39,5	AK Parti: 2, DTP: 2
Bolu	38,33	AK Parti: 3

2007 seçimleri sonunda milletvekillerinin yaş ortalamasının en yüksek olduğu şehir Tunceli olurken, en düşük olduğu şehir Bolu olmuştur. Birinci sıradaki Tunceli’nin, 2002 yılında da ilk beşte yer aldığı görülmektedir. Keza 2002 yılında en genç illerden biri olarak karşımıza çıkan Kilis de yeniden düşük bir yaş ortalamasıyla karşımıza çıkmıştır. Ankara milletvekillerinin yaş ortalaması 51,96 olurken İstanbul’da bu ortalama 53,29’a yükselmektedir. İzmir ise bir kez daha bu iki büyükşehirden ayrılarak 56,29 yaş ortalaması ile milletvekillerinin yaş ortalamasının en yüksek olduğu altıncı şehir olmuştur.

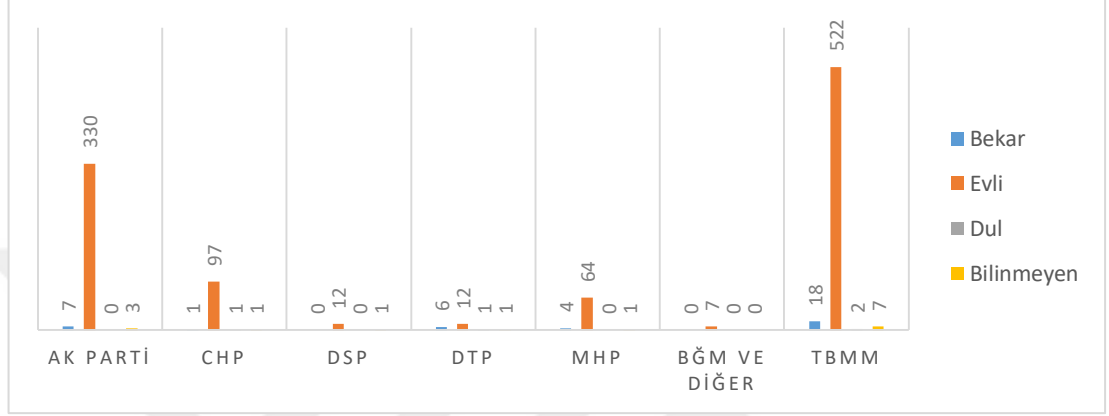
Ankara, İstanbul ve İzmir gibi Türkiye’nin önde gelen üç şehri ile TBMM’nin genel yaş ortalaması arasındaki farklılık 2007 yılında da sürmektedir. Başta İzmir olmak üzere Ege illerindeki yüksek ortalama ve CHP’nin bu bölgedeki siyasi pozisyonu düşünülürse, partinin bu yüksek ortalama da önemli rolü olduğu anlaşılacaktır. Yine de daha detaylı kıyaslamalar ve incelemeler üçüncü bölümde yer alacaktır.

³² (TBMM, 2007)

3.2.3 Milletvekillerinin Medeni Halleri

23. Dönem milletvekillerinin medeni durumlarına ilişkin bilgiler Grafik 3.13’de verilmiştir.

Grafik 3.13: 23. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumları³³

Meclisteki milletvekillerinin %95,08’inin evli olduğu anlaşılmaktadır. Siyasi partiler açısından ise bu oranın en yüksek görüldüğü parti DSP olmuştur. DSP’nin medeni durumu bilinen milletvekillerinin tümü evlidir. Milletvekili sayısı az olan DSP, karşılaştırmanın dışında tutulduğu vakit ise ilk sırayı AK Parti almaktadır. 330 milletvekili evli olan AK Parti, %97,05’lik oranıyla en fazla milletvekili evli olan ikinci partidir. CHP ise %97’lik oranıyla onun hemen arkasındadır. MHP’de aynı oran %92,75 olurken DTP’nin meclisin diğer partilerinden farklı bir görünüm sergilediği görülmektedir. Her ne kadar DTP’de de evli olan milletvekillerinin oranı bekâr olanlardan daha fazla olsa da bu oran diğer siyasi partilerde olduğu gibi ezici bir çoğunluğa dönüşmemiştir. Diğer partiler yüzde doksanın üzerinde oranlara sahipken DTP’de bu oran %60 olmuştur. Böylelikle, DTP bekâr milletvekili oranında da %30 ile birinci sırayı almıştır.

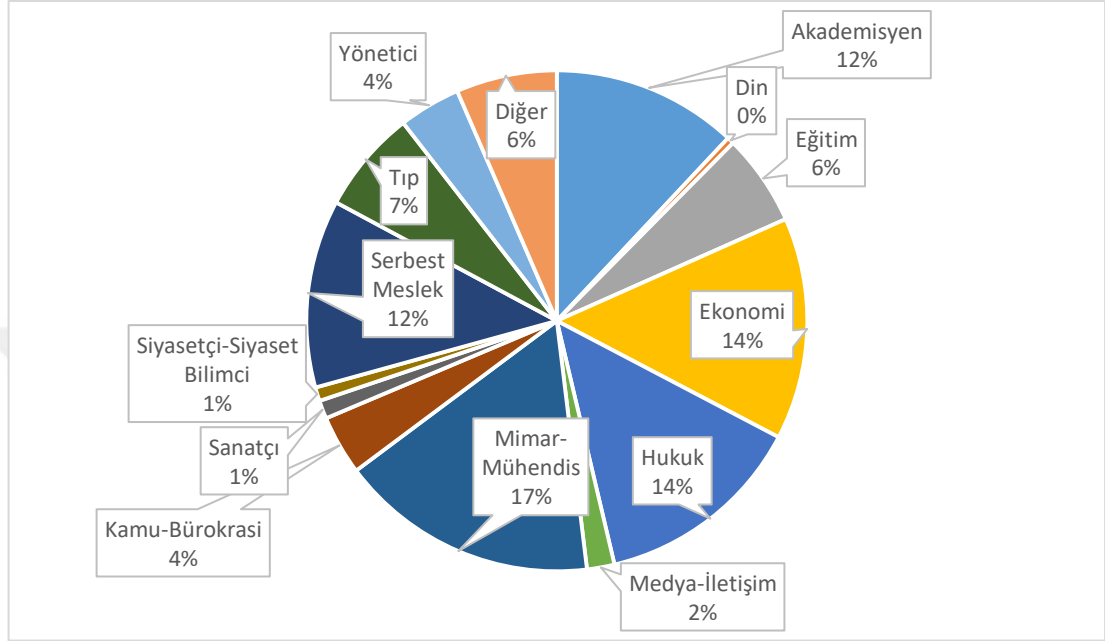
Görülmektedir ki, milletvekilleri içinde evli olanların oranı bir seviye düşüş gösterse dahi hâlen önemini korumaktadır. Böylelikle ‘aile’ kavramının Türkiye’nin sosyolojik yapısındaki ve politik yaşantısındaki yerine dair daha önce bahsettiğimiz söylemlerin giderek güçlenmekte olduğunu belirtmekte bir sakınca görülmemektedir.

³³ (TBMM, 2007)

3.2.4 Meslekleri Bakımından Milletvekilleri

TBMM, milletvekillerinin mesleklerine göre dağıtıldığı vakit oluşan oransal durum Grafik 3.14'de verilmiştir.

Grafik 3.14: 23. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları³⁴

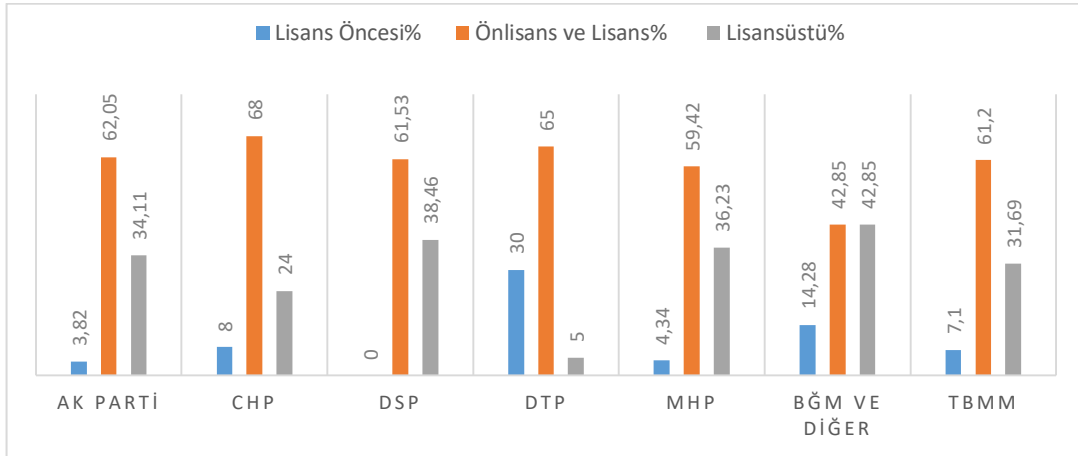
2002 yılı verilerinde TBMM'de meslek bakımından çoğunlukta olan kategori serbest meslek olmasına karşın, 2007 yılında bu durum mimar ve mühendislerin (%17) çoğunlukta olması ile beraber değişmiştir. Yaşanan değişim bununla da kalmamış, serbest meslek sahipleri hukuk (%14) ve ekonomi (%14) çalışanlarının da gerisinde kalarak dördüncü sıraya gelmiştir. Aynı zamanda akademisyenlerin (%12) oranında artış yaşandığı görülmekte iken, siyasetçi ve siyaset bilimcilerin (%1) oranının azalarak TBMM'deki oranlarının daha da aşağılara indiği fark edilmiştir. Yaşanan bu değişimlerin değerlendirmesi üçüncü bölümde yapılacaktır.

3.2.5 Eğitim Durumlarına Göre Vekiller

Milletvekillerinin eğitim-öğrenim durumlarına ilişkin veriler Grafik 3.15'de yer almaktadır.

³⁴ (TBMM, 2007)

Grafik 3.15: 23. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Açısından Dağılımı³⁵

2007 seçimlerinin sonucunda milletvekili seçilenlerin %61,22'si ön lisans veya lisans mezunudur. Onu takip eden en yakın oran %31,69 ile lisansüstü öğrenimini tamamlamış olanlardır. Böylelikle, bu iki grup arasında yaklaşık olarak iki kat farkın olduğu görülmektedir. En az oran ise %7,1 ile ilkökul, ortaokul veya lise mezunlarına aittir.

Siyasi partiler incelendiğinde tüm partilerde üniversite öğrenimi görmüş milletvekillerinin diğerlerine oranla çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. DTP haricindeki diğer partilerde ikinci sırayı lisansüstü öğrenimi gören milletvekilleri alırken, DTP'de ikinci sırayı öğrenimini lise veya altındaki okullarda tamamlamış vekiller oluşturmaktadır. Ayrıca, lisansüstü öğrenimi gören vekil yüzdesi en yüksek parti olarak DSP öne çıkmaktadır. DSP vekillerinin %38,46'sı yüksek lisans veya doktora mezunudur. Bu alanda ikinci olan MHP'de ise oran %36,23'tür. İki parti arasındaki vekil sayısı farkı ve diğer dönemlerdeki sonuçlar da düşünülürse, MHP'nin bu açıdan daha tutarlı bir orana sahip olduğunu söylemek mümkündür. AK Parti'de de lisansüstü öğrenimi görmüş vekillerin oranı %34,11 olurken iktidar partisinin diğer tüm partilerin toplamından çok daha fazla milletvekiline sahip oluşuyla birlikte bu oranın değerli olduğu çıkarımı yapılabilir.³⁶

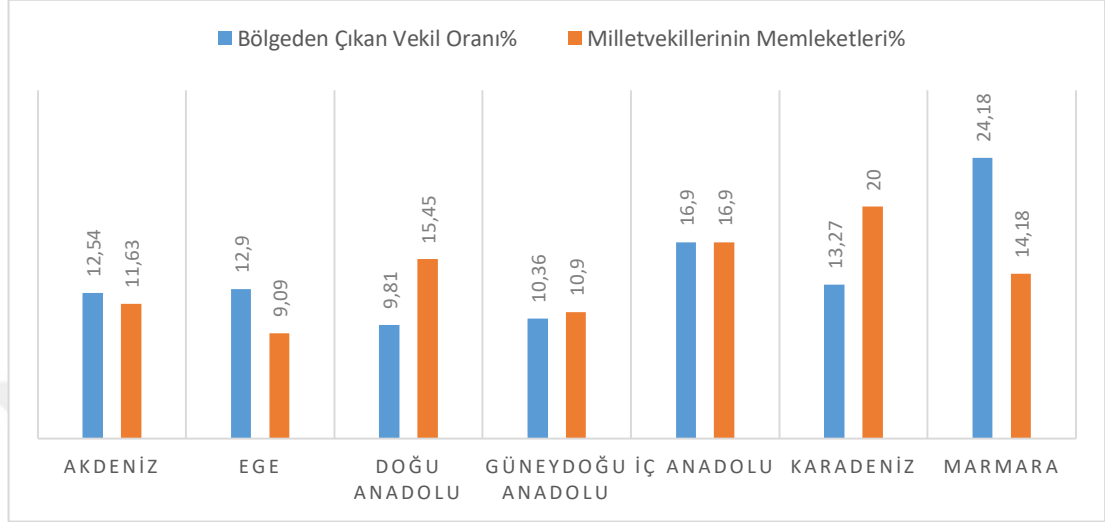
³⁵ (TBMM, 2007) Son değişiklikler ile beraber AKP'nin vekil sayısının 340, CHP'nin 100, DSP'nin 13, DTP'nin 20, MHP'nin 69, bağımsızların ve diğer partilerin vekillerinin sayısının 7 olduğu görülmüştür.

³⁶ Öte yandan bağımsızların ve diğer partilerin (BBP ve ÖDP) milletvekili sayısı sadece yedi olduğu için kıyaslamalara dâhil edilmemiştir.

3.2.6 Memleketlerine Göre Milletvekilleri

2007 yılında seçilen milletvekillerinin memleket dağılımları aşağıdaki gibidir.

Grafik 3.16: 23. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri³⁷

Bölgelerin çıkardığı milletvekilleri sayıları bir önceki döneme benzer sonuçlar vermektedir. Dolayısıyla 2002 ile 2007 arasındaki süreçte Türkiye’de büyük demografik değişiklikler yaşanmadığı söylenebilir. Böylece bölgeler çıkardıkları milletvekili sayısına göre sıralandığında şöyle bir sonuç doğmaktadır: Marmara (%24,18), İç Anadolu (%16,9), Karadeniz (%13,27), Ege (%12,9), Akdeniz (%12,54), Güneydoğu Anadolu (%10,36) ve Doğu Anadolu (%9,81).

Karadenizlilerin meclisteki çoğunluğu 2002 yılında olduğu gibi bir kez daha karşımıza çıkmıştır. %20’lik bu oran, meclisteki her 10 milletvekilinden 2’sinin Karadenizli olduğuna işaret etmektedir. Bu yüksek sayının sebeplerinden biri olarak Karadeniz illerinden çıkan vekil sayısının, diğer bölgelerden fazla olması gösterilebilir. Çünkü Karadeniz bölgesi en çok milletvekili çıkaran üçüncü bölgedir. Her ne kadar Marmara illeri en çok temsilci çıkaran bölge olsa da İstanbul ve çevre illerinin aldığı göç dolayısıyla Marmaralıların, Karadenizlilerden az olması normaldir. Fakat Karadenizlilerin, İç Anadolulardan da fazla oluşu, üstelik bunun iki dönemde de elde edilen bir sonuç olması birlikte kıymet kazanmaktadır. O hâlde Karadenizlilerin

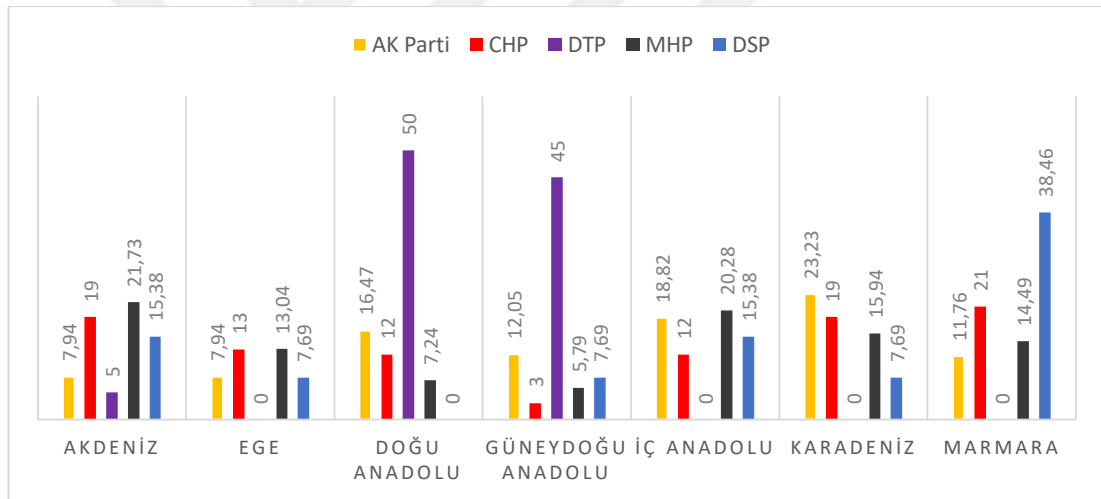
³⁷ (TBMM, 2007) 10 milletvekilinin memleketine dair net bir bilgi bulunamadığı ya da yurt dışında doğdukları için bunlar yedi coğrafi bölgenin hesaplarına dâhil edilememiştir.

Türkiye siyasetindeki etkisinin yalnızca demografik açıdan sahip olduğu yüksek sayılar ile açıklanamayacağı kesindir.

Öte yandan, tıpkı Karadenizliler gibi Doğu Anadolu'nun da meclisteki yüksek oranının istikrarlı biçimde sürdüğünü söylemek gerekmektedir. İki dönemde memleketi bu bölgedeki illerden biri olan vekil sayısının, bölge illerinin çıkardığı vekil sayısından fazla olduğu sadece iki bölge bulunmaktadır. Bunlar; Karadeniz ve Doğu Anadolu'dur. Dolayısıyla Türkiye siyasetinde olası bir Karadenizli etkisinden söz ederken, bunun yanına Doğu Anadolu'nun etkisini eklememek büyük bir hata olacaktır.

Aşağıdaki grafik milletvekili memleketlerinin siyasal partiler açısından dağılımını göstermektedir.

Grafik 3.17: 23. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal)³⁸

DTP'nin 20 milletvekilinin 19'u (%95) Doğu Anadolu veya Güneydoğu Anadolu illerinde doğmuştur. Bu bir siyasi parti için şu ana kadar görülen en yüksek bölgesel hâkimiyet olsa da o dönemde milletvekillerinin, bu bölge illerinden bağımsız adaylar olarak seçildikten sonra mecliste grup oluşturdukları hesaba katılırsa, DTP'nin diğer bölgelerden milletvekiline neden sahip olmadığı anlaşılacaktır.

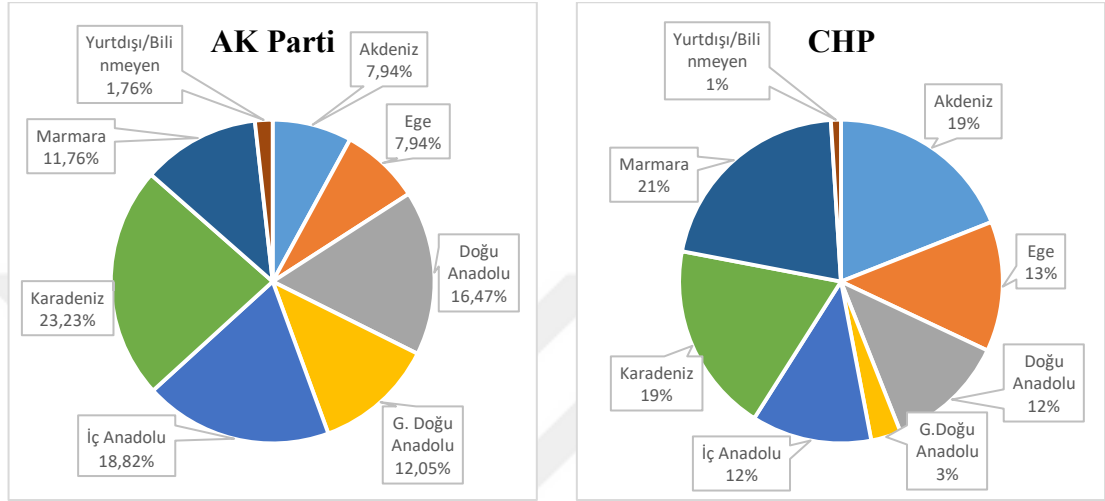
MHP'nin içinde Akdenizlilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Partinin memleketi Akdeniz illerinden biri olan vekilleri ile İç Anadolu illerinden biri olan vekilleri oran olarak birbirine son derece yakındır. Bu da MHP'li siyasetçilerin ağırlıklı olarak iki

³⁸ (TBMM, 2007) 10 milletvekilinin memleketine dair net bir bilgi bulunamadığı ya da yurt dışında doğdukları için bunlar yedi coğrafi bölgenin hesaplarına dâhil edilememiştir.

bölgeden geldiğini gösteren bir sonuç olabilir. Fakat bunu söyleyebilmek için ilk olarak araştırma dönemlerinin tümünden elde edilecek sonuçları karşılaştırmak gerekmektedir, bu da üçüncü bölümde yapılacaktır.

Aşağıda AK Parti ve CHP milletvekillerinin memleketlerine dair grafik verilmiştir.

Grafik 3.18: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2007)³⁹

AK Parti içinde Karadenizliler, İç Anadolulular ve Doğu Anadolulular ağırlıktadır. Karadenizlilerin TBMM’de her zaman önceden olduğu gibi şimdi de ilk sırada oluşu AK Parti’nin meclis çoğunluğuna sahip oluşu ve bunun neticesinde hükümette olması ile bağdaştırılabilir. Ancak muhalefet partisi CHP’nin de yüksek oranda Karadenizliye sahip olduğunu düşünecek olursak Karadenizlilerin meclisteki rolünü yalnızca AK Parti ile açıklamak mümkün olmayacağı gibi, yanlış değerlendirmelerin yapılmasına neden olacaktır.

3.3. AK Parti’nin Büyük Zaferi: 12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri

2011 yılında yapılan genel seçimler, AK Parti’nin tarihindeki en yüksek oyu aldığı ve açık bir farkla, zaten sürmekte olan tek başına iktidarını sağlamlaştırdığı seçimler olmuştur. Aşağıdaki tabloda bu seçimlerin kesin sonuçları paylaşılmıştır.

³⁹ (TBMM, 2007)

Tablo 3.5: 12 Haziran 2011 Genel Seçim Sonuçları⁴⁰

Parti	Aldığı Oy	Oy Oranı %	Vekil Sayısı
AK Parti	21.399.082	%49,83	327
CHP	11.155.972	%25,98	135
MHP	5.585.513	%13,01	53
Bağımsızlar	2.819.917	%6,57	35
Diğer	1.981.279	%4,61	0
Toplam	42.941.763	%100	550

2011 yılı genel seçimleri, araştırmanın kapsadığı dönemler arasında CHP'nin en yüksek oy oranına ulaştığı seçim olmuştur. Buna karşın aynı seçim AK Parti'nin de en yüksek oy oranına ulaştığı seçimdir. Nitekim AK Parti, kendisine en yakın olan partinin yaklaşık iki katı kadar oy alarak siyasal iktidardaki pozisyonunu güçlendirerek siyasal hayatındaki bu zamana kadarki en büyük zaferini elde etmiştir.

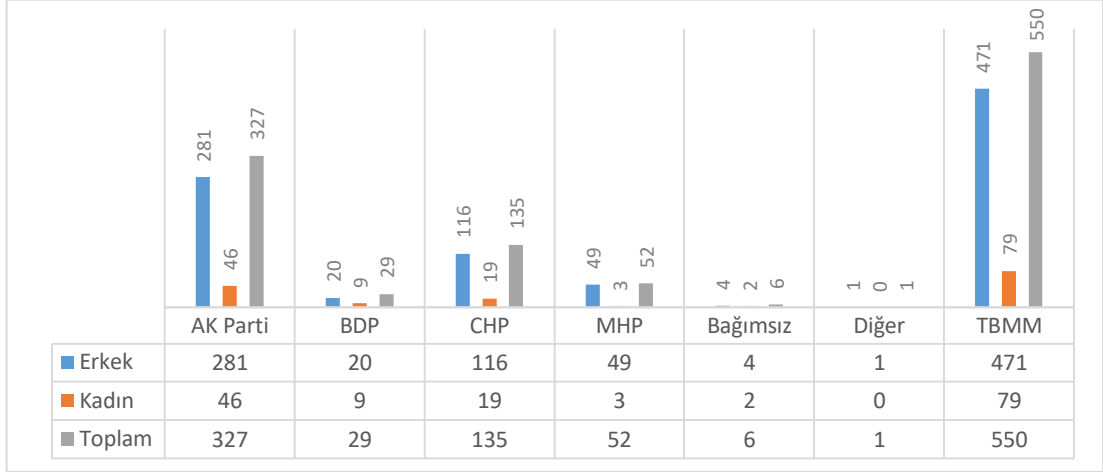
2011 seçimlerinin bir diğer önemli özelliği, siyasi Kürt hareketinin bağımsız adaylar aracılığıyla mecliste grup kurarak partileştiği son seçim oluşudur. Daha önce 2007 seçimlerinin ardından DTP adı altında birleşen grup, bu kez Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) ismiyle karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1 Cinsiyetlerine Göre Milletvekilleri

AK Parti'nin meclisteki milletvekillerinin %65,4'üne sahip olduğu 24. Dönem TBMM'nin cinsiyete göre incelemesi yapıldığında elde edilen sonuçlar Grafik 3.19'daki gibi olmuştur.

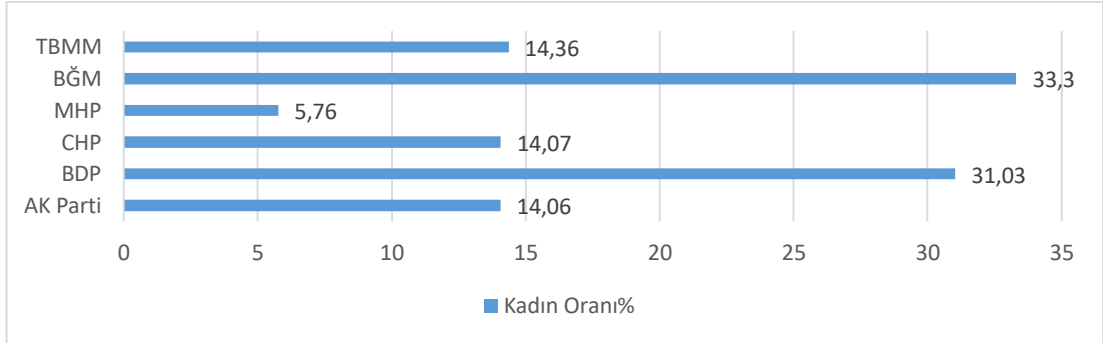
⁴⁰ (YSK, 2011)

Grafik 3.19: 24. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Bakımından Dağılımı⁴¹

Partilerin kadın milletvekili sayıları çoktan aza doğru sıralandığında oluşan durum AK Parti (46), CHP (19), BDP (9), MHP (3), BĞM (2) şeklinde olmuştur. AK Parti'nin seçimdeki belirgin üstünlüğü sebebiyle diğer partilerin toplam kadın vekilinden daha fazla kadın temsilciye sahip olduğu görülmektedir. Elbette değerlendirmelerin doğru yapılabilmesi için partilerin TBMM'de sahip oldukları tüm milletvekilleri içindeki kadın yüzdesine dikkat etmek gerekmektedir.

Grafik 3.20: Siyasi Partilerin 24. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları⁴²

Tıpkı 2007 yılı seçim sonuçlarında DTP'de olduğu gibi, onun devamı niteliği taşıyan BDP'nin de kadın oranında siyasi parti olarak yine ilk sırada yer aldığı görülmüştür. AK Parti ve CHP'nin ise 2007'ye oranla iki kat daha fazla oranda kadın milletvekiline yer verdiği, lakin buna rağmen ilk sıradaki parti veya gruplara hâlen yaklaşamadığı görülmektedir. MHP ise 2007 yılındaki çizgisine devam ederek, milliyetçi partiler ile kadın politikacıların azlığı arasında kuvvetli bir bağ kurulmasına dair varsayımı

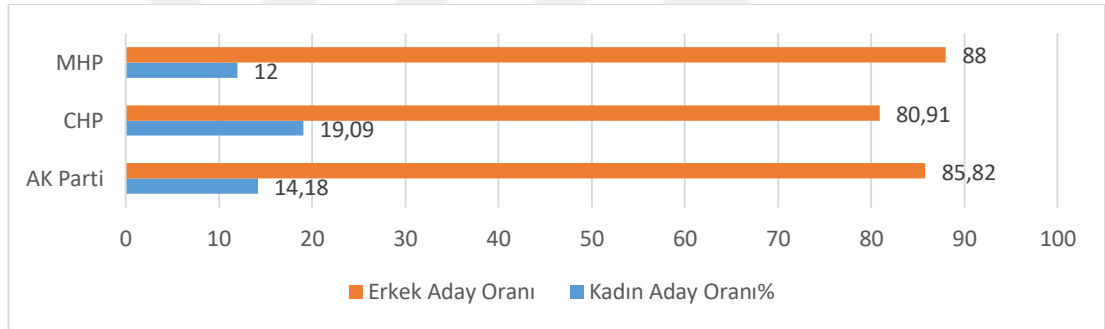
⁴¹ (TBMM, 2012) Bağımsız olarak seçilen milletvekillerinin bir bölümü, Barış ve Demokrasi Partisi çatısı altında bir araya gelerek mecliste grup oluşturmuşlardır.

⁴² (TBMM, 2012)

güçlendirmektedir. BDP'ye dâhil olmamış bağımsızlar ise meclisin en yüksek kadın oranına sahiptir.

Meclisin genel dağılımında ise erkek milletvekili oranı önemli bir düşüş yaşamış, kadın milletvekili oranında ise yaşanan artışla beraber şu ana kadarki en yüksek orna ulaşarak, %14,36'lık sonuç tespit edilmiştir. Bu, sayı olarak 550 vekilin 79'unun kadın olduğu anlamına gelmektedir. O hâlde, 2002'den 2011'e kadar yaptığımız incelemelerde kadın milletvekili oranının sürekli artmakta olduğunu söylememiz mümkün olabileceği gibi, bunun Türkiye'de kadınların okuma-yazma oranının artması, eğitime ve işgücüne katılımlarının yükselmeleri ile orantılı olabileceği düşünülmektedir. Artışın 2015 ve 2018 yıllarında da devam etmesi hâlinde, Türkiye toplumunun sosyolojik yapısına dair bu veriler de ele alınarak konuya dair üçüncü bölümde daha net çıkarımlar yapılabilecektir.

Grafik 3.21: 24. Dönem Milletvekili Adaylarının Cinsiyet Durumu⁴³

Üç siyasi parti arasında kadın aday oranı en yüksek partinin CHP (%19,09) olduğu görülmektedir. CHP'nin 550 milletvekili adayından 105'i kadındır. İkinci sırada %14,18 ile 550 adayının 78'i kadın olan AK Parti gelmektedir. Buna karşın iki partinin TBMM'de yer alan kadın vekillerinin oranına bakıldığında CHP'nin %14,07, AK Parti'nin de %14,06 oranında kadın vekile sahip olduğu görülmektedir. O hâlde, kadın aday oranı daha fazla olsa bile CHP ile AK Parti'nin benzer kadın milletvekili politikasına sahip olduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır, zira görülmektedir ki CHP her ne kadar en yüksek kadın aday oranına sahip olsa da listelerde yaptığı olası tercihler sonucunda seçilen milletvekillerinde aynı oranı yakalayamamıştır. Aynı durumun MHP için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. MHP'nin 550 adayının 66'sı, yani %12'si kadın olmasına karşın, mecliste bulunan

⁴³ (KA-DER, 2015)

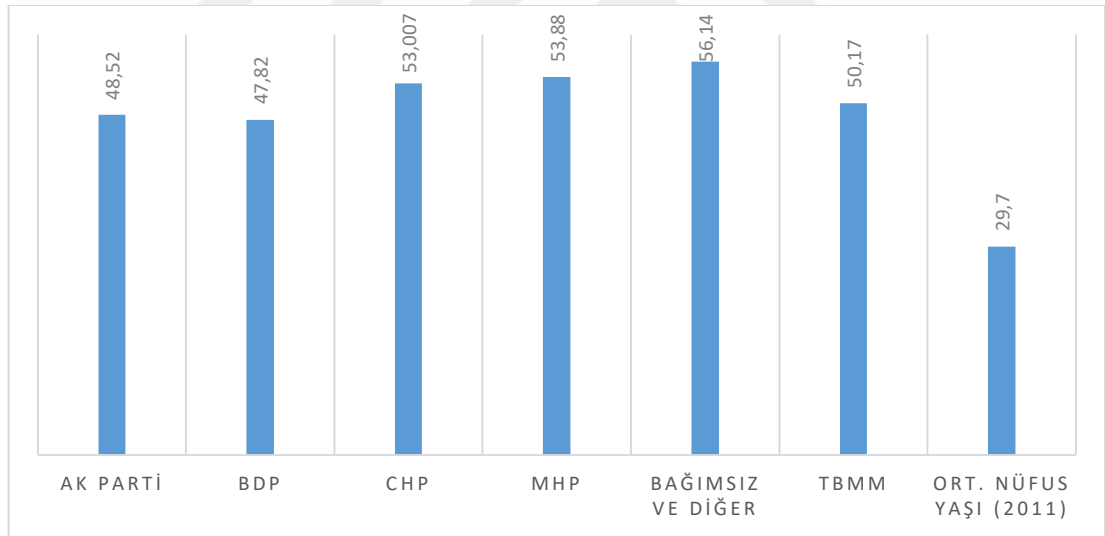
milletvekilllerinden sadece %5,76'sı kadındır. Böylelikle kadın adayları ile seçilen kadın vekilleri arasında en fazla fark olan parti olarak MHP'nin öne çıktığını görebilmekteyiz.

Tüm bunlara ek olarak, siyasi partilerin tümünde milletvekili adayları arasındaki kadın oranının, meclise seçilen kadın oranından daha yüksektir. Böylelikle siyasi partilerin tümünün kadın adaylarını listelerinin gerilerinde bırakmış olma ihtimalleri güçlü bir şekilde önümüze çıkmaktadır. Bu husus üçüncü bölümde daha dikkatli şekilde değerlendirilecektir.⁴⁴

3.3.2 Milletvekillerinin Yaşları

24. Dönem milletvekillerinin yaşlarına ilişkin bilgiler aşağıda yer alan grafikte paylaşılmıştır.

Grafik 3.22: 24. Dönem TBMM'nin Siyasi Partilere Göre Yaş Ortalaması⁴⁵

BDP, geçmişte DTP'de olduğu gibi TBMM'nin en genç grubu olma özelliğini yaş ortalaması biraz artmış olsa da korumaktadır. AK Parti'nin yaş ortalaması biraz azalsa dahi benzer aralıklarla ilerlemeye devam etmektedir. AK Parti'ye benzer bir düşüş CHP'de de görülürken, 2007 yılına göre yaş ortalaması yükselen tek parti MHP'dir. Şu ana dek CHP ve MHP'nin yaş ortalamasının daima 50'nin üzerinde olduğu

⁴⁴ BDP'yi oluşturan milletvekilleri bağımsız aday olarak seçime girmişlerdir. Bağımsız adaylardan hangilerinin kesin olarak BDP'nin TBMM grubuna dâhil olacağını tespit edilmesi son derece güç olduğu için BDP'ye ilişkin net bir veriye ulaşmak mümkün değildir.

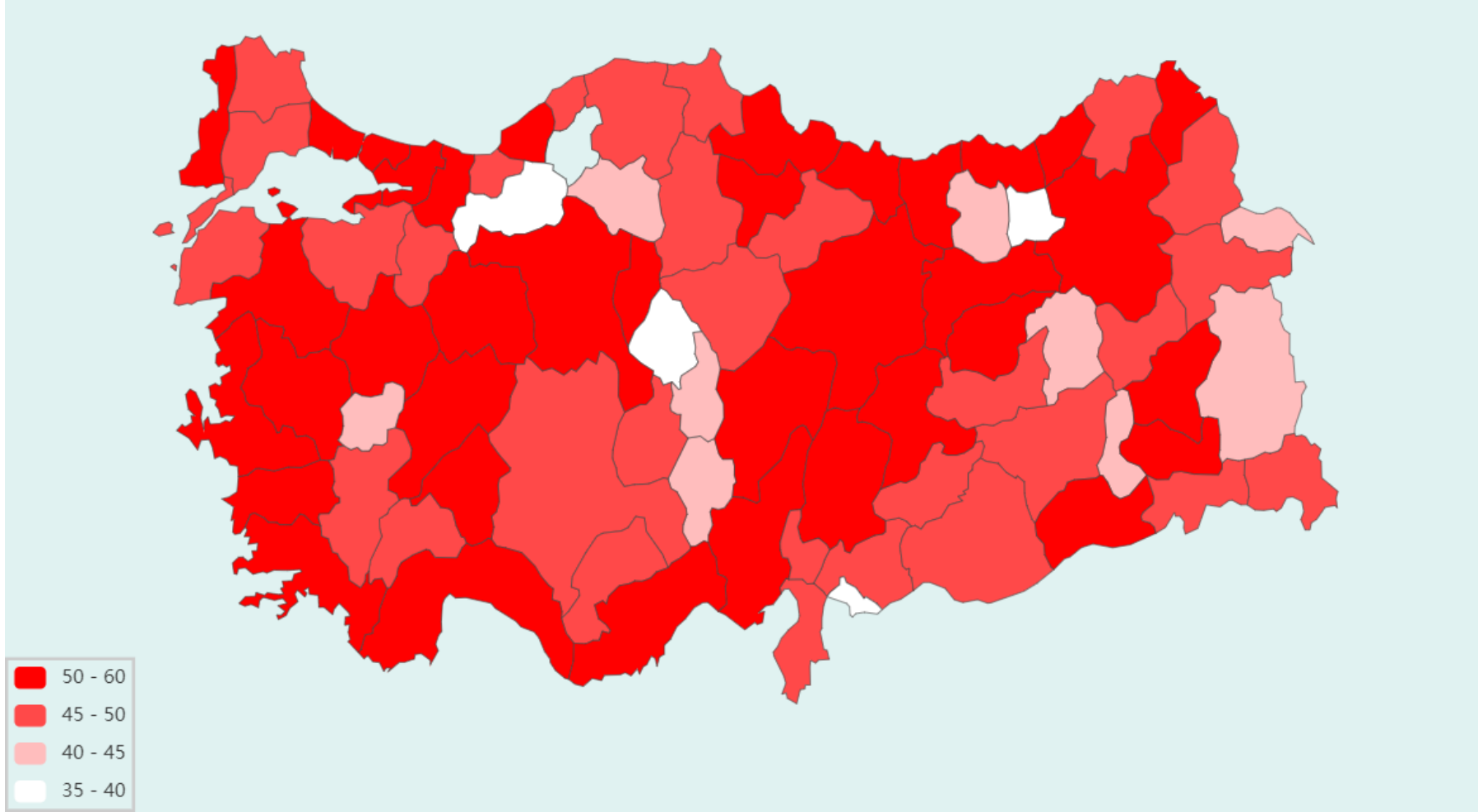
⁴⁵ (TBMM, 2012)

görülmüştür. Üçüncü bölümde 2015 ve 2018 yılları da dâhil edilerek tüm araştırma dönemleriyle beraber daha net sonuçlara varılacaktır; ancak bu iki partinin bu bölüme dek gözlemlenmiş kadarıyla bir gençleşme sorunu yaşadığı düşünülebilir.

Siyasal partilerin bu durumu sonucunda oluşan TBMM'nin genel yaş ortalaması ise 50,17 olmuştur. Aynı yıl TÜİK rakamlarına göre, Türkiye'de ortalama yaş ise 29,7'dir. (TÜİK, 2012a)

Resim 3.3: 24. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi

TBMM'nin yaş ortalamasının 2007 ve 2011 için birbirine son derece yakın olması dolayısıyla, bu durumun Türkiye haritasındaki görüntüsü de iki dönemde benzerlikler göstermektedir. Ege illeri ile Akdeniz kıyılarındaki 50-60 aralığındaki yaş ortalaması sürmektedir. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu illerindeki milletvekillerinin ise diğer bölgelere göre daha fazla 40-45 veya 45-50 yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.6: 24. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamaları (Şehirlere Göre)⁴⁶

Şehir	Vekil Yaş Ortalaması	Partiler ve Vekil Sayıları
Karabük	61	AK Parti: 2
Trabzon	58,16	AK Parti: 4, CHP: 1, MHP: 1
Afyon	56,8	AK Parti: 2
Kırıkkale	56	AK Parti: 3
Tunceli	56	CHP: 2
(...)	(...)	(...)
Nevşehir	40,6	AK Parti: 3
Kırşehir	40	AK Parti: 2
Kilis	39	AK Parti: 2
Bolu	38,3	AK Parti: 2, CHP: 1
Bayburt	38	AK Parti: 1

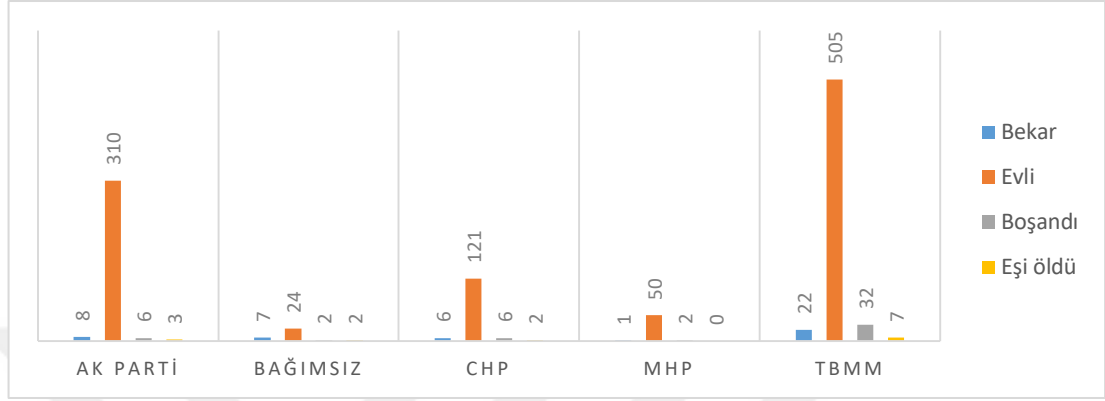
Yaş ortalaması en yüksek şehir AK Parti'nin iki milletvekilinin bulunduğu Karabük olurken en düşük şehir ise yine AK Parti'nin bir milletvekilinin olduğu Bayburt olmuştur. Bolu ise üç milletvekiline sahip olmasına rağmen Bayburt ile çok yakın bir ortalamaya sahiptir. Başkent Ankara'da milletvekillerinin yaş ortalaması 51,87 olurken Türkiye'nin nüfus olarak en büyük olan ve en fazla milletvekili çıkaran şehri İstanbul'da vekillerin yaş ortalamaları 51,34 olmuştur. Bu iki büyükşehir ortalama olarak birbirlerine çok yakın olsalar da nüfusun en yoğun olduğu üçüncü şehir olan İzmir'de durumun yine farklı olduğu görülmektedir; zira İzmir'in milletvekili yaş ortalaması 54,15'tir.

⁴⁶ (TBMM, 2012)

3.3.3 Medeni Durumları Bakımından Milletvekilleri

24. Dönem TBMM medeni durumlarına göre değerlendirildiğinde oluşan durum Grafik 3.23’de verilmiştir.

Grafik 3.23: 24. Dönem Milletvekillerinin Medeni Hâllerine Göre Durumu⁴⁷

Diğer dönemlerde olduğu gibi 24. Dönem TBMM’de de evli olan milletvekilleri, diğerlerine oranla ezici bir üstünlüğe sahiptir. 550 milletvekilinden 505’i evlidir ve bunun oranı %91,81’dir. Hiç evlenmemiş milletvekillerinin sayısı ise 22’dir ve bu vekiller, meclisin %4’lük kısmını oluşturmaktadır.

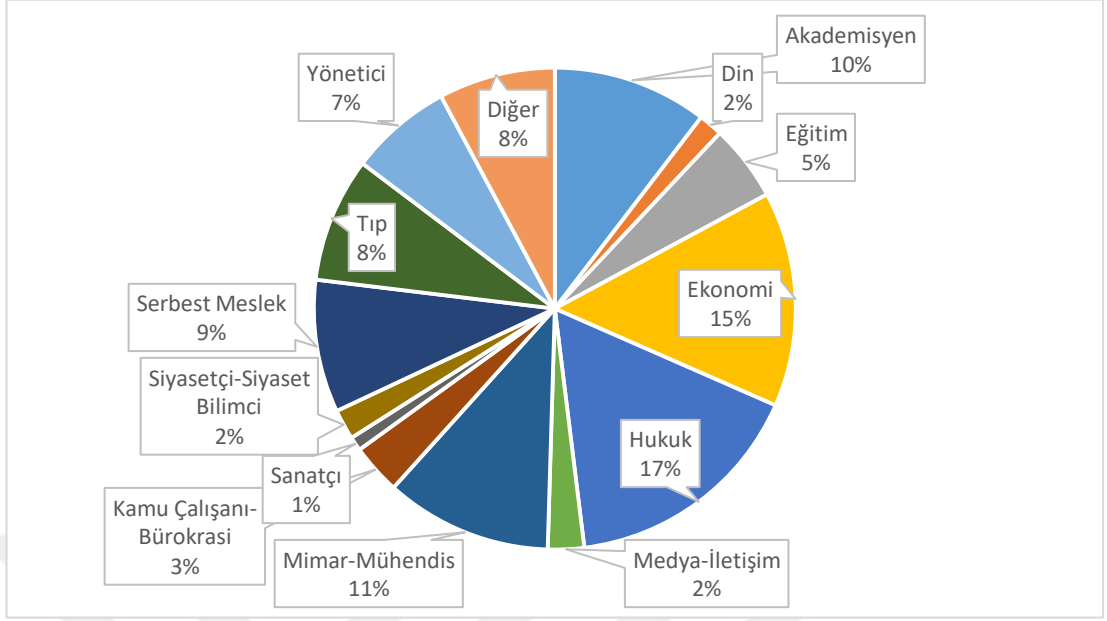
Siyasal partiler arasında evli olanların oranı en yüksek olan, MHP ile aralarındaki çok küçük farka rağmen AK Parti olmuştur. AK Parti’nin 327 vekilinden 310’u evlidir ve böylelikle toplam milletvekillerinin %94,8’ini evli olanlar oluşturmaktadır. MHP’de bu oran %94,33’tür. Bu iki siyasi partiyi, %89,62’lik evli vekil oranıyla CHP izlemektedir. Böylece, özellikle AK Parti ve MHP’nin daha önce de sahip olduğu çizgide ilerlediği anlaşılmaktadır. Öte yandan bağımsız milletvekilleri ile BDP’den oluşan grup ise %68,57’lik evlilik oranına sahiptir ve bu da BDP’nin bu açıdan diğer siyasi partilerden ayrılmaya devam ettiğinin göstergesidir.

3.3.4 Meslekleri Bakımından Milletvekilleri

24. Dönem milletvekillerinin meslekleri çeşitli gruplara ayrıldığında oluşan tablo Grafik 3.24’de yer almaktadır.

⁴⁷ (TÜİK, 2019a)

Grafik 3.24: 24. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları⁴⁸

2002 yılında ilk sırada (%17) görülen serbest meslek sahiplerinin, 2007 ile beraber (%12) azalmaya başlaması 2011 yılında da (%9) devam etmektedir. Ancak bu kez 2007’de birinci olan mimar ve mühendislerin de meclisteki oranının %11’e gerilediği görülmüştür. Dolayısıyla 2011 itibariyle TBMM’de en çok görülen meslek kategorisinin %17 ile hukuk olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca ekonomi çalışanlarının da artış yaşadığını belirtmekte fayda vardır.

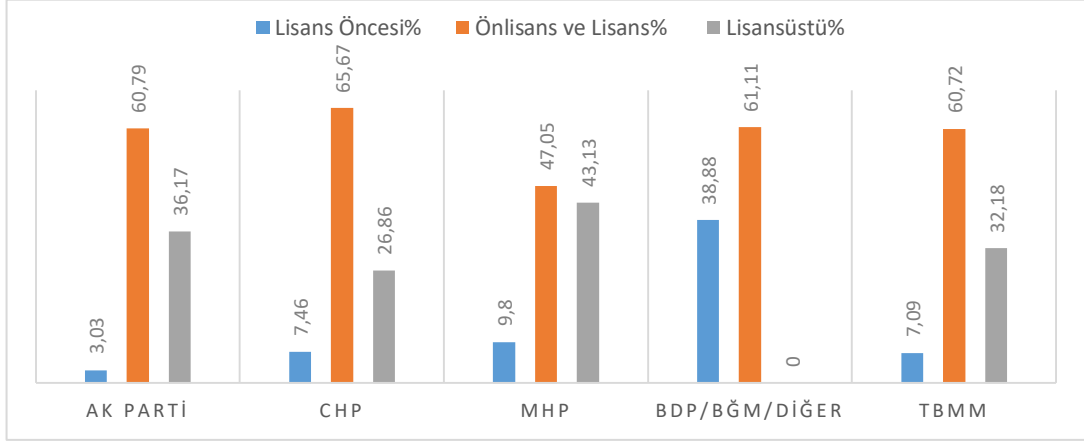
Siyasetçi ve siyaset bilimciler bir kez daha düşük oranda (%2) görülürken, akademisyenlerin geçmiştekine benzer bir seviyede (%10) olduğu gözlenmiştir. Özellikle siyasetçi ve siyaset bilimcilerin üç dönemdir elde edilen sonuçların tümünde alt sıralarda kalması, üzerine tartışılmayı hak eden bir konudur ve bu nedenle üçüncü bölümde ele alınacaktır.

3.3.5 Milletvekillerinin Eğitim Durumları

Milletvekillerinin öğrenim durumlarına ilişkin bilgiler Grafik 3.25’de verilmiştir.

⁴⁸ (TBMM, 2012)

Grafik 3.25: 24. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Durumları⁴⁹

24. Dönem milletvekillerinin öğrenim durumları içinde ön lisans ve lisans mezunlarının, meclisin %60,72'sine denk geldiği ve böylelikle bir kez daha meclisin en kalabalık grubunu oluşturduğu görülmektedir. Lisansüstü öğrenim görmüş milletvekillerinin meclis genelindeki oranı %32,18 olurken lise veya daha altındaki seviyelerde öğrenim görmüş olan vekillerin oranı %7,09 olmuştur. Bu oranlarla beraber Türkiye'de üniversite eğitiminin yaygınlaştığı, dolayısıyla bunun TBMM'yi etkilediği yorumu yapılabilir. Çünkü lisansüstü mezunlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, meclisteki üniversite eğitimi görmüş milletvekillerinin oranı her sene artmaktadır ve 2011'de geldiği oran %92,9 olmuştur.

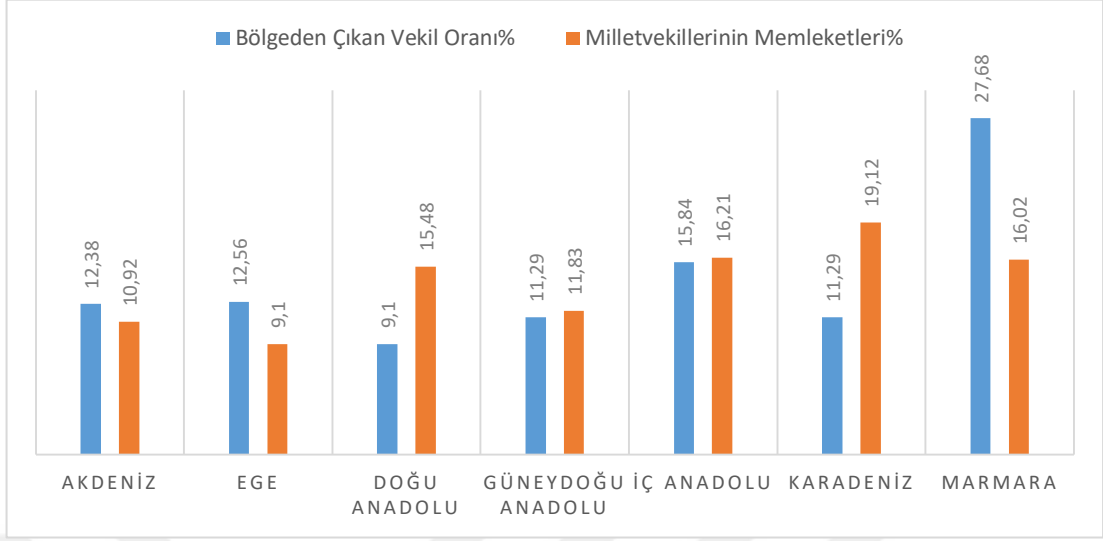
Tüm siyasi parti ve gruplarda çoğunluğun lisans öğrenimi görmüş milletvekillerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. MHP'nin diğerlerinden farkı, lisansüstü mezunları ile lisans mezunlarının yakın oranlarda olmasıdır. MHP'nin ardından lisansüstü seviyesinde vekil bulundurma oranı en yüksek parti AK Parti olurken, BDP/Bağımsızlar/Diğer grubunda ise hiçbir milletvekili lisansüstü öğrenimi görmemiştir. Bu grup, aynı zamanda ilkokul, ortaokul, lise veya dengi derecelerden mezun milletvekillerinde %38,88'lik oranıyla birinci sıradadır.

3.3.6 Memleketlerine Göre Milletvekilleri

24. Dönemde TBMM milletvekili seçilmeyi başaran kişilerin memleketlerinin oransal dağılımı aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

⁴⁹ (TBMM, 2012) Barış ve Demokrasi Partisi, Katılımcı Demokrasi Partisi ve bağımsız milletvekilleri aynı grup içinde değerlendirilmiştir.

Grafik 3.26: 24. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri⁵⁰

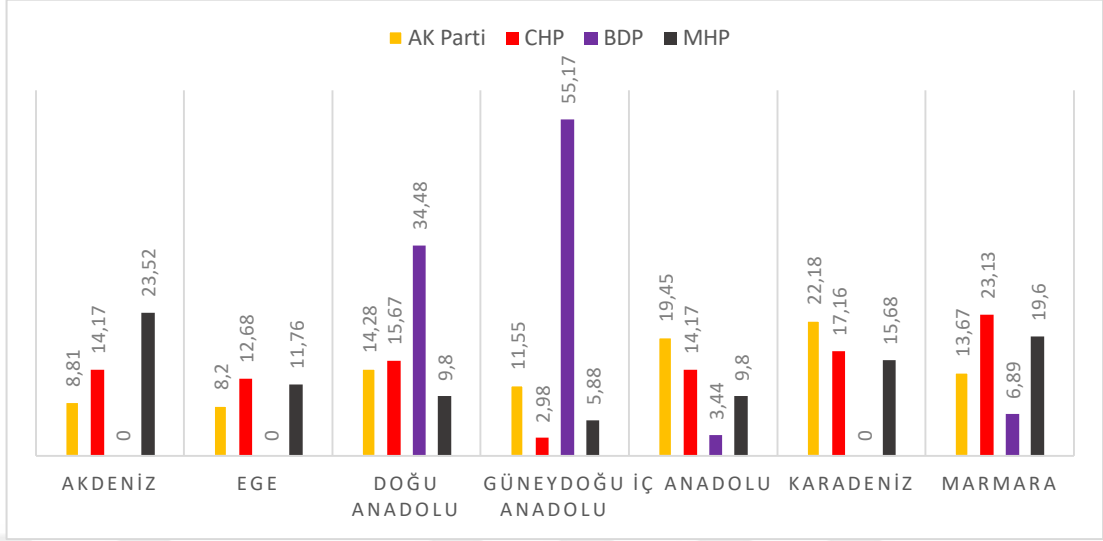
Marmara bölgesinin tekrar Türkiye'nin en çok milletvekili çıkararak coğrafi bölgesi olduğu görülmektedir. Nüfus hareketlerinde büyük değişiklikler yaşanmadığı için bölgeler milletvekili sıralamasına göre sıralandığında yine benzer sonuçlar oluşmaktadır: Marmara (%27,68), İç Anadolu (%15,84), Ege (%12,56), Akdeniz (%12,38), Güneydoğu Anadolu (%11,29), Karadeniz (%11,29) ve Doğu Anadolu (%9,1).

Karadenizli milletvekili oranının mecliste yine ilk sırada olduğu anlaşılmaktadır. Üç dönem boyunca karşılaştığımız bu sonuç, Karadenizliler ile Türkiye politikası arasında bir bağ bulunduğuna dair yaptığımız çıkarımı giderek güçlendirmektedir. İç Anadolular ikinci sırada yer alıyor olsa da bunun, bu bölgeden çıkan milletvekili sayısı ile yaklaşık olarak aynı oranda olduğu görülmektedir. Fakat aynı şey, Doğu Anadolu bölgesi için söylenememektedir. Doğu Anadoluların meclisteki kalabalığına karşın, bu bölge çıkardığı vekil sayısı ile en az milletvekili çıkararak coğrafi bölgedir. Üstelik 2011 yılında bağımsız adayların mecliste sonradan grup oluşturarak meydana getirdiği BDP, daha sonra görülecektir ki 2015 ve 2018 yıllarındaki HDP'ye oranla çok daha az milletvekiline sahiptir. O hâlde siyasal Kürt hareketinin meclisteki temsilinin nispeten zayıf olduğu günlerde dahi özellikle Doğu Anadoluların politikada aktif olduğunu söylememiz mümkündür.

Aşağıda siyasi parti milletvekillerinin memleketleri oransal olarak incelenmiştir.

⁵⁰ (TBMM, 2012) 8 milletvekilinin memleketine dair net bir bilgi bulunamadığı ya da yurt dışında doğdukları için bunlar yedi coğrafi bölgenin hesaplarına dâhil edilememiştir.

Grafik 3.27: 24. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal)⁵¹

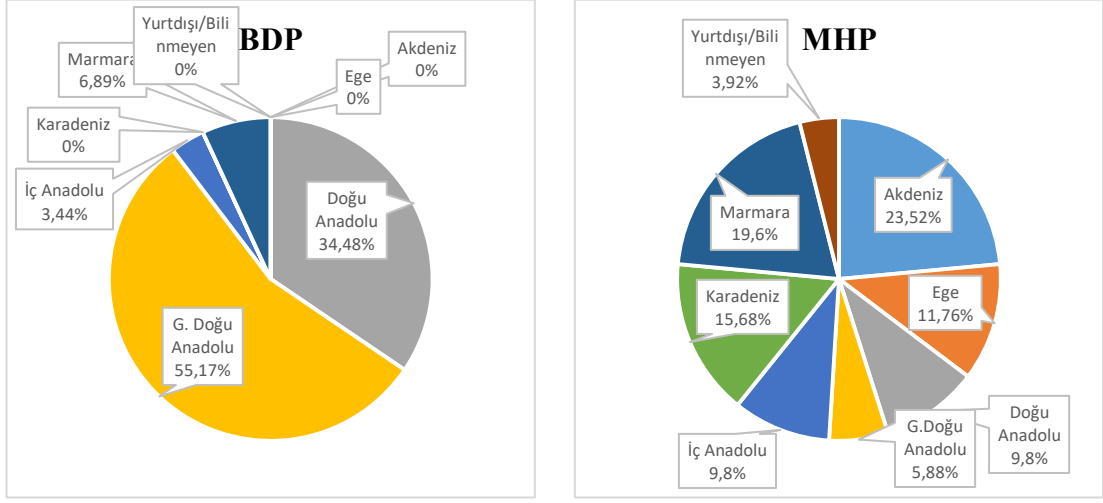

Siyasi partiler içinde BDP'nin belirli bölgelerden gelen milletvekillerini barındırdığı göze çarpmaktadır. Çünkü BDP, memleketi Akdeniz, Ege veya Karadeniz illerinden biri olan hiçbir milletvekiline sahip olmadığı gibi, İç Anadolu ve Marmara illerinde doğan vekil oranında da düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu da partinin, siyasi Kürt hareketinin bir parçası olduğunu Kürtlerin yoğunlukta olduğu illerde güç sahibi olduğunu net biçimde ortaya koymaktadır.

Her ne kadar milletvekillerinin memleket bakımından ağırlık sahibi olduğu bölgeler farklılık gösterse de MHP'nin de BDP gibi bazı bölgesel birtakım özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. MHP'nin milletvekillerinin %23,52'sinin Akdenizli, %19,6'sı ise Marmaralıdır. Partide daha önce de (2007) Akdenizlilerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bu nedenle bu benzerliklerin ayrıca incelenmesine dair bir ihtiyaç hissedilmiştir.

⁵¹ (TBMM, 2012) 8 milletvekilinin memleketine dair net bir bilgi bulunamadığı ya da yurt dışında doğduğu için yedi coğrafi bölgenin hesaplarına dâhil edilememiştir.

Grafik 3.28: BDP ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2011)⁵²

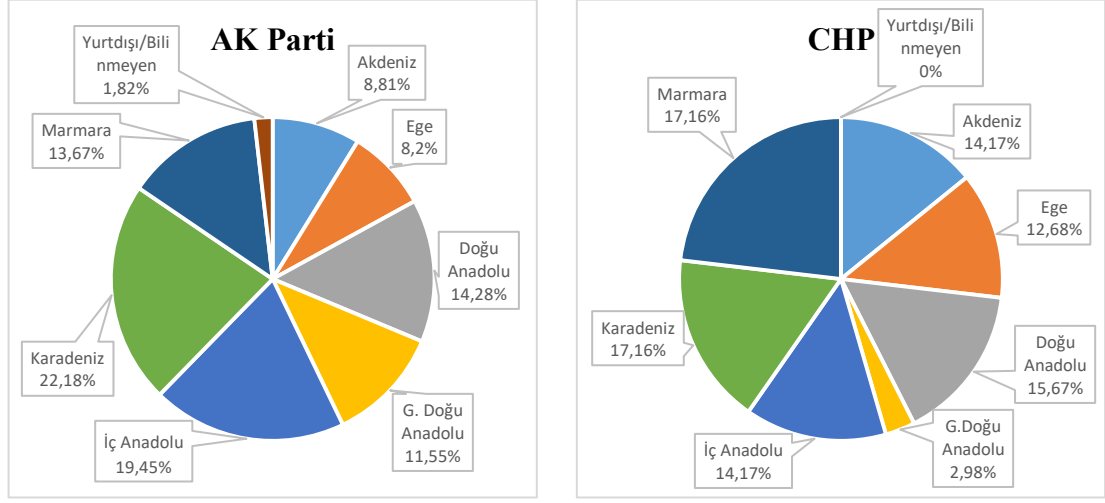

BDP milletvekillerinin %90'ına yakınının Doğu Anadolu veya Güneydoğu Anadolu illerinde doğmuş olması, partinin tamamen bölgesel bir güce sahip olduğuna işaret etmektedir. MHP'de durum bu kadar keskin değildir; partinin, oranları değişiklik gösterse bile tüm coğrafi bölgelerde yetişmiş en az bir milletvekili bulunmaktadır. Ancak bunların arasında Akdeniz, Marmara ve İç Anadolu doğumlu olanların ayrı bir yeri bulunmaktadır. Özellikle de Akdenizlilerin iki dönem üst üste ilk sırada yer alması sebebiyle, MHP'nin Akdeniz bölgesinden güç alan yahut buradaki sosyolojik yapının desteğini toplayabilen bazı nitelikleri barındıran bir parti olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Aşağıdaki grafikte ise aynı inceleme AK Parti ve CHP için yapılmıştır.

⁵² (TBMM, 2012)

Grafik 3.29: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2011)⁵³

AK Parti'deki Karadenizli üstünlüğü sürmeye devam etmektedir. Yine aynı şekilde, İç Anadolulular da ikinci sırayı yer almaktadır. Bu nedenlerle AK Parti'nin Karadenizliler ve İç Anadolular etrafında şekillendiğini yapmak, şu ana kadar elde edilmiş sonuçlar itibariyle yanlış olmayacaktır. Buna karşın, partinin diğer bölgelerde de yetişmiş kişileri bünyesinde bulundurduğunu belirtmek gerekir. İki bölgenin (Karadenizli ve İç Anadolulu) üstünlüğü barizdir; fakat AK Parti Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesi için şu ana kadar siyasi partiler içinde en dengeli görünümü vermektedir. Sonuçlar böyle devam ettiği takdirde, AK Parti için bu hususta ayrı birtakım değerlendirmelerin yapılması gerekecektir.

CHP ise 2011 yılına kadar tıpkı AK Parti gibi bazı iki veya üç bölgenin hâkim olduğu bir parti olmuştur. 2011 itibariyle de bu sonuçlar kısmen devam etmektedir, lakin partinin bu kez Karadenizliler ile eşit oranda Marmaralı milletvekili de bulunmaktadır. Akdenizlilerin oranı azalırken, Doğu Anadoluların oranı artmıştır. Fakat partinin ilk dönemden bu yana (2002) Güneydoğu Anadolulu milletvekili konusundaki problemi devam etmektedir. Böylelikle CHP'nin bu bölgeye nüfuz etmekte ve Güneydoğu Anadolu için etkin bir politik söylem üretmediğini iddia edebiliriz.

⁵³ (TBMM, 2012)

3.4 Seçim Fırtınasının Başlangıcı: 1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimleri

2015 yılında Türkiye, birbirine yakın tarihlerle iki ayrı genel seçim yaşadı. Bunlardan ilki ve olağan akışında gerçekleşeni 7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleşen seçimlerdi. Bu seçimin sonucunda gerek AK Parti'nin bir önceki genel seçime göre yaşadığı düşüş, gerekse AK Parti'nin hükümette olduğu diğer dönemlerden farklı olarak HDP'nin dördüncü siyasi parti olarak TBMM'ye girmesiyle birlikte oluşan tablo, herhangi bir siyasi partinin tek başına hükümet kurma gücüne ulaşamamasına yol açtı. Bu nedenle 7 Haziran 2015 seçiminin sonuçlarıyla oluşan 25. Dönem TBMM, herhangi bir hükümet kurulamadığı için araştırma kapsamı dışında tutulmuş, değerlendirme 1 Kasım 2015'te yapılan seçimle göreve gelen 26. Dönem TBMM milletvekilleri üzerinden yapılmıştır. Tablo 7'de bahsi geçen seçimin kesin sonuçları paylaşılmıştır.

1 Kasım seçimleri, aynı zamanda Türkiye'nin uzun zaman boyunca devam edecek olan seçimler silsilesinde de önemli yere sahip olmuştur. 7 Haziran'ın tekrarı niteliğini taşıyan bu seçimden sonra Türkiye'de her yıl en az bir, kimi zaman iki seçim daha gerçekleştirmiştir. İlk olarak 7 Haziran'da, sonrasında da 1 Kasım'da gerçekleşen Milletvekili Genel Seçimleri, 2016'da Cumhurbaşkanı Seçimi, 2017'de Anayasa Referandumu, 2018'de Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimleri, 2019'da Yerel Seçimler ve YSK tarafından yenilenmesine karar verilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Seçimleri ile 2015'den 2019'a yapılan seçim sayısı 7 olmuştur.

Tablo 3.7: 7 Haziran 2015 ve 1 Kasım 2015 Genel Seçim Sonuçları⁵⁴

Parti	Oy Sayısı(7 Haziran)	Oy Oranı(7 Haziran)	Vekil Sayısı(7 Haziran)	Oy Sayısı(1 Kasım)	Oy Oranı(1 Kasım)	Vekil Sayısı(1 Kasım)
AK Parti	18.867.411	%40,87	258	23.681.926	%49,50	317
CHP	11.518.139	%24,95	132	12.111.812	%25,32	134
HDP	6.058.489	%13,12	80	5.148.085	%10,76	59
MHP	7.520.006	%16,29	80	5.694.136	%11,90	40
Diğer	2.199.198	%4,77	0	1.204.272	%2,52	0
Toplam	46.163.243	%100	550	47.840.231	%100	550

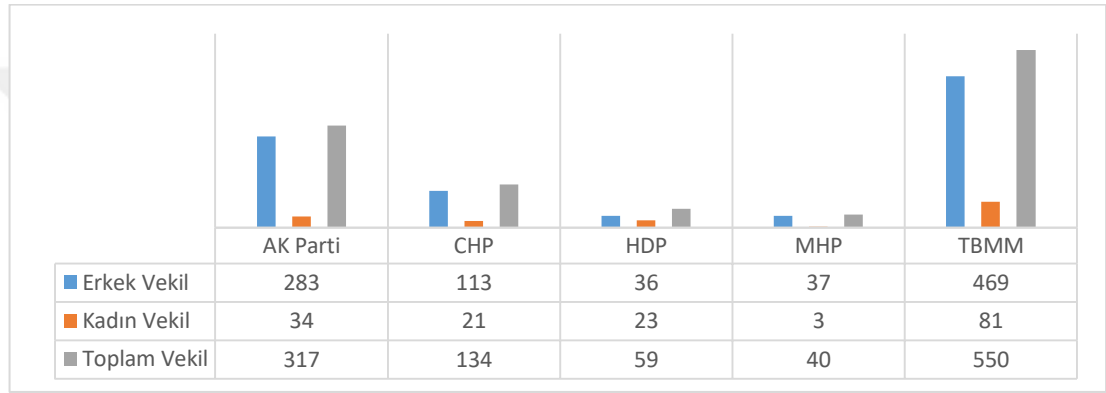
⁵⁴ (YSK, 2015a), (YSK, 2015d)

Kasım 2015'te gerçekleşen erken seçimde, AK Parti'nin mecliste tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğu elde etmesiyle birlikte 26. dönem milletvekillerinden oluşan TBMM göreve başlamıştır. Sosyolojik incelemeler de bu dönem üzerinden yapılacaktır.

3.4.1 Cinsiyetlerine Göre Milletvekilleri

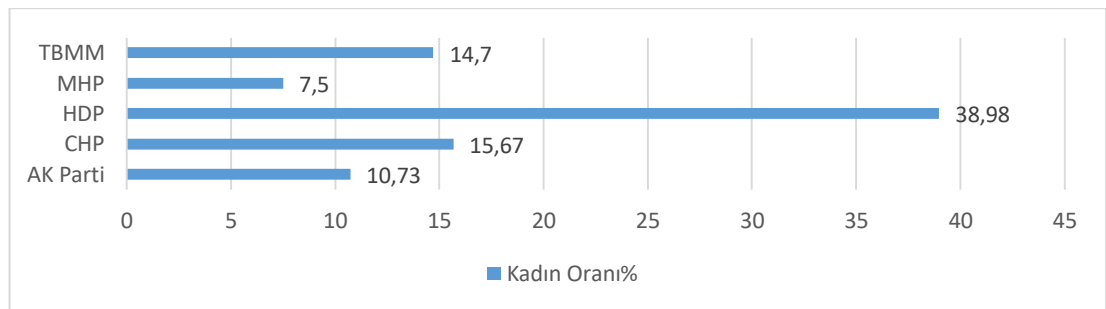
26. Dönem milletvekillerinin cinsiyet dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 3.30: 26. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyete Göre Dağılımı⁵⁵

AK Parti, bir kez daha TBMM'deki diğer partilere oranla daha fazla milletvekiline göre daha fazla temsiliye sahip olmasının etkisiyle kadın milletvekili sayısında ilk sırayı almıştır. Meclisin üçüncü büyük partisi HDP, kadın sayısında ikinci sırada yer alırken CHP üçüncü, MHP ise dördüncü olmuştur.

Grafik 3.31: Siyasi Partilerin 26. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları⁵⁶

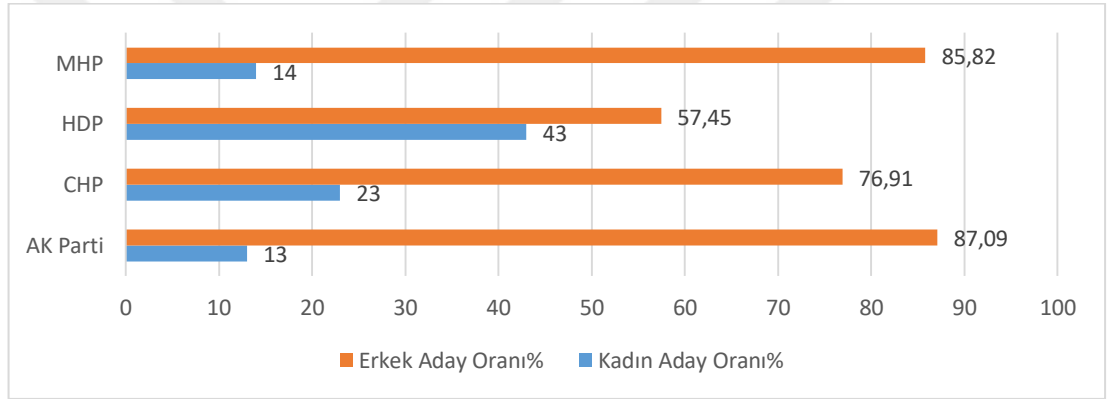
⁵⁵ (YSK, 2015c)

⁵⁶ (YSK, 2015c)

Meclise ilk kez giren HDP'nin Türkiye'nin siyasi tarihindeki en yüksek kadın milletvekili oranına ulaşmış olması, verilerde göze çarpan en belirgin sonuçlardan biridir.⁵⁷ HDP'nin kadın temsilciler konusundaki %38,98'lik oranını, onun yarısından daha az bir oranla CHP izlemektedir. Böylelikle meclisteki seküler kabul edebileceğimiz iki partinin, kadın milletvekili oranında ilk iki sırada yer aldıkları görülmektedir. Ancak bu iki parti arasında da fazlasıyla fark olduğu anlaşılmaktadır. Muhafazakâr ve milliyetçi kanat olarak görülen AK Parti ile MHP ise %10,73 ve %7,5'lik oranlarla erkek egemen bir görüntü sergilemektedir.

Bir diğer grafikte meclise girmeye hak kazanmış siyasi partilerin, seçimde aday gösterdikleri tüm milletvekillerinin cinsiyetlerine göre incelemesi yapılmıştır.

Grafik 3.32: Siyasi Partilerin 2015 Genel Seçimlerinde Kadın Aday Oranı⁵⁸

Siyasi partiler arasında kadın milletvekili adayları oranı en yüksek olan partinin yine HDP olduğu görülmektedir. En az kadın aday gösteren partinin ise AK Parti olduğu görülmüştür. CHP ve MHP, sırasıyla %15,67 ve %7,5 kadın milletvekili oranına sahipken %23 ve %14 oranlarında kadın adaya sahiptir. Böylece bu iki siyasal parti, kadın aday oranı ile kadın milletvekili oranı arasında en fazla fark olan partiler olmuştur. Buna karşın oluşan farklar, diğer partilere göre daha fazla olsa dahi sayıların birbirine yakın olduğunu vurgulamakta fayda vardır.

Partilerin gösterdikleri adayları ile kazanan adaylarının cinsiyetlerine bakıldığında ulaşılan en net sonuç, her bir siyasal partinin gösterdiği adaya oranla daha az kadın

⁵⁷ 2007 yılındaki seçimler sonunda DTP'nin kadın milletvekili %40'dır ve bu oran, araştırma boyunca görülen en yüksek kadın oranıdır. Ancak DTP bağımsız milletvekili adaylarının TBMM'de bir araya gelmeleriyle oluşmaktadır. Bu nedenle seçime doğrudan parti olarak katılmış HDP'nin %38,98 kadın milletvekili oranı, elde ettiğimiz en yüksek değer olarak kabul edilmiştir.

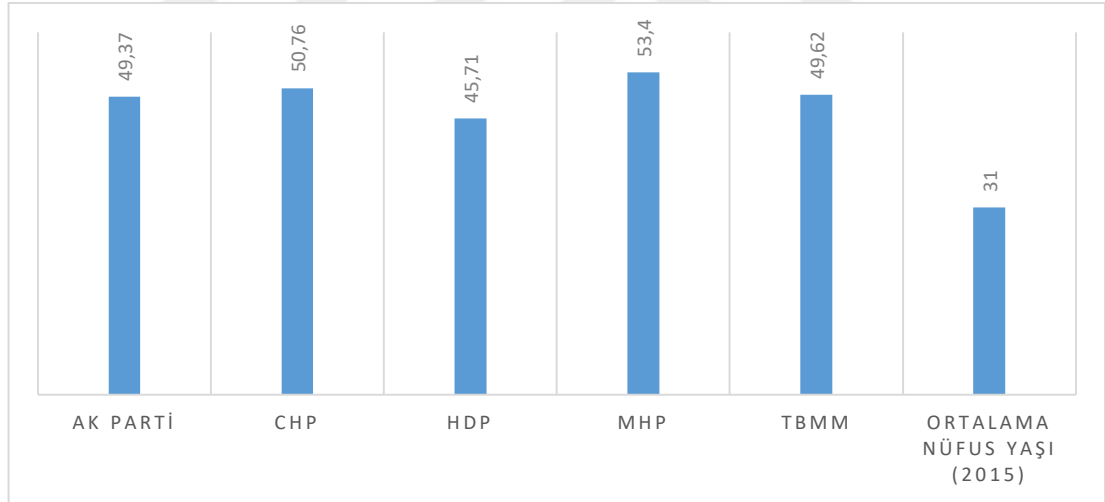
⁵⁸ (YSK, 2015b), (YSK, 2015c)

milletvekili çıkarabilme durumunun devam ettiğidir. Buna dair iki temel sebep düşüncesi ise devam etmektedir. Bunlardan ilki, siyasi partilerin kadın adaylarını milletvekili aday listelerinde daha geride ve seçilme ihtimalinin düşük olduğu yerlerde tercih etmiş olabileceğidir. İkinci muhtemel sebep ise listelerde önde olsalar dahi ülkenin sosyolojik yapısı ve siyasal kararlarını belirleyen faktörler sebebiyle kadın milletvekillerinin toplumda karşılık bulmasının zor olmasıdır. O halde, bu iki muhtemel sebep arasında bir bağlantı olduğundan da söz etmek mümkün olabilir. Çünkü partilerin kadın adaylarını geri planda tutuyor oluşlarının altındaki sebep, tercih edilmelerinin ve siyasal hayatlarında başarı yakalamalarının güç olduğunu bilmelerinden kaynaklanabilir.

3.4.2 Milletvekillerinin Yaşları

26. Dönem TBMM'nin yaş ortalamaları Grafik 3.33'te paylaşılmıştır.

Grafik 3.33: 26. Dönem TBMM'de Siyasi Partilerin Yaş Ortalamaları⁵⁹

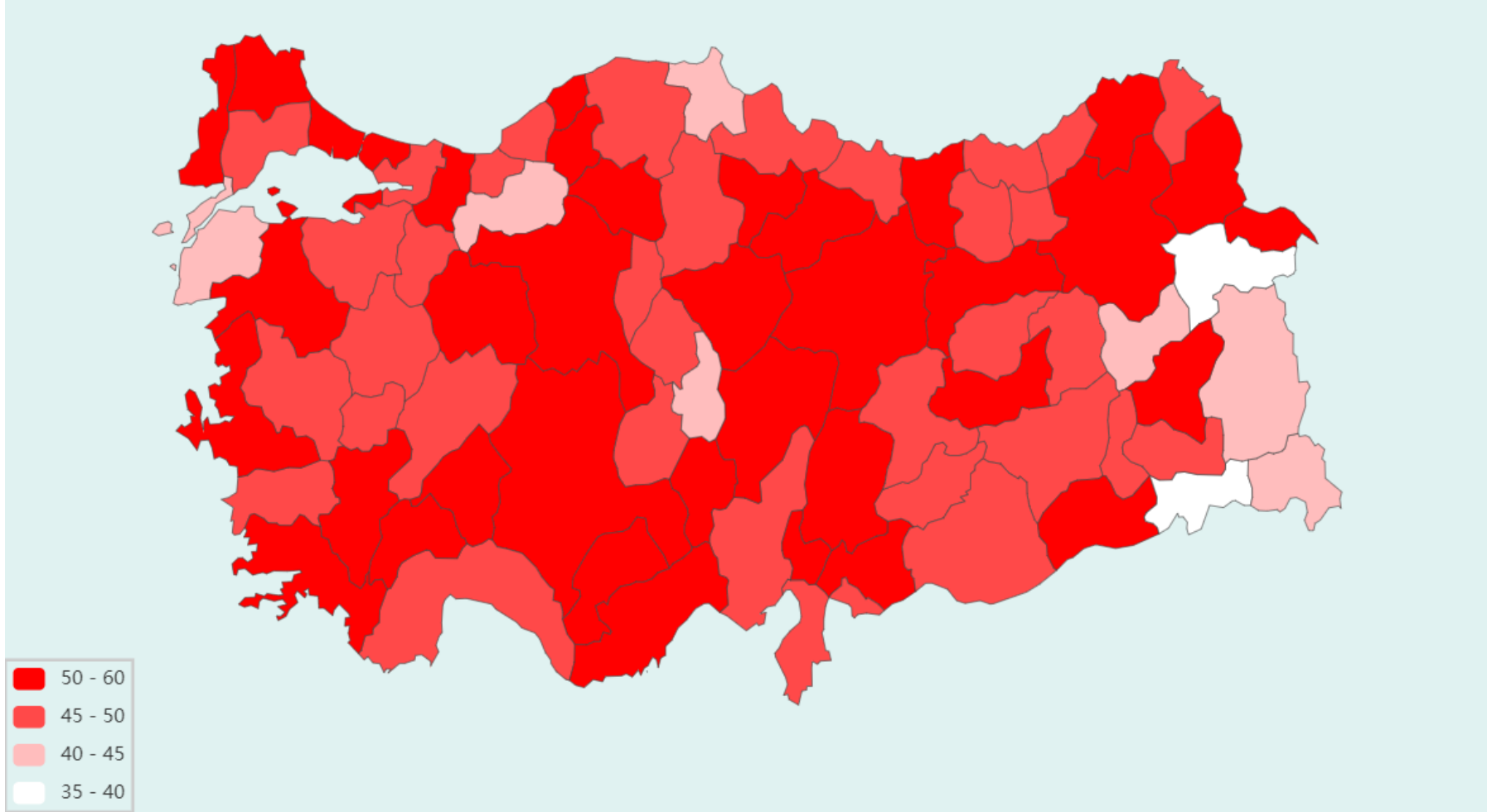
Siyasal partiler içinde yaş ortalaması en yüksek partinin MHP (53,4) olduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle milliyetçi bir partinin yine en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. HDP, parti olarak katıldığı ilk seçimde meclisin en genç yaş ortalamasına sahip partisi olurken (45,71) hükümeti kurma gücünü elde eden AK Parti ise ikinci sıradadır (49,37). Bu da AK Parti'nin yaş ortalamasının 50 seviyesine yaklaşmakta olduğunu ve partinin iktidardaki pozisyonu devam ettikçe ortalamasının

⁵⁹ (TBMM, 2018b) Milletvekillerinin yaşları, seçim yılından doğum yılları çıkarılarak hesaplanmıştır. Örneğin, 1970 doğumlu bir milletvekilinin yaşı 45 olarak hesaplara dâhil edilmiştir. (2015-1970=45)

yükseldiğini, aynı zamanda ortalama 50 yaş seviyelerinde olan CHP ile benzerlik göstermeye başladığını göstermektedir. TBMM'deki 550 milletvekilinin yaş ortalaması ise 49,62 olurken TÜİK tarafından 2016 yılında açıklanan rakamlara göre Türkiye'nin 2015 yılındaki ortalama nüfus yaşı 31'dir. (TÜİK, 2016a)

Resim 3.4: 26. Dönem Milletvekili Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi

Milletvekillerinin yaş ortalamasının 50-60 aralığında olduğu en yoğun bölge ilk kez İç Anadolu gibi görünmektedir. Bu da bu bölgelerdeki siyasal kuvveti daha yüksek olduğu bilinen AK Parti'nin 50'ye yaklaşan yaş ortalaması ile açıklanabilir. En düşük ortalamalar ise bir kez daha Güneydoğu Anadolu illerinde görülmektedir. Bu bölge dışında hiçbir coğrafi yerde, temsilcilerinin yaş ortalaması 40'ın altında olan il bulunmayışı da dikkat çekmektedir.

Tablo 3.8: 26. Dönem Milletvekillerinin Şehirlere Göre Yaş Ortalaması⁶⁰

Şehir	Vekil Yaş Ortalaması	Partiler ve Vekil Sayıları
Iğdır	57,5	AK Parti: 1, HDP: 1
Mersin	57	AK Parti: 4, CHP: 4, HDP: 1, MHP: 2
Karabük	56,5	AK Parti: 2
Isparta	55	AK Parti: 2, CHP: 1, MHP: 1
Yalova	55	AK Parti: 1, CHP: 1
(...)	(...)	(...)
Van	42,12	AK Parti: 2, HDP: 6
Sinop	42	AK Parti: 1, CHP: 1
Hakkari	40,6	HDP: 3
Ağrı	38,75	AK Parti: 1, HDP: 3
Şırnak	35,25	HDP: 4

İllerin yaş ortalamalarına dikkat edildiğinde en belirgin sonuç, en genç beş ilin dördünde HDP'nin üç veya daha fazla milletvekilinin bulunmasıdır. Meclisin en az temsilcisi bulunan MHP'nin ise en yaşlı illerin ikisinde bulunması, en yüksek yaş ortalamasına sahip oluşundan ötürü beklenen bir sonuçtur.

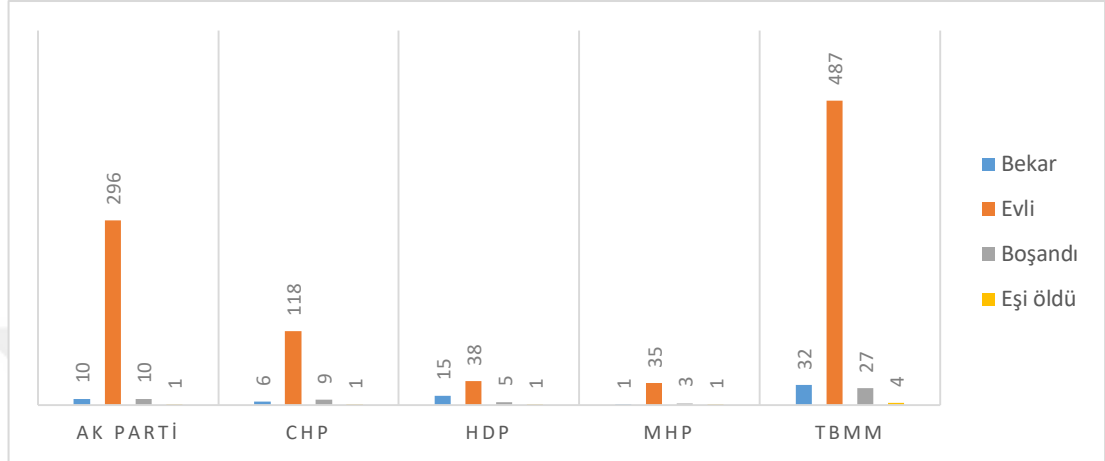
Türkiye'nin üç büyük iline bakıldığında ise başkent Ankara'nın 52,75 yaş ortalamasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul milletvekillerinin yaş ortalaması 50,01 olurken İzmir'de bu ortalama 53,11 olmuştur. Böylece üç büyükşehirde de TBMM'nin genel ortalamasından daha yaşlı milletvekili ortalamalarına sahip olma durumunda bir değişiklik yaşanmamıştır.

⁶⁰ (TBMM, 2018b)

3.4.3 Milletvekillerinin Medeni Halleri

26. Dönemde milletvekili olan isimlerin medeni durumları Grafik 3.34'te paylaşılmıştır.

Grafik 3.34: 26. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumları⁶¹

TBMM'nin en kalabalık grubu, önceki sonuçlardan dolayı beklenildiği gibi medeni durumu evli olanlardan oluşmaktadır. Evli milletvekillerinin sayısı 487 olurken bu sayı, meclisin %88,54'lük bölümüne denk gelmektedir. Hiç evlenmeyen, yani bekâr olan milletvekillerinin sayısı ise 32'dir. Bu grubun meclisteki oranı ise %5,81'dir. Böylelikle milletvekilleri arasında evlenmiş olanların çok büyük bir çoğunluğa sahip olduğu anlaşılmıştır.

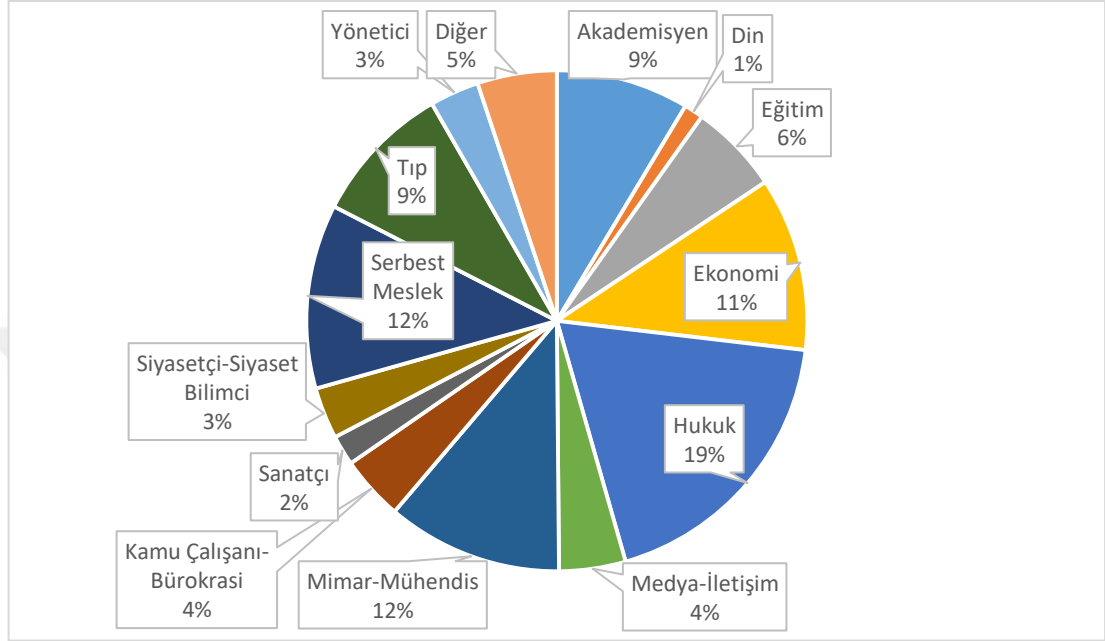
Sahip oldukları milletvekilleri arasında evli olanların oranı çoktan aza doğru sıralandığında siyasal partilerin durumu şu şekilde olmaktadır: AK Parti (296 evli vekil, %93,37), CHP (118 evli vekil, %88,05), MHP (35 evli vekil, %87,5), HDP (38 evli vekil, %64,4). Bu sıralamadan anlayabileceğimiz gibi, üç siyasi parti (AK Parti, CHP ve MHP) birbirine yakın oranlara sahip olsalar da HDP tıpkı kadın vekil oranında olduğu gibi diğer partilerden ayrılmaktadır. Bu fark, partilerin hiç evlenmemiş ve bekâr olan vekillerinin oransal sıralaması yapıldığında da aynı şekilde ortaya çıkmaktadır: HDP (15 vekil, %25,42), CHP (6 vekil, %4,47), AK Parti (10 vekil, %3,15), MHP (1 vekil, %2,5).

⁶¹ (TÜİK, 2019a)

3.4.4 Mesleki Açidan Milletvekilleri

2015 yılında milletvekili seçilen isimler mesleklerine göre kategorilere ayrıldığı zaman oluşan sonuç Grafik 3.35'te yer almaktadır.

Grafik 3.35: 26. Dönem Milletvekillerinin Mesleki Dağılımı⁶²

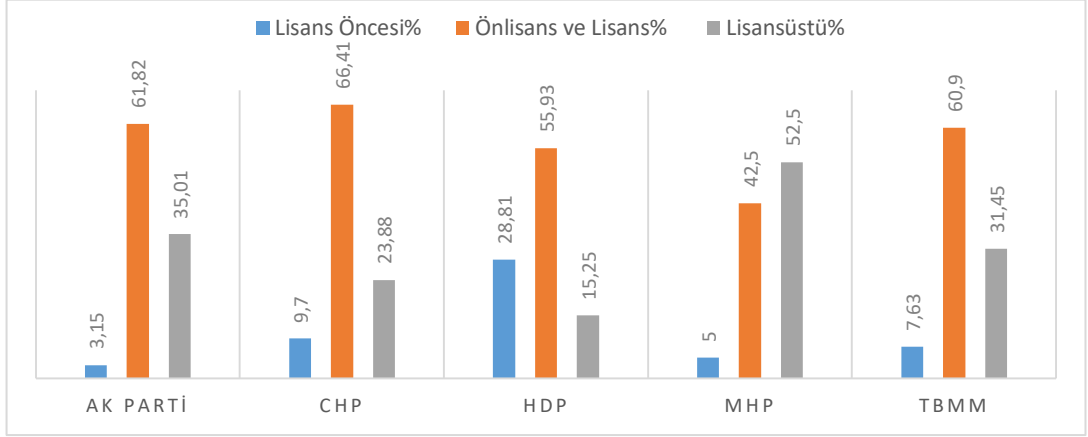
Milletvekilleri içindeki en kalabalık meslek grubunun %19'luk oranla bir kez daha hukuk alanındaki çalışanlar (savcı, hâkim ya da avukat) olduğu anlaşılmaktadır. Onun hemen ardından mimarlar-mühendisler (%12), serbest meslek sahipleri (%12) ve ekonomi alanında çalışanlar (%11) birbirine oldukça yakın oranlarla sıralanmaktadır. Dolayısıyla hukuk çalışanlarının meclisteki çoğunluğunun artarak devam etmekte olduğu açıkça görülmektedir. Bunlarla beraber, akademisyenlerin küçük düşüşler yaşamaya devam etmesi, siyasetçi ve siyaset bilimcilerin bir kez daha 2002 yılındaki %4'lük oranlarının altında kalması ve ekonomi çalışanlarının azalması da 2015 yılına dair dikkat çeken durumlar arasındadır.

3.4.5 Öğrenim Durumlarına Göre Milletvekilleri

26. Dönem milletvekillerinin eğitim durumlarına ilişkin sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

⁶² (TBMM, 2018b)

Grafik 3.36: 26. Dönem Milletvekillerinin Öğrenim Durumları⁶³

Milletvekilleri içinde öğrenim durumlarına göre en öne çıkan grup, toplam 335 kişiyle (%60,9) fakülte ya da yüksekokul mezunu olanlardır. 173 milletvekilinin ise (%31,45) lisansüstü öğrenimini tamamlamış olduğu görülmektedir. %7,63'lük kesime denk gelen 42 milletvekili ise ilkokul, ortaokul veya lise mezunudur.

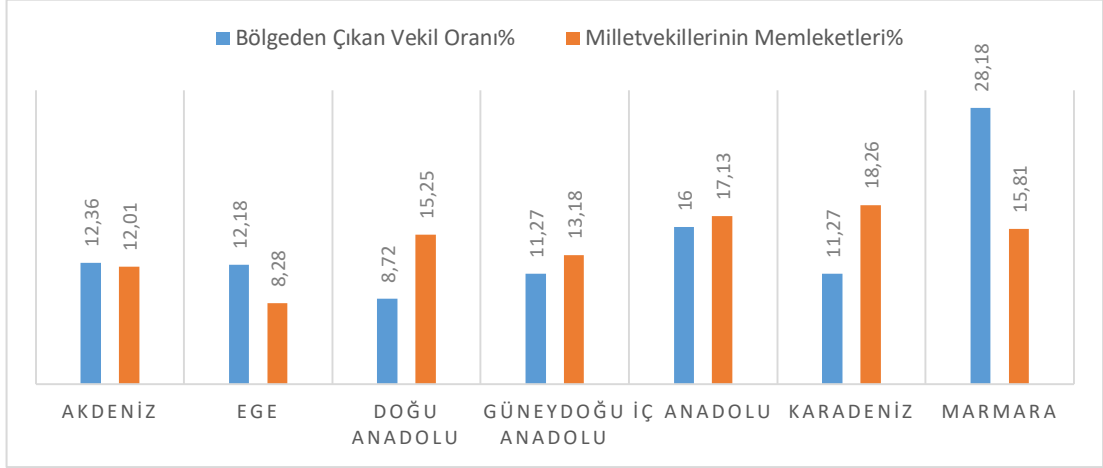
Sonuçlar siyasi partiler bakımından değerlendirildiğinde ulaşılabilecek ilk önemli tespit, MHP'nin lisansüstü öğrenimi görmüş milletvekillerinin çoğunlukta olduğu bir parti olmasıdır. Bu ilk kez karşılaştığımız bir durum olması sebebiyle önemli görülmektedir. AK Parti, CHP ve HDP'de çoğunlukta olan grup ön lisans ve lisans mezunlarıdır. HDP'nin ilk kez dâhil olduğu meclisteki en kalabalık ikinci grubu lise veya altındaki okullardan mezun olan milletvekilleridir.

3.4.6 Memleketlerine Göre Milletvekilleri

2015 yılında seçilen milletvekillerinin doğum bölgelerine dair bilgiler aşağıdaki grafikte verilmiştir.

⁶³ (TÜİK, 2019a)

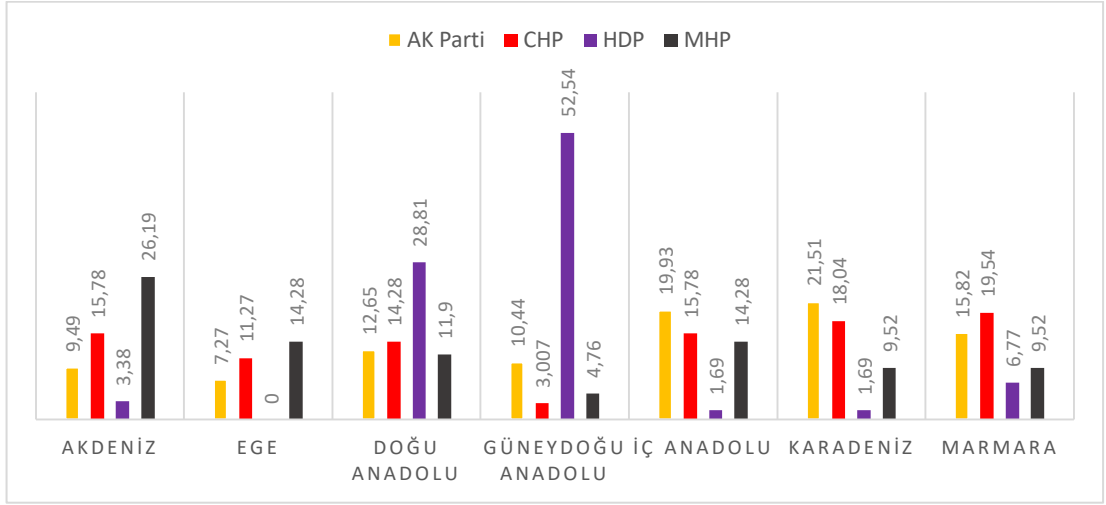
Grafik 3.37: 26. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri⁶⁴

Marmara bölgesi, İstanbul'un nüfus yoğunluğunun etkisiyle meclise en çok vekil gönderen coğrafi bölge olmuştur. Bu sıralama çoktan aza doğru yapıldığında şu sonuca ulaşılmaktadır: Marmara (%28,18), İç Anadolu (%16), Akdeniz (%12,36), Ege (%12,18), Güneydoğu Anadolu (%11,27), Karadeniz (%11,27), Doğu Anadolu (%8,72). Marmara bölgesindeki bu yüksek nüfusa karşın, bir kez daha mecliste bu illerde doğan vekiller ile bu bölgeden çıkan vekiller arasında büyük bir fark görülmektedir. Karadenizliler bir kez daha memleketleri açısından milletvekilleri içindeki en kalabalık topluluk olmuştur. Diğer önemli sonuç da tıpkı Karadenizliler gibi Doğu Anadoluların da bu illerden gelen vekil sayısı düşük olmasına rağmen mecliste kalabalık biçimde yer bulmalarındır. Bu iki sonuç daha önceki verilerde elde edilmiştir. Fakat Doğu Anadoluların 2015 yılında artış gösterdiği de gözlemlenmektedir. Bu da akıllara HDP'nin parti olarak seçime katıldığı bu yılda Doğu Anadolulu milletvekili sayısına etki etmiş olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. Ancak muhtemel bir diğer sebep de Kürt sorunu gibi bölgesel sorunların bu bölgede doğmuş kişileri politik olmaya ve siyasete itmiş olabileceğidir. O hâlde bu iki olasılık arasında doğrudan bir ilişki bulunabileceğini iddia etmek de mümkün olacaktır; ancak bunun için partilerin ayrı ayrı incelenmesine ihtiyaç duyulacaktır.

⁶⁴ (TBMM, 2018b)

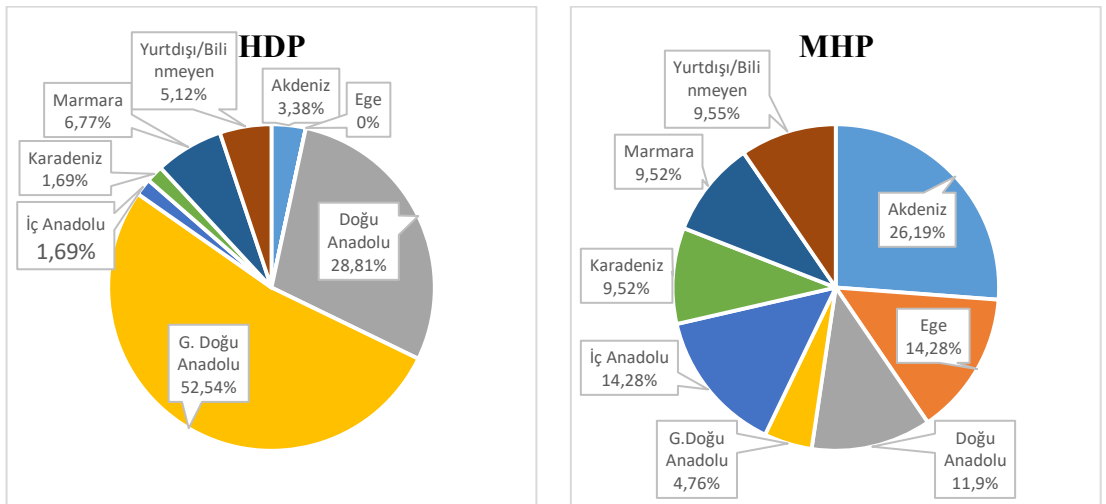
Grafik 3.38: 26. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal)⁶⁵

HDP milletvekillerinin %52,54'ü Güneydoğu Anadolu illerinde doğmuştur. 2015 yılının bu en dikkat çekici verisi, HDP'nin büyük oranda bölgesel bir güçle ve/veya politikayla meclise girmiş olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Keza MHP'de de Akdenizlilerin yoğunluğu aynı şekilde devam etmektedir. Bu iki parti için de bazı bölgelerde diğerlerinden açıkça üstün oldukları veya bölgesel bir etkiye sahip olduklarını söylemek mümkün görünmektedir.

Siyasal partilerin dağılımlarını detaylıca incelemek için ayrıca grafikler oluşturulmuştur.

Grafik 3.39: HDP ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2015)⁶⁶

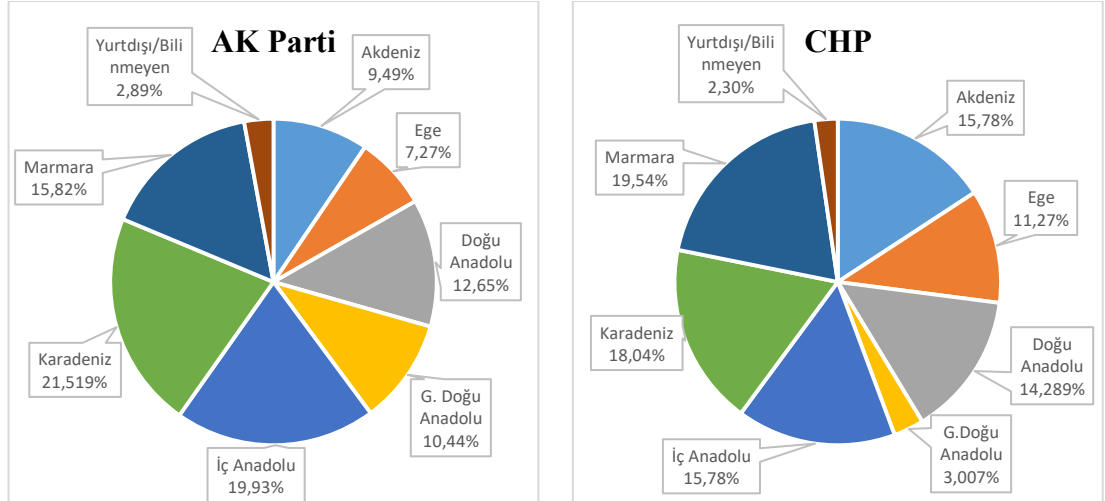
⁶⁵ (TBMM, 2018b)

⁶⁶ (TBMM, 2018b)

Güneydoğu Anadoluyu yoğunluğunun yanı sıra, Doğu Anadolu da HDP için belirleyici görünmektedir. Bu iki bölgeden birinde doğmuş milletvekili oranı HDP için %81,35'i bulmaktadır. Dolayısıyla daha önce iddia ettiğimiz, HDP'nin bölgesel bir güç veya bölgesel bir politika aracı ihtimalinin güçlü olduğunu söylemek hatalı değildir. O hâlde HDP gücünü Kürtlerin yoğunlukla yaşadığı bölgelerden almaktadır ve izlediği politikanın ara çerçevesi de buna göre şekillenecektir.

MHP'nin ise Akdenizliler bakımından sahip olduğu özellik sürmektedir. Bunun dışında partinin diğer bölgelerde doğmuş milletvekili durumu dengeli görünse de Güneydoğu Anadolu bakımından yaşadığı sorunun da varlığını koruduğu anlaşılmaktadır. Esasında HDP ile MHP'nin bu durumu karşılaştırıldığında, oluşmuş sonuçların beklenenin çok da dışında olmayacağı aşikârdır. Kürt milliyetçisi bir parti ile Kürt milliyetçi bir partinin gücünü aynı bölgelerden almaları beklenmeyecek bir durumdur. Bu nedenle HDP Güneydoğu Anadolu açısından son derece güçlüyken, MHP'nin bu bakımdan zayıf olması normal karşılanmalıdır. Ancak iki parti için de bölgesel bir güç olmanın ötesine geçmek istiyorlarsa, özellikle MHP'nin geçmişten bu yana süre geldiği için kronikleşmekte görünen bu sorununa dair çözümler üretmesi gerekmektedir.

Grafik 3.40: AK Parti ve CHP Milletvekillerinin Memleketleri (2015)⁶⁷

AK Parti için artık beklenen Karadenizli ve İç Anadolu yoğunluğunu ısrarla tekrar etmenin gereği yoktur. Ancak şunu vurgulamak gerekir ki partinin diğer bölgeler için dengeli görüntüsü de devam etmektedir; yani AK Parti memleketi yedi coğrafi

⁶⁷ (TBMM, 2018b)

bölgeden de kabul edilebilir seviyede olan milletvekiline sahiptir. Bu da AK Parti'nin bir tür 'catch-all party'(toplayıcı parti) olma olasılığını göstermektedir. Bu bulgu, üçüncü bölümde toplam beş seçim dönemi ile birlikte incelenecektir.

CHP için de benzer tahlilleri yapmak mümkün görünse de unutulmamalıdır ki bu grafikteki veriler siyasi partilerin bu bölgelerde ne kadar milletvekiline sahip olduğunu değil, milletvekillerinin ne kadarının bu bölgede doğmuş olduğunu göstermektedir. CHP'nin Doğu Anadolu bölgesi dışındaki diğer tüm bölgelerde yetişmiş milletvekillerine belli oranlarda sahip olmuş olsa bile, bu bölgelerin önemli bölümünde hedeflediği oranda milletvekili çıkaramadığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle, partinin milletvekillerine yalnızca memleketleri bakımından bakılırsa, yedi coğrafi bölgenin altısında son derece güçlü olabileceği varsayımı yapılabilir. Çünkü Güneydoğu Anadolu hariç, CHP'nin de tıpkı AK Parti gibi milletvekillerinin memleketleri kalan altı bölgeye de dengeli dağılmaktadır. Fakat partinin teoride gördüğümüz bu durumu pratiğe yansıtamadığı bilinmektedir. Örneğin, CHP'li milletvekillerinin %14,28'i Doğu Anadolu olsa da partinin milletvekillerinin %14,28'i Doğu Anadolu bölgesinden gelmemekle birlikte, çoğu milletvekilini Ege ve Akdeniz'den çıkardığı bilinmektedir.

3.5 Yeni Sistem, İlk Seçim: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri

24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri, Türkiye tarihinde halkın aynı anda Cumhurbaşkanını ve milletvekillerini doğrudan seçtiği ilk seçim olarak tarihe geçmiştir. Aynı zamanda 16 Nisan 2017'de yapılan Anayasa Değişikliği Halkoylaması'ndan⁶⁸ sonra, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olarak tanımlanan ve başkanlık sisteminin bir uyarlaması olarak ifade edebileceğimiz sistemin de ilk seçimi olmuştur. Aşağıda sırasıyla Cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği için ayrı tablolarla kesin seçim sonuçlarına yer verilmiştir.

---

⁶⁸ 16 Nisan 2017 tarihli halkoylamasının sonucunda anayasa değişikliği %48,59 oranındaki 'hayır' oyuna karşılık %51,41 'evet' oyuyla kabul edilerek Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. (YSK, 2017)

Tablo 3.9: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları⁶⁹

Aday	Toplam Oy Sayısı	Oy Oranı
Doğu Perinçek	98.955	%0,20
Meral Akşener	3.649.030	%7,29
Muharrem İnce	15.340.321	%30,64
Recep Tayyip Erdoğan	26.330.823	%52,59
Selahattin Demirtaş	4.205.794	%8,40
Temel Karamollaoğlu	443.704	%0,89
Genel Toplam	50.068.627	%100

Cumhurbaşkanlığı seçimine toplam yedi aday katılmış, bu adaylardan Doğu Perinçek Vatan Partisi'nin, Meral Akşener İYİ Parti'nin, Muharrem İnce CHP'nin, Recep Tayyip Erdoğan AK Parti'nin, Selahattin Demirtaş HDP'nin ve Temel Karamollaoğlu Saadet Partisi'nin (SP) cumhurbaşkanı adayı olarak seçime katılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan, %52,59'luk oy oranıyla cumhurbaşkanlığı sisteminin ilk, Cumhuriyet tarihinin ise on ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.

Tablo 3.10: 24 Haziran 2018 Milletvekilliği Seçim Sonuçları⁷⁰

Parti	Toplam Oy Sayısı	Oy Oranı	Vekil Sayısı
AK Parti	21.338.693	%42,56	295
CHP	11.354.190	%22,65	146
HDP	5.867.302	%11,70	67
İYİ Parti	4.993.479	%9,96	43
MHP	5.565.331	%11,10	49
Diğer	1.018.180	%2,03	0
Genel Toplam	50.137.175	%100	600

⁶⁹ (YSK, 2018a)

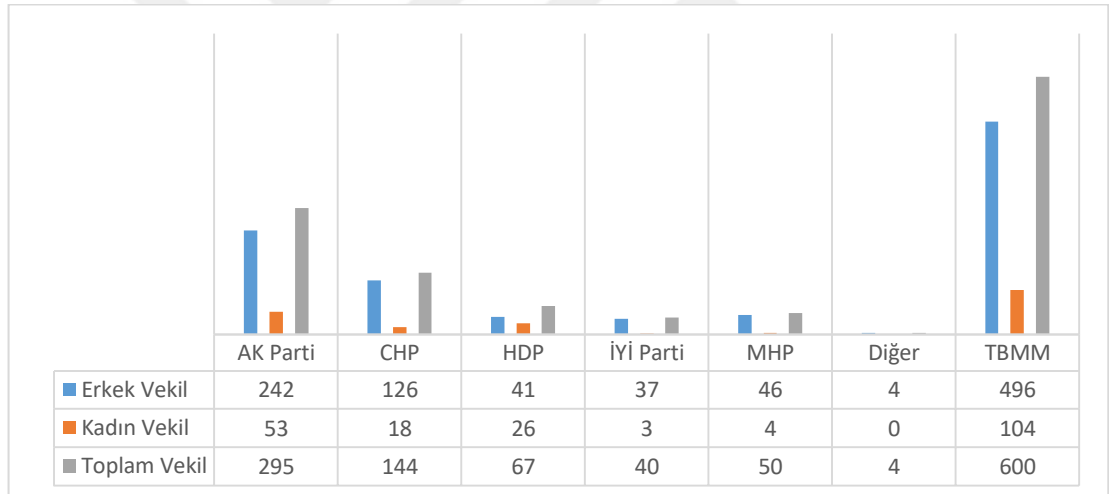
⁷⁰ (YSK, 2018b). AK Parti milletvekillerinden Abdülhamit Gül, Berat Albayrak, Mevlüt Çavuşoğlu ve Süleyman Soylu bakan olarak görev aldıkları için yeni sistem dolayısıyla milletvekilliği statülerini kaybetmişlerdir. CHP milletvekillerinden Erdin Bircan vefat etmiş, Fatma Kaplan Hürriyet ve Tanju Özcan belediye başkanlığı için milletvekilliğinden vazgeçmişlerdir. HDP milletvekillerinden Adnan Selçuk Mızraklı, Ayhan Bilgen ve Bedia Özgökçe Ertan belediye başkanlığı için milletvekilliğinden vazgeçmiştir. Dolayısıyla meclisteki toplam milletvekili sayısı 600'den 590'a inmiştir. Ayrıca partilerin sahip oldukları milletvekilleri sayısı kurulan ittifaklar, ihraçlar veya istifalar sebebiyle değişiklik göstermiştir. 01.05.2019 itibarıyla AK Parti'nin 291, CHP'nin 140, HDP'nin 62, MHP'nin 49, İYİ Parti'nin 39, Saadet Partisi'nin 2, TİP'in 2, DP ve BBP'nin 1'er temsilcisi bulunurken, bağımsız olan 3 milletvekili mevcuttur. (TBMM, 2019a)

Milletvekilliği seçimleri uygulanan ittifak sistemi sebebiyle bir ilkin daha yaşanmasını sağlamıştır. AK Parti, MHP ve BBP “Cumhur İttifakı” ismiyle seçimlere ittifak kurarak girerken CHP, İYİ Parti, SP ve DP “Millet İttifakı” adı altında ittifak oluşturmuşlardır. Böylece İYİ Parti, SP ve DP yüzde onluk ulusal seçim barajının altında kalmış olmalarına karşın, ittifak sistemi sayesinde milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Ayrıca barajı aşamamasına karşın milletvekili çıkarabilen bir diğer parti de Cumhur İttifakı’nda yer alan BBP olmuştur.

3.5.1 Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı

Haziran 2018 seçimlerinin neticesinde siyasi partilerin sahip oldukları milletvekillerinin cinsiyet dağılımı aşağıda verilmiştir.

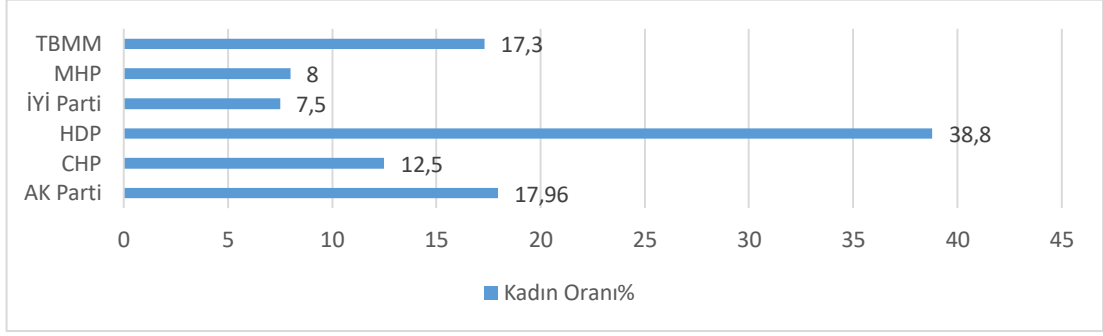
Grafik 3.41: 27. Dönem Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı⁷¹

Milletvekillerinin cinsiyet açısından dağılımına bakıldığında en fazla sayıda kadın milletvekili bulunduran partinin AK Parti olduğu görülmüştür. Ancak bu, AK Parti’nin diğer tüm partilere oranla daha çok temsilcisi olmasının bir neticesidir. HDP’nin, mecliste en çok vekili olan üçüncü parti olmasına rağmen, kadın milletvekili sayısında CHP’yi geçerek ikinci sıraya geldiği görülmektedir. İYİ Parti ve MHP’nin toplam kadın vekil sayısı ise çift hanelere ulaşmamaktadır.

⁷¹ (TBMM, 2018a) CHP’nin 146, İYİ Parti’nin 43 olan milletvekili sayısı, SP ve DP ile kurulan ittifaklar ve İYİ Parti’den MHP’ye geçen milletvekilleri dolayısıyla 144 ve 40 olarak değişmiştir. Partilerinden ihraç edilen ya da istifa eden 01.05.2019 itibarıyla 3 milletvekili ve HDP’den ayrılarak TİP’e geçen 2 milletvekili bulunuyor olmasına karşın, parti listelerinden seçildikleri için onlar da aday oldukları siyasi partilerin hesaplarına dâhil edilmiştir.

Grafik 3.42: Siyasi Partilerin 27. Dönem TBMM'deki Kadın Oranları⁷²

AK Parti'nin toplam 295 milletvekili arasında kadın vekil oranı %17,96 olurken, Halkların Demokratik Partisi'nin 67 milletvekilinin %38,8'inin kadın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla HDP oransal olarak diğer partilerden açık ara daha fazla kadın vekile sahiptir.

İYİ Parti ilk kez katıldığı seçimin sonunda, ideolojik olarak oldukça yakın olduğu Milliyetçi Hareket Partisi ile benzer niteliklerle ortaya çıkmıştır. İYİ Parti'nin 40 temsilcisinden yalnızca 3 tanesi kadinken, MHP'nin 50 temsilcisinden 4 tanesi kadındır. Bu da milliyetçi partilerin ağırlıklı olarak erkekler tarafından desteklendiği ya da erkeklere daha fazla temsil olanağı sağladığı varsayımını yapabilmemize olanak tanımaktadır. Üstelik İYİ Parti, HDP'nin eş genel başkanlık sistemi haricinde, doğrudan bir kadın genel başkana sahip olarak mecliste temsil edilen tek parti konumundadır. Bir partinin kadın lidere sahip olmasına karşın bu kadar düşük kadın milletvekili sayısına sahip oluşu, söz konusu partinin MHP ile olan organik ilişkisini ve kadrolarıyla beraber MHP'den aldığı siyasal mirası göstermektedir. Bu ilişki, parti başkanının kadın olmasının önüne geçmiş gibi görünmektedir.

Meclisin en büyük ikinci partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi ise HDP ve AK Parti'den sonra kadın temsilci oranında %12,5 ile üçüncü sıradadır. CHP, parti tüzüğünde kadın ve gençlik kotası bulunuyor olmasına karşın bunu meclise yansıtmayı başaramamış durumdadır.⁷³ Her ne kadar CHP'de olduğu gibi tüzüğünde bir kota belirtmemiş olsa da HDP de 2018 seçimlerinden önce yaptığı açıklamada cinsiyet

⁷² (TBMM, 2018a)

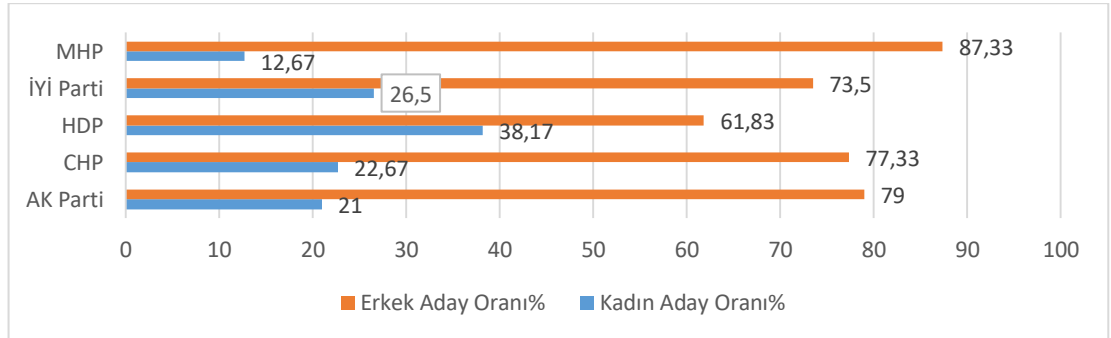
⁷³ CHP'nin 19. Olağanüstü Kurultayı'nda kabul edilen tüzüğü, cinsiyet ve gençlik kotasını aynı madde içinde vurgulamaktadır: "Merkez yoklaması yoluyla saptanacak milletvekili, il genel meclisi ve belediye meclisi adaylıklarında, parti meclisi seçiminde, il ve ilçe yönetim kurullarının seçiminde, il kongre delegeleri ve kurultay delegeleri seçimlerinde yüzde otuz üç (%33) cinsiyet ve yüzde yirmi (%20) gençlik kotası uygulanır." (CHP, 2018: 57)

kotası uygulayacağını ve bu kotanın tüm partiler tarafından uygulanması için siyasi partiler ve seçim yasasında değişiklik talebinde bulunacağını belirtmiştir.⁷⁴ Buna karşın her iki partinin de söz ettiği kotanın altında kaldığı görülmektedir. Her ne kadar HDP'nin %50 hedefinden çok da uzak olmadığı ve mecliste en fazla kadın milletvekili oranına sahip olduğu görülse de CHP'nin tüzüğünde bulunan yüzde 33'lük hedefinden ciddi oranda saptığı fark edilmiştir. Elbette bu sapmanın sonucunda oluşan erkek ağırlıklı siyasal parti görüntüsü, erkek egemen siyasetin yaşanan artışa rağmen sosyal demokrat ve seküler siyasal kimlikle özdeşleştirilen siyasal partileri de kuşattığını göstermektedir.

İttifaklar aracılığıyla mecliste temsil hakkı elde eden SP, DP ve BBP'nin 4 milletvekiline grafikte 'diğer' kategorisinde yer verilmiştir. Bu vekillerin tümü erkektir. Sayılarının bu denli az olması, elimizdeki verilerle bu partiler üzerinden bir yorum yapmayı güçleştirmektedir.

TBMM'nin tümünde oluşan dağılım ise 496 erkek, 104 kadın milletvekili şeklindedir. 2018 yılındaki 27. Dönem TBMM, bu oranla Cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın milletvekili sayısına ulaşılmıştır.

Grafik 3.43: Siyasi Partilerin 2018 Genel Seçimlerinde Kadın Aday Oranı⁷⁵

Kadın milletvekili oranı en düşük parti olan İYİ Parti'nin, kadın adaylar konusunda ise ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. İYİ Parti'nin adaylarının %26,5'i kadın olsa da milletvekillerinin yalnızca %7,5'i kadındır. Bu da partinin kadın adaylar konusunda listelerin arka sıralarını tercih etmiş olabileceği ve/veya planladığından daha düşük bir

⁷⁴ Bu bağlamda HDP Kadın Meclisi, '2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri Seçim Bildirgesi'nde kadın kotası uygulayacaklarını ilan etmişlerdir: "Siyasi partiler ve seçim yasası değiştirilerek eş başkanlığın sadece genel başkanlıkta değil bütün yönetim organlarında geçerli olmasını ve %50 kadın kotasının uygulanması sağlayacağız." (HDP, 2018)

⁷⁵ (YSK, 2018c)

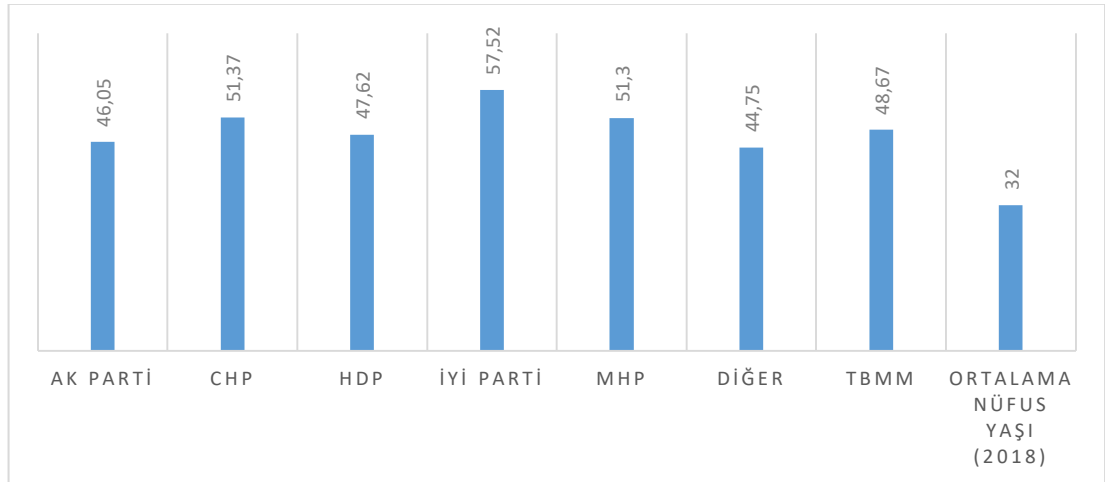
başarı elde ettiğini düşündürmektedir. Aynı zamanda CHP kadın aday oranı ile kadın milletvekili oranı arasındaki farkla dikkat çeken bir diğer partidir. CHP'nin kadın adayları, partinin tüm adayları arasında %22,67'lik yer kaplarken, kadın milletvekillerinin oranı ise %12,5 olmuştur. Aradaki yüzde 10'un üzerindeki fark, İYİ Parti için yapılmış olan çıkarımların CHP için de yapılmasına yol açmaktadır.

Kadın temsilci oranı en yüksek parti olan HDP'nin ise beklenildiği gibi kadın aday oranlarında da birinci olduğu anlaşılmaktadır. HDP'nin adaylarının %38,17'si kadinken milletvekillerinin %38,8'i kadın olmuştur ve çok az bir fark dahi olsa milletvekilleri arasındaki kadınların oranının, adaylar arasındaki kadınlardan fazla olduğu görülmüştür. O hâlde HDP'nin diğer siyasi partilerin aksine milletvekili listelerini oluştururken kadın adayları daha seçilebilir sıralarda tercih ettiğini söylememiz yanlış olmayacaktır.

3.5.2 Milletvekillerinin Yaşları

Siyasi partiler ve TBMM'nin yaş ortalamalarına dair bilgiler Grafik 3.44'te yer almaktadır.

Grafik 3.44: 27. Dönem Milletvekillerinin Siyasi Partilere Göre Yaşları⁷⁶

Siyasi partilerin yaş ortalamaları en yaşlı olandan, en genç olana doğru sıralandığı vakit karşımıza İYİ Parti (57,52); CHP (51,37); MHP (51,3); HDP (47,62); AK Parti (46,05) şeklinde bir sıralama çıkmaktadır. BBP, DP ve SP'den oluşan diğer dört

⁷⁶ (TBMM, 2018a)

milletvekilinin ise yaş ortalamasının 44,75 olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlarla görülmektedir ki diğer tüm partiler birbirine az ya da çok yakın olmasına karşın, İYİ Parti hepsine oranla çok daha yüksek bir yaş ortalamasına sahiptir. İYİ Parti'nin kuruluşunun ardından ilk kez katıldığı bir seçimden sonra bu denli yüksek yaş ortalamasına sahip oluşu, partinin kısa vadede başarı elde edebilmek için daha deneyimli siyasetçileri tercih etmiş olabileceğini düşünmemize yol açmaktadır. Böylelikle, özellikle muhafazakâr-milliyetçi tabanda heyecan uyandırmayı amaçlayan bir partinin gençleşmeye ihtiyacı olduğu yorumunu yapma olanağımız doğmaktadır.

AK Parti meclisin en genç ortalamasına sahip görünmektedir. Yaklaşık on yedi senedir iktidarda olan bir partinin, belirli kadroların hâkimiyetinde olması ve bu nedenle giderek yaşlanması muhtemeldir. Zira geçmiş dönem sonuçlarına bakıldığında, partinin yaşlanma eğiliminde olduğu da gözlenmiştir. Ancak AK Parti'nin uzun yıllardır süren iktidarına karşın TBMM'deki grubunu yenilemeyi başardığı ve böylece diğer siyasi partilere oranla daha genç isimlere yer verdiği söylenebilir. Buradan çıkan veriyi diğer dönem sonuçlarıyla kıyasladığımızda ulaşabileceğimiz iki muhtemel sonuç olacaktır: (i) AK Parti belirli dönemlerde kadrolarını değiştirerek partinin genç kalması için istikrarlı bir politika uygulamaktadır. (Partinin tüzüğünde bulunan 'üç dönem kuralı' gibi⁷⁷) (ii) Partinin kurucu kadrolarında dahi yer alan pek çok ismin bugün etkisiz kalması ve baştan bu yana AK Parti'nin siyasetine yön veren egemen ismin Recep Tayyip Erdoğan oluşu ve onun yaşadığı yol ayrılıkları sebebiyle parti değişime mecbur kalmıştır.

CHP ve MHP'nin ise yaş ortalaması olarak birbirlerine çok yakın oldukları görülmüştür. CHP, daha önce belirttiğimiz kadın kotasından sapmış olduğu gibi, gençlik kotası bulunmasına karşın meclisin en yaşlı ikinci partisi olarak bu hedefinden de sapmış görünmektedir. Ayrıca mecliste kadın oranı en yüksek olan iki partinin (HDP ve AK Parti) aynı zamanda meclisin en genç iki grubu olduğu fark edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye siyasi tarihinin diğerlerine oranla yeni olan partilerinin, daha köklü partilere göre genç oluşu göze çarpmıştır. İYİ Parti de her ne kadar yeni kurulmuş bir parti olsa da MHP'den kopan isimlerden oluşturulması sebebiyle

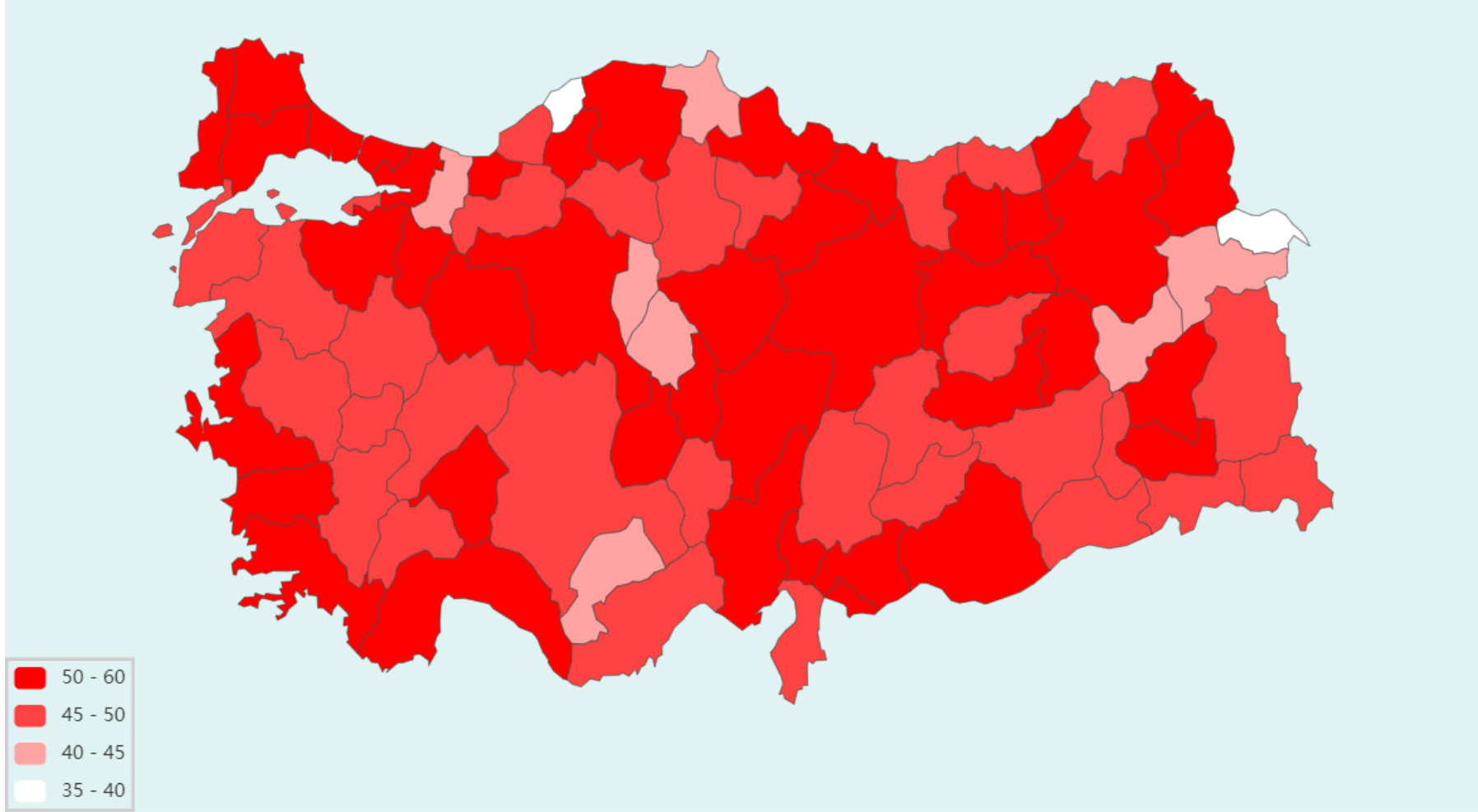
---

⁷⁷ Adalet ve Kalkınma Partisi'nin son olarak Ocak 2019'da düzenlenmiş tüzüğünde 'Parti Adayı Olarak Seçilmiş Olanların Yeniden Adaylığı' başlığı altındaki 132. Madde, partinin 'üç dönem kuralı' olarak ünlenmiş uygulamasını şöyle açıklamaktadır: "AK Parti listelerinden aday gösterilip seçilmiş olan belediye başkanları ve milletvekilleri, kesintisiz en fazla üç dönem aynı görevi yürütebilir. Ancak, ara veren kimseler tekrar aynı görevlere aday gösterilebilir." (AK Parti, 2019: 126)

milliyetçi siyasi geçmişe sahip isimlerden bir araya gelmiştir. Bu nedenle yeni bir parti olmasına karşın, eski yüzlerle öne çıkmıştır. Yaş ortalamaları ile partilerin ideolojileri ya da hitap ettikleri tabanlar (seküler ya da muhafazakâr) arasında ise doğrudan bir bağlantı bulunmamıştır. Zira muhafazakâr kabul edilen AK Parti meclisin en genç grubu iken, milliyetçi olan İYİ Parti en yaşlısı; seküler kabul edilen HDP en genç ikinci partisi olurken, yine seküler olan CHP en yaşlı ikinci parti olmuştur.

TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusunun 2018 yılındaki ortalama yaşı 32,7'dir. (TÜİK, 2019b) TBMM'deki tüm partiler hesaba katıldığında milletvekillerinin yaş ortalamaları ise 48,67 olmuştur. Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusa oranla daha yaşlı bir meclise sahip oluşunun ülkenin gelişimi için sakıncalı mı yoksa faydalı mı olacağı ayrıca bir tartışma konusu olsa da araştırma kapsamına giren beş seçim döneminin verileri birbiri ile karşılaştırıldığı bölümde bu hususun da üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır.

Resim 3.5: 27. Dönem Milletvekillerinin Yaş Ortalamalarının Türkiye Haritasında Gösterimi

Yaş ortalamalarına harita üzerinde bakıldığında, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde milletvekili yaş ortalamalarının yükseldiği göze batan ilk tespitlerden biri olarak görülmektedir. Yine Türkiye'nin her coğrafi bölgesinde en az bir şehrin milletvekili yaş ortalamasının 50'inin üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'nin nüfus ve ekonomi olarak en büyük üç şehrinde de (Ankara, İstanbul ve İzmir) yaş ortalamasının 50'den fazla olduğu belirlenmiştir. Yaş ortalaması en yüksek milletvekilleri ile en düşük milletvekillerinin bulunduğu şehirlere bakıldığında ise Tablo 3.11'de görüldüğü gibi bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.11: 27. Dönem Milletvekillerinin Şehirlere Göre Yaş Ortalaması⁷⁸

Şehir	Vekil Yaş Ortalaması	Partiler ve Vekil Sayıları
Bitlis	58	AK Parti: 2, HDP: 1
Edirne	56,75	AK Parti: 1, CHP: 2, İYİ Parti: 1
Eskişehir	56,71	AK Parti: 3, CHP: 2, İYİ Parti: 1, MHP: 1
Nevşehir	55,6	AK Parti: 2, CHP: 1
Erzincan	55,5	AK Parti: 2
(...)	(...)	(...)
Ağrı	43,25	AK Parti: 1, HDP: 3
Kırıkkale	42	AK Parti: 1, CHP: 1, MHP: 1
Karaman	41,6	AK Parti: 2, CHP: 1
Bartın	38	AK Parti: 1, CHP: 1
Iğdır	37,5	HDP: 1, MHP: 1

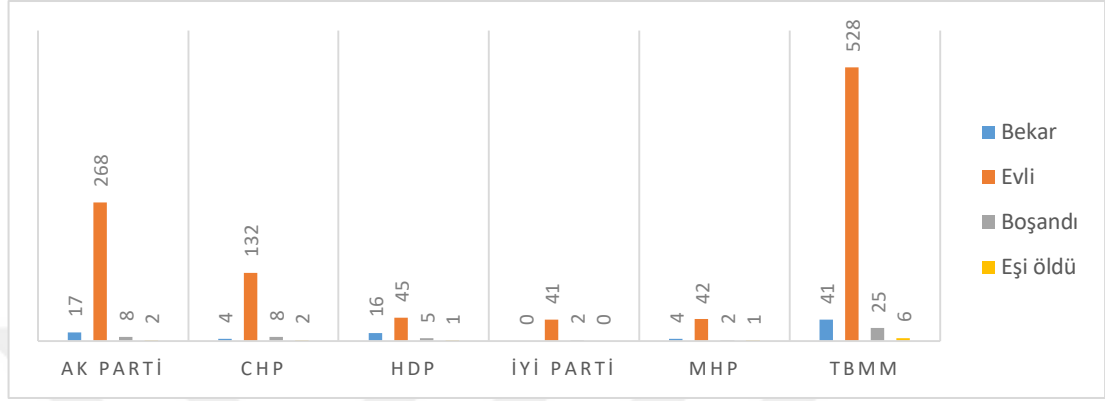
Yaş ortalaması en düşük olan şehir 37,5 ile iki milletvekiline sahip olan Iğdır olurken, ortalamanın en yüksek olduğu şehrin ise 58 ile Bitlis olduğu hesaplanmıştır. Bu noktada şaşırtıcı olan, Iğdır'ın 2015 yılının en yüksek milletvekili yaş ortalamasına sahip ili olmasıdır. Türkiye'nin nüfus yoğunluğu en fazla olan şehri İstanbul'un milletvekili yaş ortalaması 51,26 olurken, bu ortalamanın İzmir'de 50,1, Ankara'da ise 53,27 olduğu anlaşılmıştır. Böylece Türkiye'nin lokomotifini olan bu üç şehrin araştırma dönemlerinin tümünde TBMM ortalamasından daha yaşlı oldukları kesinleşmiştir.

⁷⁸ (TBMM, 2018a)

3.5.3 Medeni Hallerine Göre Milletvekilleri

27. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin medeni halleri siyasi partiler ve TBMM'nin genel görünümü açısından Grafik 3.45'te ele alınmıştır.

Grafik 3.45: 27. Dönem Milletvekillerinin Medeni Durumu⁷⁹

Milletvekili olmaya hak kazanan 600 ismin 528'inin evli, 41'inin bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Bu rakamlar oransal olarak ele alındığında milletvekilleri arasında evli olanların %88'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bekâr olanların oranı ise yalnızca %6,83'de kalmaktadır. Milletvekillerinin böylesine büyük bir çoğunlukla evli oluşuna ilişkin iki önemli tespit öne çıkmaktadır: (i) Daha önce hesapladığımız gibi milletvekillerinin ortalama yaşları 49,7'dir ve bu sebeple çoğunun evli olması anlaşılır bir durumdur. Çünkü TÜİK'in son olarak 2018 yılını kapsayan verilerinde Türkiye'de ilk evlenme yaşı erkekler için 27,8 olurken, kadınlar için 24,8'dir. (TÜİK, 2019d) (ii) Türkiye'nin sosyolojik yapısı sebebiyle evli olan birinin milletvekili olabilmesi daha kolaydır, önceki dönemlerde de ifade edilen 'aile' figürü ve erkek egemen görüntü bunu desteklemektedir. Yine de bu tespitlerin doğruluğu, verileri birbirleri ile kıyaslarken tekrar değerlendirilecektir.

Siyasi partilerin mecliste bulunan milletvekillerinin ne kadarlık diliminin evli olduğuna dair sıralama yapıldığında, ilk sırada vekillerinin %95'i evli olan İYİ Parti yer almaktadır. İYİ Parti'nin hemen ardından CHP, ona çok yakın bir oranla (%94,45) ikinci sırayı almaktadır. CHP, ilk kez bu alanda AK Parti'nin önündedir. Yine de incelediğimiz beş dönemin dördünce AK Parti'de daha yüksek oranda evli milletvekilinin bulunması, bu durumun muhafazakâr partiler için daha sık rastlanan

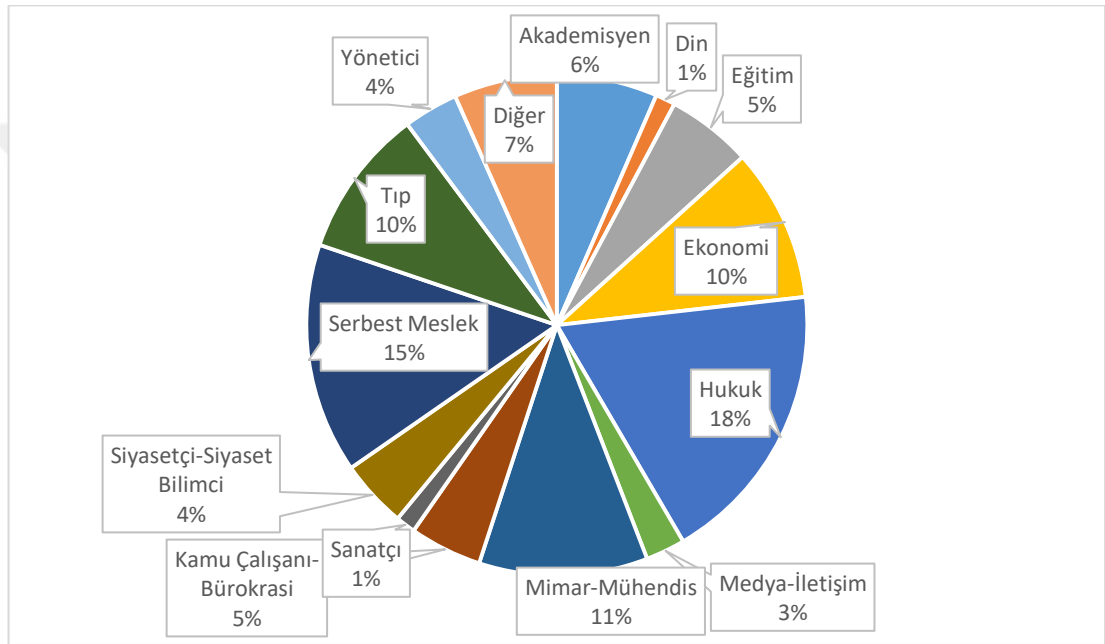
⁷⁹ (TÜİK, 2019a)

bir netice olduğunu gösterirken, aynı zamanda CHP'nin de seküler ve sosyal demokrat kimliğini 'merkezîleştirme' çabasının bir ürünü olabilir.

3.5.4 Mesleklerine Göre Milletvekilleri

Siyasi partilere göre dağılıma dikkat gözetilmeksizin milletvekillerinin mesleklerine ilişkin dağılım Grafik 3.46'da verilmiştir.

Grafik 3.46: Milletvekillerinin Mesleki Dağılımları⁸⁰

27. Dönem milletvekilleri arasında meslek dalı olarak en öne çıkan bölüm hukuk olmuştur. Milletvekillerinin %18'i hukuk alanında çalışan avukat, hâkim veya savcılardır. İkinci kalabalık grup ise %15 ile serbest meslekle uğraşan, yani çoğunlukla iş insanı olan temsilcilerdir. Onların hemen ardından %11'lik oranla mimar-mühendis gibi teknik mesleklere sahip olanlar gelmektedir. Tıp alanında hekim, tıp doktoru, veteriner hekim, eczacı gibi meslekleri olanlar ise meclisin %10'unu oluşturmaktadır. Ekonomist, iktisatçı, mali müşavir, matematikçi gibi ekonomi alanında toplanan meslek grupları da aynı orana sahiptir. Siyasetçi ve siyaset bilimcilerin ise %4 gibi bir oranda kaldığı dikkat çekmektedir.

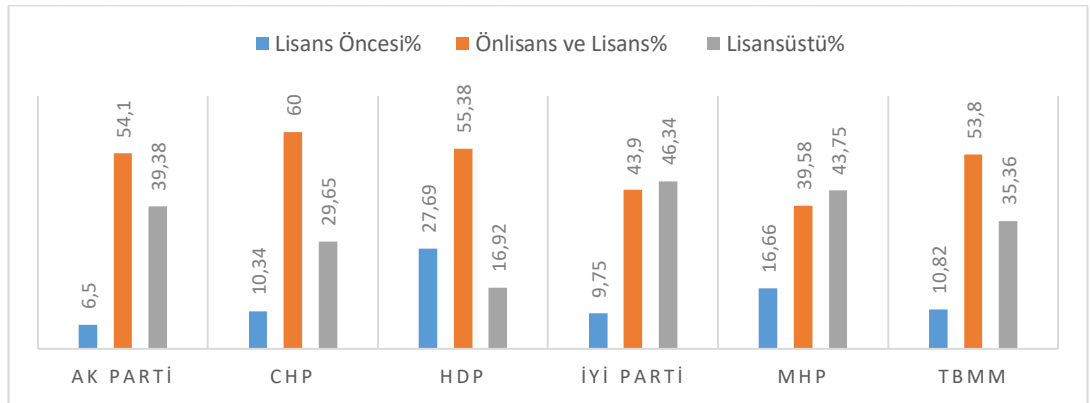
⁸⁰ (TBMM, 2018a)

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi'nin her sene yaptığı Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması'na göre, 2018 yılında Türkiye'de yargıya kesinlikle güvendiğini belirtenlerin oranı yalnızca %4,5 olmuştur. (Kadir Has Üniversitesi, 2019) Pozitif değerlerin toplamı %42,4'e kadar ulaşsa da yargıya tereddütsüz bir güven besleyenler son derece azınlıkta kalmaktadır. Meclisteki hukuk kökenli milletvekillerinin çokluğu düşünülürse, insanların yargıya güven oranı ile TBMM'ye güven oranlarının da birbirlerine yakın olması beklenmektedir. Aynı araştırmada TBMM'ye olan kesin güven oranının da %4,8 olduğu görülmüştür ki bu da TBMM'ye olan güven ile yargıya olan güven arasında bir paralellik olduğuna işaret etmektedir. Bu durum üçüncü bölümde mutlaka tartışılması gereken bir meseledir.

3.5.5 Milletvekillerinin Eğitim Durumları

27. Dönem milletvekillerinin eğitim durumları ön lisans öncesi (ilkokul, ortaokul ve lise), lisans (ön lisans dâhil) ve lisansüstü mezunları olarak Grafik 3.47'de incelenmiştir.

Grafik 3.47: 27. Dönem Milletvekillerinin Eğitim Durumları (Oransal)⁸¹

TBMM'ye seçilmeyi başarmış ve öğrenim durumları bilinen 591 milletvekilinden 318'inin lisans veya ön lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu grup, %53,8'lik oranıyla eğitim durumları bakımından meclisin en kalabalık grubunu oluşturmaktadır. Lisansüstü öğrenimini tamamlamış olan 209 milletvekili bulunmaktadır. Bu da meclisin %35,36'sına denk gelmektedir. Ayrıca 64 ilkokul, ortaokul, lise veya dengi

⁸¹ (TÜİK, 2019a) Eğitim durumu bilinmeyen AK Parti'den 3, CHP'den 1, HDP'den 2, İYİ Parti'den 2 ve MHP'den 1 milletvekili bulunmaktadır. Bu nedenle değerlendirmeye alınabilen AK Parti'den 292, CHP'den 145, HDP'den 65, İYİ Parti'den 41, MHP'den 48 temsilci bulunmaktadır. Dolayısıyla toplam milletvekili sayısı 591 olarak hesaplanmıştır.

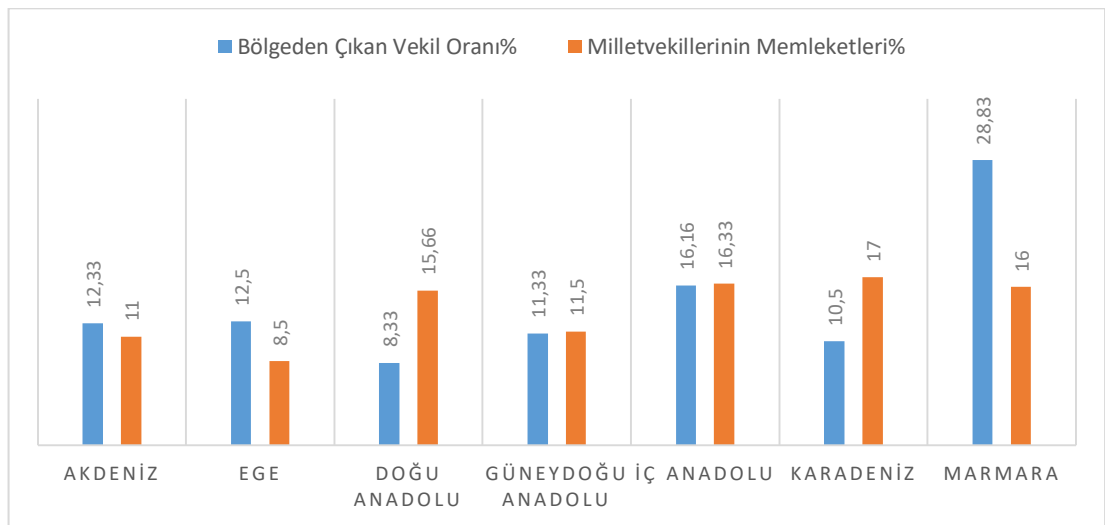
okuldan mezun olan milletvekili bulunmaktadır ve bu grup, öğrenim durumları açısından meclisteki en küçük grup olmuştur.

Değerlendirmeler siyasal partiler üzerinden yapıldığında ise öne çıkan ilk sonuç, İYİ Parti ve MHP gibi birbirine yakın ideolojik tabana sahip iki partinin, lisansüstü mezunu milletvekili sayılarının diğer eğitim derecelerinden fazla olmasıdır. MHP için 2015’de de elde edilen bu sonucun İYİ Parti için de geçerli olması, İYİ Parti’nin MHP’den aldığı kadrolar ve siyasi miras konusundaki iddiayı destekler niteliktedir. AK Parti ve CHP’de ön lisans ve lisans mezunu milletvekilleri çoğunlukta iken ikinci sırada lisansüstü seviyesindeki temsilciler yer almaktadır. HDP ise bu noktada diğer partilerden ayrılmaktadır. HDP de tıpkı AK Parti ve CHP gibi ön lisans ve lisans mezunlarının çoğunlukta olduğu bir parti olurken, ikinci sırada lisansüstü öğrenim görmüş milletvekillerine değil, lise veya altındaki eğitim seviyelerine sahip temsilcilere sahiptir.

3.5.6 Milletvekillerinin Memleketleri

Aşağıdaki grafikte Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesinden çıkan milletvekillerinin mecliste sahip olduğu oran ile beraber, milletvekillerinin memleketleri (doğum yerleri) bu coğrafi bölgelere göre incelenmiştir.

Grafik 3.48: 27. Dönem Milletvekillerinin Memleketleri⁸²

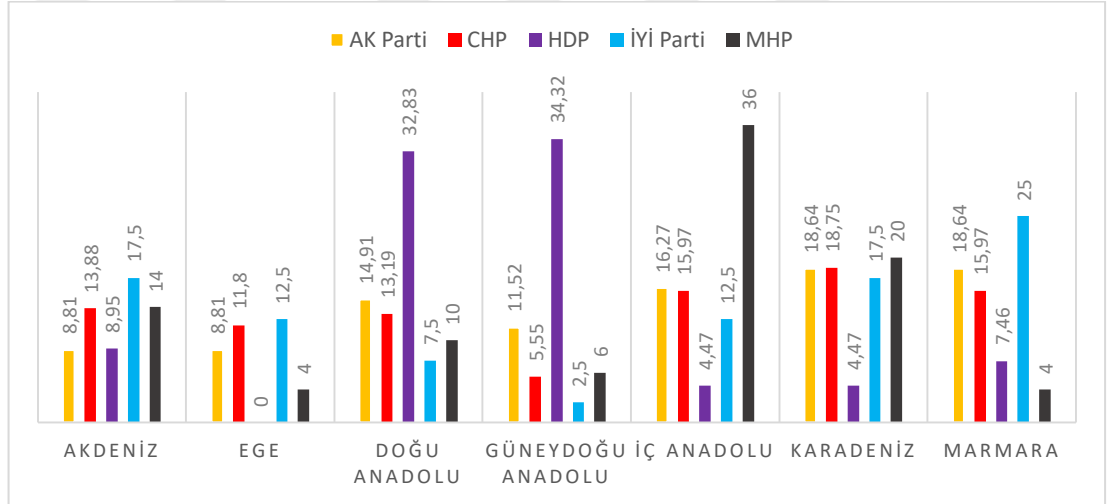

⁸² (TBMM, 2018a) 24 milletvekilinin ya memleketine ilişkin net bir bilgi bulunamamış ya da yurtdışında doğduğu için Türkiye’nin yedi coğrafi bölgesine dâhil edilememiştir. Bu 24 kişinin oranı ise %4’tür.

%28,83'lük oranıyla Marmara bölgesindeki illerin, özellikle de İstanbul'un nüfus yoğunluğunun büyük etkisiyle en fazla milletvekili çıkararak bölge olduğu anlaşılmıştır. Çoktan aza doğru sıralama yapıldığında ulaşılan sonuç şu şekildedir: Marmara (%28,83), İç Anadolu (%16,16), Ege (%12,5), Akdeniz (%12,33), Güneydoğu Anadolu (%11,33), Karadeniz (%10,5), Doğu Anadolu (%8,5).

Çarpıcı sonuçlardan ilki, Marmara'nın en çok vekil çıkararak bölge olmasına karşın, bu bölgede yer alan illerde doğmuş vekillerin üçüncü sırada yer almasıdır. Benzer bir fark Karadeniz bölgesi için de geçerlidir. Karadeniz bölgesi çıkardığı vekil sayısı ile altıncı sıradadır ve son sırada yer alan Doğu Anadolu bölgesinden biraz daha fazla milletvekili çıkarmıştır. Buna karşın Karadenizliler TBMM'nin en kalabalık grubudur.

Grafik 3.49: 27. Dönem Siyasi Parti Vekillerinin Memleketleri (Oransal)⁸³

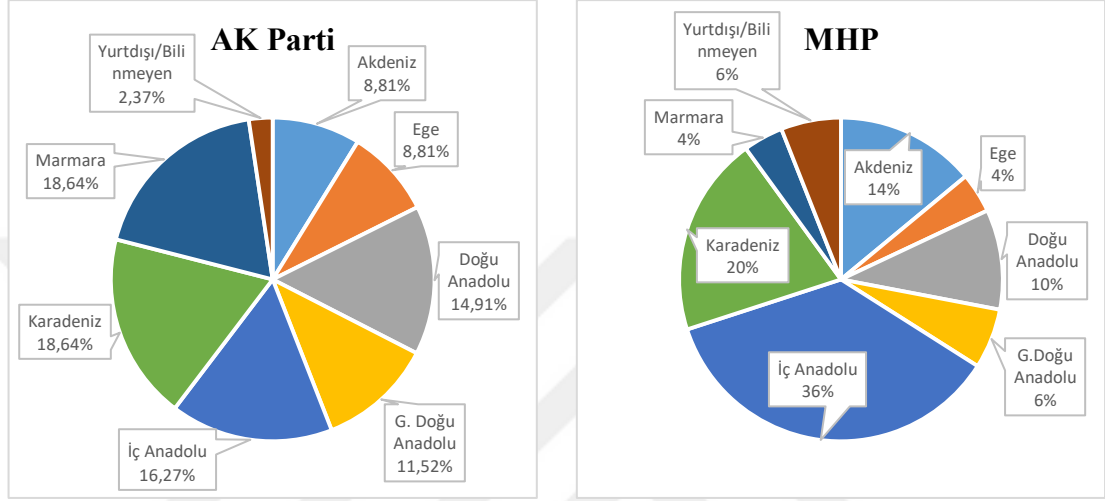

Siyasi parti temsilcilerinin memleketlerine bakıldığında bazı partilerin, bazı bölgelerde doğmuş kişileri özellikle tercih ettiği ya da bu bölgelerdeki gücü sebebiyle hem oy kullanan seçmen tarafından hem de meclise girmek isteyen adaylar tarafından tercih edildiği açıkça öne çıkmaktadır. Örneğin, HDP'nin sahip olduğu milletvekillerinin %34,32'sinin Güneydoğu Anadolu, %32,83'ünün de Doğu Anadolu illerinde doğduğu görülmüştür. Anlaşılmaktadır ki HDP'li siyasetçilerin 2/3 oranından fazlasının memleketi Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'dur. Bunun da etkisiyle HDP'nin Ege bölgesinde doğmuş hiçbir milletvekilinin bulunmadığı görülmüştür. Buna benzer nitelikte çarpıcı oran MHP ve onun İç Anadolu doğumlu milletvekilleri için de

⁸³ (TBMM, 2018a) 24 milletvekilinin ya memleketine ilişkin net bir bilgi bulunamamış ya da yurtdışında doğduğu için Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesine dâhil edilememiştir. Bu 24 kişinin oranı ise %4'tür.

geçerlidir. MHP'nin Akdenizliler açısından sahip olduğu pozisyonu, İç Anadolu'lular lehine değişmiştir. Bu durum AK Parti ile girmiş olduğu ittifaka ve İç Anadolu'nun AK Parti yerine MHP'yi tercih etme eğilime girmesine bağlanabilir. Ama bunun geçerli bir iddia olabilmesi için, AK Parti'nin içinde İç Anadolu'luların kayda değer bir düşüş yaşadığının görülmesi gerekmektedir.

Grafik 3.50: AK Parti ve MHP Milletvekillerinin Memleketleri (2018)⁸⁴

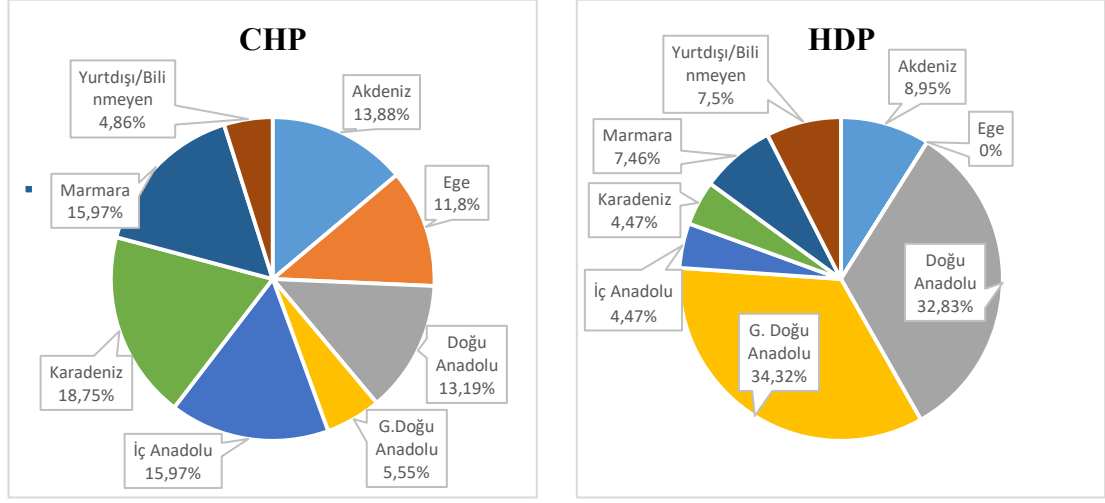

MHP'nin İç Anadolu'da doğmuş milletvekillerinde yaşanan büyük artışla birlikte, AK Parti'nin 2015'de milletvekillerinin %20'sine yakını İç Anadolu'lu iken, 2018'de bu oran %16,27'ye gerilemiştir. MHP'de Karadenizlilerin oranı da 2015 yılının iki katından fazlasına çıkarken, AK Parti'de %21 civarından %18,64'e gerileme görülmüştür. Yalnızca bu verilere dayandırmak iddiayı hâlen sorgulanabilecek düzeyde tutacaktır; fakat Cumhuriyet İttifakı içindeki MHP'nin İç Anadolu ve Karadeniz bölgesindeki milliyetçi-muhafazakâr destekleri kendisine doğru toplamaya başlarken, aynı ittifaktaki AK Parti'yi daha merkez oylara ittiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla AK Parti milletvekillerinin memleketleri, Akdeniz ve Ege haricinde (ki bu bölgeler CHP'nin gücünün en yüksek olduğu bölgeler olarak bilinmektedir) her bölgede %10 ile %20 arasında seyretmektedir.

Aşağıda ise CHP ile HDP milletvekillerinin memleketlerine ilişkin veriler ve değerlendirmeler yer almaktadır.

⁸⁴ (TBMM, 2018a)

Grafik: 3.51: CHP ve HDP Milletvekillerinin Memleketleri (2018)⁸⁵

HDP milletvekilleri içindeki en kalabalık grup yine Güneydoğu Anadolulardan oluşmaktadır. Fakat bu kez bu oranda büyük bir düşüş yaşandığı görülmektedir. HDP'nin milletvekillerinin 2/3'sinden fazlası Güneydoğu Anadolu ya da Doğu Anadolu illerinde doğmuştur. O hâlde, HDP'nin 2015'ten 2018'e uzanan süreçte iddia ettiği "Türkiyelileşme"⁸⁶ söylemine uygun davranmaya gayret ettiğini, lakin bunun yeterli olmaktan çok uzak bir çaba olduğunu söylemek mümkündür.

CHP'nin de Güneydoğu Anadolu doğumlu milletvekilinin az olması haricinde, diğer altı bölgede doğmuş vekil oranının belirli seviyelerin üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Keza İYİ Parti'nin de Güneydoğu Anadolu doğumlu vekil sayısındaki düşük oran göze çarparken, diğer bölgelerde daha dengeli bir görünüm çizdiği fark edilmiştir. Bu bakımdan CHP, İYİ Parti ve MHP'nin birbirine benzediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

⁸⁵ (TBMM, 2018a)

⁸⁶ Daha önce HDP Eş Genel Başkanı olan Selahattin Demirtaş tarafından da dile getirilen 'HDP'nin Türkiyelileşmesi' iddiası, partinin ilk kez katıldığı 2015 seçimleri ile 2018 seçimlerinde gündemde yer edinen konulardan biri olmuştur. Son olarak BBC'nin Türkiye ayağında HDP'nin oy kazandığı ve kaybettiği iller üzerinden yola çıkılarak bu konuda birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. "Oyu Batı'da artan, Doğu'da azalan HDP 'Türkiyelileşti' mi?", 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44613327>, Erişim Tarihi: 10 Eylül 2019

4. BEŞ SEÇİM DÖNEMİNİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

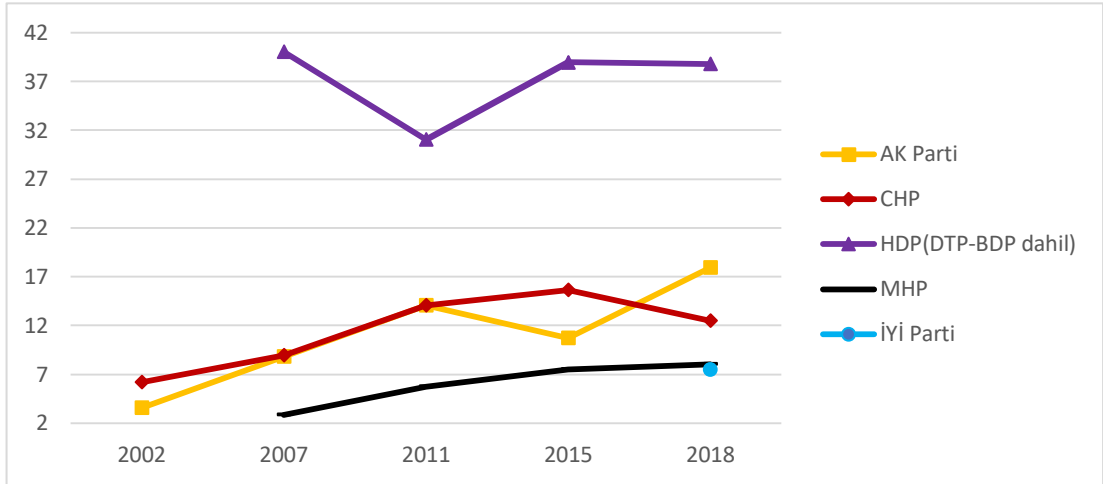
Kalaycıoğlu, Sayarı ve Bilgin'in *Karşılaştırmalı Siyaset* kitabı için yazdığı önsözde, başka bir siyaset bilimci olan Giovanni Sartori'nin şu sözünü alıntılamıştır: Tek ülkeyi bildiğini ileri süren birisi hiçbir ülkeyi bilmez. (Sayarı ve Bilgin, 2018) Bu cümle, karşılaştırmalı siyasetin önemini aslında son derece sade bir biçimde ifade etmektedir. Bir ülkeye, sisteme, ideolojiye ya da siyasal gruba dair bilgiler tek başlarına birer anlam ifade edebilirler. Ancak bunların gerçekten ne ifade edebildiğini anlamının en mühim yollarından birisi de bu ülke, sistem, ideoloji, siyasal grup vb. yapıları birbirleriyle kıyaslamaktır. Böylece birbirleriyle paylaştıkları değerler veya ayrıştıkları noktaların belirlenmesinin önü açılacaktır. Aksi yaşandığında ve yalnızca birinden elde edilen sonuçlara dayanılarak çıkarımlar yapıldığında, bu çıkarımların yanıltıcı olması da kaçınılmaz olacaktır.

Bu bölümde beş seçim döneminde elde edilmiş olan veriler, karşılaştırmalı siyasetin bu prensiplerinden faydalanılarak bir arada değerlendirilmiş ve çeşitli açılardan kıyaslanmıştır. Gerekli görüldüğü durumlarda meclis üyeleri dışında Türkiye'ye ya da çeşitli ülkelere dair farklı verilerden de faydalanılarak, araştırmaya dair yapılan çıkarımların çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

4.1 Türkiye'nin Erkek Egemen Siyaseti

Milletvekillerinin sosyolojik özellikleri ve Türkiye'nin politik iklimi elde ettiğimiz tüm veriler ışığında değerlendirildiğinde, ulaşılan en çarpıcı ve keskin sonuç Türkiye'nin politik yapısının çok büyük ölçüde erkek egemen yapıda olduğudur. Bununla ilgili detaylı değerlendirmelerin ve kıyaslamaların yapılabilmesi için, son beş seçim dönemi boyunca siyasi partilerin elde etmiş olduğu kadın milletvekili oranlarının yer aldığı bilgiler Grafik 4.1'de verilmiştir. Böylelikle ilk değerlendirmeler siyasal partiler üzerinden yapılacaktır.

Grafik 4.1: Siyasi Partilerin Kadın Vekil Oranları (2002-2018)

Siyasi partiler içinde milletvekilleri için cinsiyet kotası uygulayan iki parti bulunmaktadır. Bunlar; CHP ve İYİ Parti'dir. HDP'nin ise Kadın Meclisi'nin belirlediği %50 hedefi bulunuyor olsa da, parti tüzüğüne işlenmiş bir kota uygulaması bulunmamaktadır. Buna rağmen, bu üç partinin de belirlediği hedeften ya da sınırdan uzak kaldığı görülmektedir. HDP, cinsiyet eşitliği konusunda diğer partilerden ayrışıyor olsa da, CHP ve İYİ Parti için aynı yorumları yapmak mümkün görünmemektedir. CHP 2002'den 2015'e kadar kadın vekil oranını giderek arttırsa da, 2018'de gerileme yaşamış ve tüzüğünde belirlemiş olduğu %33'lük kotanın hayli uzağında kalmaktadır. Aynı kota uygulaması İYİ Parti'de de %25 olarak bulunuyor olmasına rağmen, İYİ Parti'nin de tıpkı CHP gibi kota uygulamasını sağlıklı bir biçimde hayata geçiremediği görülmektedir.

AK Parti'nin iktidara geldiği ilk yıl olan 2002'deki %3,59 olan kadın oranını 2018'de %17,96'ya çıkardığı görülmüştür. Bu yükseliş süreci yalnızca 2015 yılında kesintiye uğramış ve böylelikle partinin bu konuda istikrarlı bir politika izlemeyi hedeflediği yorumunu yapmamızı sağlamıştır. Benzer artışlar MHP'de de görülse de, sonunda gelinen noktada MHP'nin TBMM ortalamasından ve İYİ Parti dışında diğer partilerin hayli gerisinde olduğundan ötürü bunun yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

O dönemki ismiyle Demokratik Toplum Partisi olan, ancak bizim HDP ile birlikte değerlendirdiğimiz DTP, %40'lık oranıyla 2007 yılında TBMM tarihinde bir siyasal partinin ulaştığı en yüksek kadın vekil oranını elde etmiştir. DTP'nin 2007 yılındaki 23. Dönem TBMM'de sahip olduğu 20 milletvekilinin 8'i kadındır. 24. Dönemde bu kez bağımsız adaylardan milletvekili olmaya hak kazananların bir bölümünün yer

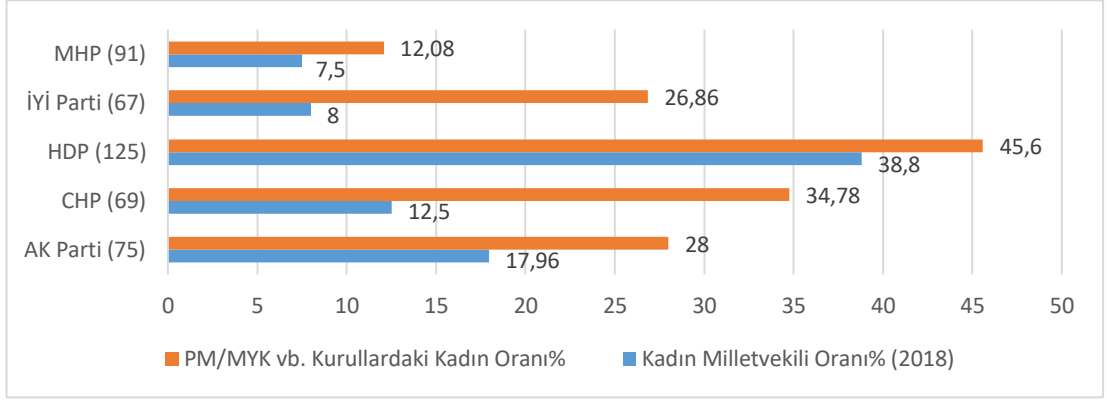
aldığı ve yeni ismi Barış ve Demokrasi Partisi olan BDP ile elde ettikleri 29 milletvekilinin 9'u kadın olmuş ve böylece kadın vekil oranları %31,03 olmuştur. 2015'te ise aynı siyasi çizgi, bu kez seçimlere bağımsız adaylar olarak katılmak yerine, kapatılan BDP yerine Halkların Demokratik Partisi'ni (HDP) kurmuşlar ve seçimlere siyasi parti olarak girmişlerdir. Seçim barajını aşmaları ile birlikte TBMM'ye dâhil etmeyi başardıkları milletvekili sayısındaki belirgin artışın milletvekillerinin cinsiyetlerine nasıl yansıdığına bakıldığında ise benzer oranların korunduğu görülmektedir. HDP, 2015 yılının Kasım ayında yapılan seçimler sonunda 59 milletvekili çıkarırken, bunların 23'ü kadındır. 2018 yılında yapılan son seçimlerde elde ettikleri milletvekili sayısı 67 iken, içlerindeki kadın sayısı 26 olmuştur. Böylelikle iki dönemde sırasıyla %38,98 ve %38,8 kadın vekil yüzdesine sahip olarak, mecliste yer aldıkları her dönemde cinsiyet eşitliği bakımından diğer siyasal partilerle arasında bariz fark yer aldığı görülmüştür.

HDP'nin kadın vekil oranında diğer partilerden üstün oluşu, bu hususta daha başarılı olduğunu veya milletvekillerinin cinsiyet eşitliğini daha fazla önemseydiğini göstermek için önemli bir veri olsa da, bu çıkarımın yalnızca buna dayanarak yapılması yeterli olmayabilir. Zira HDP, diğer partilerden farklı olarak, kadın kolları gibi örgütlenmeler haricinde, kadınların siyasi partinin kararlarında aktif rol almasını amaçladığı ve gündeme ilişkin açıklamalar yapan Kadın Meclisi'ne de sahiptir.⁸⁷ O halde HDP'nin kadın vekil oranının bir tesadüf olmadığını, diğer siyasal partilerle arasındaki farkın aynı zamanda politik bir farktan da kaynaklandığını söylememiz mümkündür. Bunun doğruluğu için partilerin, liderleri ile beraber ana mekanizmaları olarak görebileceğimiz merkez organlarındaki cinsiyet durumu da aşağıda incelenmiştir.

---

⁸⁷ HDP'nin açıklamasına göre Kadın Meclisleri, siyasal ve toplumsal hayatın farklı alanlarıyla ilgili çalışmalar yaparak cinsiyetçilikle mücadeleyi amaçlamaktadır. Partinin buna ilişkin yaptığı ifadenin bir bölümü şu şekildedir: "HDP Kadın Meclisleri, Halkların Demokratik Partisi (HDP) bünyesinde faaliyet yürüten kadınların örgütlü gücü, her alanı kesen özgün özerk kadın örgütüdür." (HDP, 2019a)

Grafik 4.2: Siyasi Partilerin Merkez Organlarındaki Cinsiyet Durumu⁸⁸

Tüm siyasi partilerde, icra ve karar organlarında yer alan kadın oranının, mecliste yer alan kadın milletvekili oranından yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Bu noktada en büyük fark CHP’de görülmektedir. CHP’nin Merkez Yürütme Kurulu’nda ve Parti Meclisi’nde yer alan toplam 69 kişiden 24’ünün kadın olduğu görülürken, bunun oran olarak %34,78’e denk geldiği anlaşılmıştır. Ancak milletvekillerinde kadın oranı %12,5 olmuştur. Benzer durum İYİ Parti için de geçerlidir. İYİ Parti’nin Başkanlık Divanı ve Genel İdare Kurulu’nda bulunan 67 kişiden 18’i (%26,86) kadındır; milletvekillerinde ise bu oran %8’dir. HDP’nin bu alanda da ilk sırada oluşu, cinsiyet konusunda istikrarlı bir politika izlediği varsayımını güçlendirirken, MHP’nin düşük yüzdesini korumasına karşın İYİ Parti’nin bu alanda MHP’den farklılaşıyor olması, şu ana kadar iki partiyi birbirinden ayıran nadir durumlardan biridir.

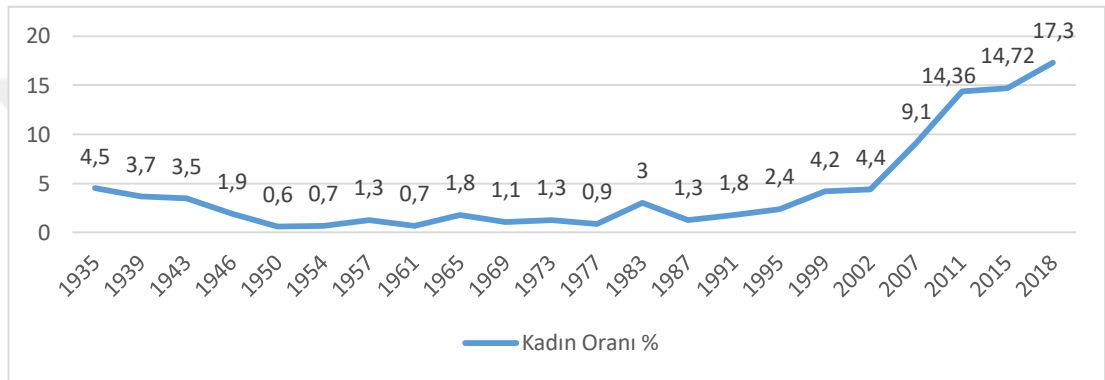
Partilerin tümünde parti içi kurullardaki kadın oranının, meclisteki kadın oranında fazla oluşunun ana sebebinin Türkiye’nin sosyolojik yapısı olduğu düşünülmektedir. Çünkü ikinci bölümde paylaşılmış olan bazı verilerde de görüldüğü gibi, bu durum siyasi partilerin kadın adaylarına ilişkin oranlarda da yaşanmıştır. Partilerin hepsi meclisteki kadın oranından fazla kadın aday oranına sahip olmuş, dolayısıyla aday gösterdiği kadınların önemli bölümü meclise girmeyi başaramamıştır. Bu iki durum bir araya geldiğinde, kadın adayların bilinçli olarak listelerin arka sıralarında tercih edilmiş olabileceği tezinin daha da güçlendiğini söylemek mümkündür. Zira siyasi

⁸⁸ Ana karar organlarının yapısı ve isimleri partilere göre değişiklik göstermektedir. Sonuçlar elde edilirken AK Parti’nin MYK ve MKYK üyeleri, CHP’nin MYK ve Parti Meclisi üyeleri, HDP’nin MYK ve Parti Meclisi üyeleri, İYİ Parti’nin Başkanlık Divanı ve Genel İdare Kurulu, MHP’nin Başkanlık Divanı ve Merkez Yürütme Kurulu üyeleri hesaba katılmıştır. Ayrıca genel başkanlar kurullara dâhil edilirken, yedek üyeler hesaplamının dışında tutulmuştur. İkisinde de yer alan kişiler hesaplamalara iki kez dâhil edilmiştir. (AK Parti, 2019b ve 2019c). (CHP, 2019a ve 2019b). (HDP, 2019b ve 2019c). (İYİ Parti, 2019a ve 2019b). (MHP, 2019a ve 2019b)

partiler, seçimlerde yalnızca parti delegelerinin rol oynadığı kurul seçimleri sonucunda, esasında kadınlara yer verebildiklerini göstermişlerdir. Fakat söz konusu olan milletvekili seçimleri olduğunda, yani karar verici pozisyonunda Türkiye halkı yer aldığına, kadın siyasetçilerin toplum genelindeki itibarı, kadınların meslek ve sivil toplum gibi toplumun çeşitli alanlarında aldığı rol vb. unsurlar öne çıkmış, böylelikle aynı başarı milletvekili oranlarında yakalanamamıştır.

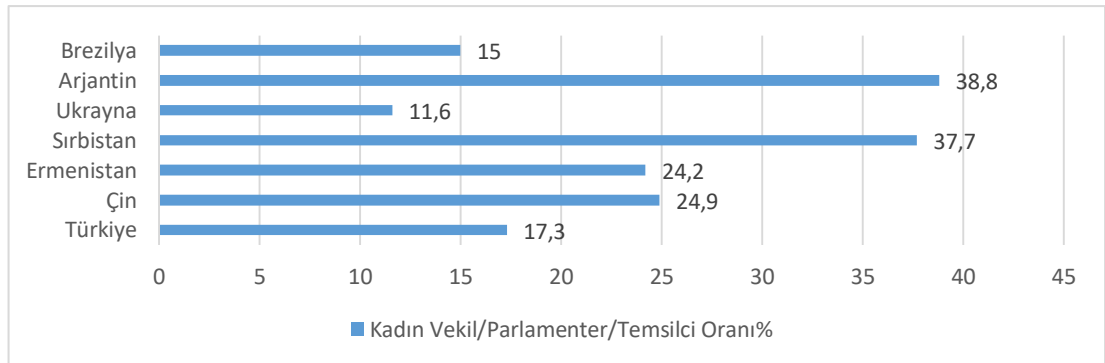
TBMM'nin genelinde oluşan kadın milletvekili oranları ise geçmiş dönemlerle birlikte değerlendirildiğinde aşağıdaki gibi olmuştur.

Grafik 4.3: TBMM'de Kadın Milletvekili Oranları⁸⁹

Meclisteki kadın vekil oranında 1991 yılı ile birlikte, oranı değişmesine karşın sürekli artış yaşandığı görülmektedir. 1935 yılındaki %4'lerde olan kadın vekil oranı 1999'a kadar hiçbir dönemde bu seviyeye gelmemiş, 1999'dan sonra ise artmaya devam etmiştir. Özellikle 2007 ve 2011'de bir sıçrama yaşandığı anlaşılmaktadır.

Grafik 4.4: Gelişmekte Olan Ülkeler ile Türkiye'nin Kadın Vekil Oranları⁹⁰

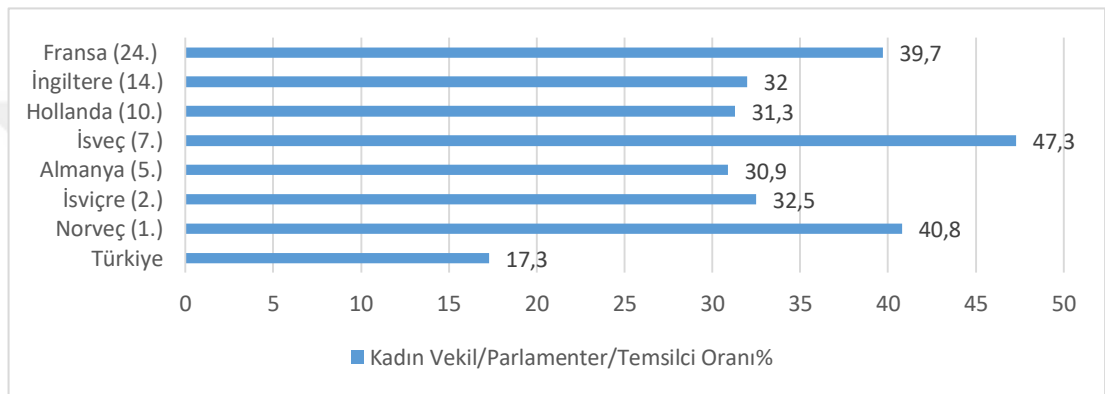

⁸⁹ (TÜİK, 2012c)

⁹⁰ (UN Women, 2019). Gelişmekte olan ülkelerin belirlenmesi için Birleşmiş Milletler'in raporundan faydalanılmıştır. (UNDP, 2018: 106)

Türkiye'nin son dönemde ulaştığı güncel kadın vekil oranı, aynı zamanda TBMM tarihinin en yüksek oranıdır. Bu oran, Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne göre, 2018 yılı istatistikî verilerinde gelişmekte olan ülkeler sınıfında yer alan devletlerin verileriyle kıyaslanmıştır. Türkiye'nin her ne kadar kadın milletvekili konusunda ilerleme kaydettiği görülmüş olsa da bunun yeterli düzeyde gerçekleşmediği kıyaslamalarla birlikte daha net ortaya çıkmaktadır. Zira Türkiye, tıpkı kendisi gibi gelişmiş ülkeler sınıfında yer alan pek çok devletin gerisinde kalmaya devam etmektedir.

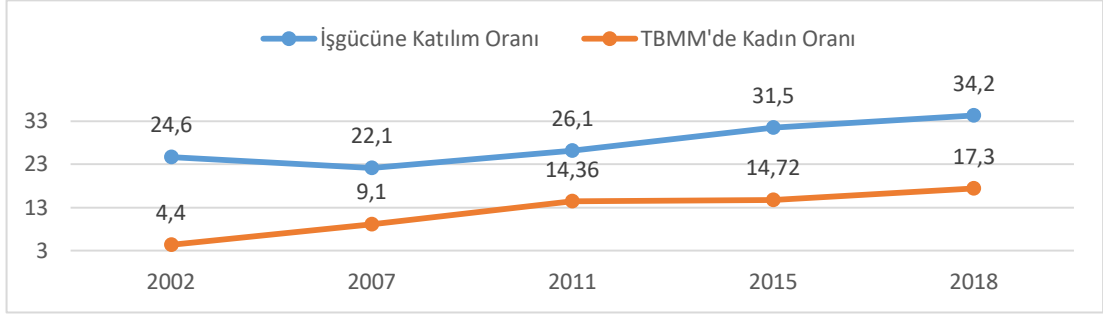
Grafik 4.5: Gelişmiş Ülkelerin ve Türkiye'nin Kadın Vekil Oranları⁹¹

Gelişmiş ülkeler sınıfında yer alan devletlerdeki kadın temsilci oranı ile Türkiye'deki kıyaslandığında ise aradaki fark beklendiği gibi daha da açılmaktadır. O halde, elde edilmiş olan tüm verilerle birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin politik yapısının erkek egemen bir görüntüye sahip olduğunu ve yine politik açıdan gerek gelişmekte olan ülkelerin bir bölümüyle, gerek gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında geri kaldığı söylenebilir. Türkiye'nin genel anlamda cinsiyet eşitliği konusunda yaşadığı sorunları birtakım çözümlere kavuşturabilmesinin bir yolunun da yasama gibi ülkenin karar verici organlarındaki kadın sayısının artmasından geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

⁹¹ (UN Women, 2019). Gelişmiş ülkelerin belirlenmesi için Birleşmiş Milletler raporundaki 'İnsani Gelişim Endeksi' esas alınmış, ülkelerin kaçınıcı sırada olduğu parantez içinde verilmiştir. (UNDP, 2018: 22)

Grafik 4.6: Kadınların İşgücüne Katılım Oranı⁹²

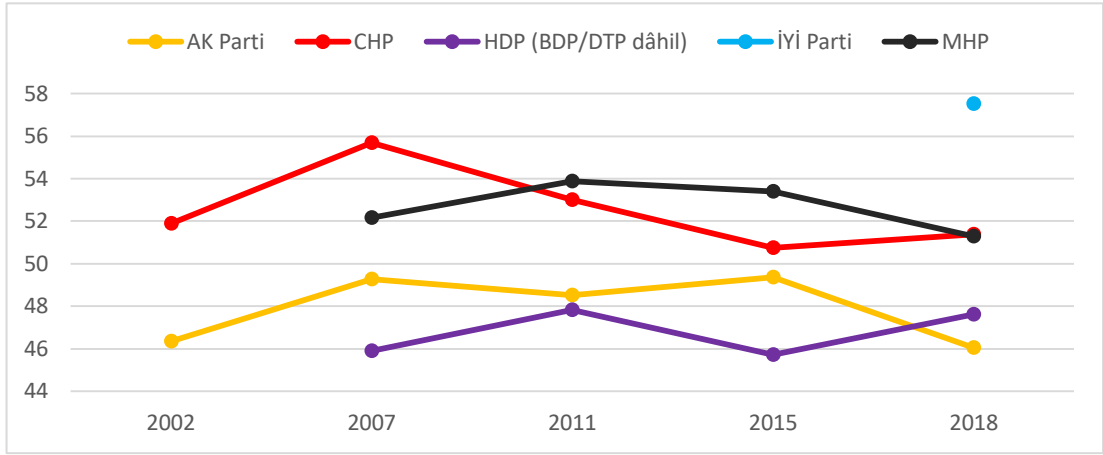
Başlıkta da ifade edilmiş olduğu üzere, Türkiye’de her ne kadar son dönemlerde Cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın siyasetçi oranlarına ulaşılmış olsa dahi, buna rağmen ‘erkek egemen’ bir politik anlayış hâkimdir. Bunun büyük oranda Türkiye’nin sosyolojik yapısı ile ilişkili olduğu gözle görülebilecek cinsten bir gerçektir. Her partinin milletvekillerine göre parti meclislerinde daha fazla oranda kadın bulunduruyor oluşu bunun en net göstergelerinden biri iken, kadın aday oranları ile kadın vekil oranları arasında oluşan fark da bu sonucu desteklemektedir. Öte yandan araştırmaya konu olmuş beş dönem boyunca, HDP’nin eş genel başkanlık sistemi dışında bir kadın liderin görüldüğü tek parti de 2018 yılı seçimlerinde İYİ Parti olmuştur. Diğer tüm partilerin liderleri erkektir. Böylelikle Türkiye’nin politik yaşantısındaki erkek egemenliğinin liderlerden milletvekillerine kadar siyasi partilere nüfuz ettiği anlaşılmaktadır.

4.2 Genç Nüfus, Yaşlı Meclis

Aşağıdaki grafikte beş dönem boyunca siyasi partilerin sahip olduğu yaş ortalamaları bir arada verilmiştir.

⁹² (TÜİK, 2019g), (TÜİK, 2019h)

Grafik 4.7: Siyasi Partilerin Beş Dönem Boyunca Yaş Ortalamaları

Siyasi partilerin yaş ortalamaları arasında görülen en yüksek sonuç, 2018 yılında 57,52 yaş ortalamasına sahip olan İYİ Parti olmuştur. Bu oldukça ciddi bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır; çünkü buna ulaşılabilen en yakın değer 2007 yılında CHP’li milletvekillerinin 55,68 olan yaş ortalamasıdır. Bunların dışında hiçbir dönemde hiçbir partinin yaş ortalaması 55’in üzerine çıkmamıştır. Daha önce söz edildiği gibi, İYİ Parti’nin araştırma dönemleri açısından rekor düzeyde olan bu yüksek ortalamasının birtakım muhtemel sebepleri olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan biri ve belki de en önemlisi, 2017 yılında kurulan partinin normal koşullarda 2019 yılında gerçekleşmesi gereken genel seçimlerin, erken bir seçim kararıyla 2018 yılına alınmasının da etkisiyle kısa zamanda başarıyı yakalayabilmek amacıyla daha tecrübeli isimleri kasıtlı olarak tercih etme ihtimalidir. Bunun geçerliliği, partinin çok sayıda eski MHP’li milletvekiline sahip olmasıyla desteklenmektedir. Diğer sebep, aynı zamanda bununla bağlantılı olarak, partinin ağırlıklı olarak milliyetçi ve kısmen muhafazakâr tabana dayanıyor olmasıdır. Zira görünmektedir ki, milliyetçi partilerin yaş ortalamaları tüm dönemlerde TBMM ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Dolayısıyla MHP’nin de TBMM’deki diğer partilere oranla yaşlı bir görünüm çizdiğini söylemek gerekmektedir. Bunun tek istisnası ise 2007 yılıdır. MHP, CHP’nin en yaşlı olduğu 2007 yılı ve İYİ Parti’nin TBMM’ye girdiği 2018 yılı dışında meclisin en yüksek yaş ortalamasına sahip partisi olmuştur. Bu ortalamanın belirgin bir düşüş yaşadığı tek yıl ise 2018 yılıdır ki, bu da MHP ile İYİ Parti arasında sözü geçen bağı daha net ifade etmektedir. Çünkü MHP’deki bu düşüşü İYİ Parti’ye geçen siyasetçiler ile açıklamak mümkündür.

Araştırma kapsamındaki tüm dönemlerde siyasal iktidarı elinde bulunduran AK Parti'nin, son dönemde (2018) partinin katıldığı ilk seçim olan 2002 dönemine dönme arzusunda olduğu yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Özellikle belirtmek gerekir ki, AK Parti için araştırma öncesinde var olan beklenti, uzun yıllar boyunca koruduğu iktidar pozisyonunun yoğun etkisiyle birtakım yönetici elitlerinin oluşması, bu elitlerin ve yapılaşmanın da etkisiyle giderek yaşlanmakta olmasıdır. Lakin bunun aksine, partinin yaş ortalamasının yükselmeye başladığı dönemin devamında, sürekli olarak daha genç bir ortalamayla meclise girdiği anlaşılmıştır. Sonunda ise 2002 yılındaki yaş ortalaması ile (46,36) 2018 yılındaki ortalaması (46,05) birbirine çok yakın seviyelerde olmuştur. Bu derece net sonuçlarla beraber partinin daha önce söz edilmiş olan 'üç dönem kuralı' da göz ardı edilmediğinde, bunun planlı bir politika olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu sonuçlara karşın, AK Parti'nin özellikle bu çalışmanın yapıldığı dönemlerde politikalarına egemen tek bir ismin oluşu, bunun bir tercih olmasının yanı sıra aynı zamanda mecburiyet olabileceği ihtimalinin de hesaba katılmasını gerektirmektedir.

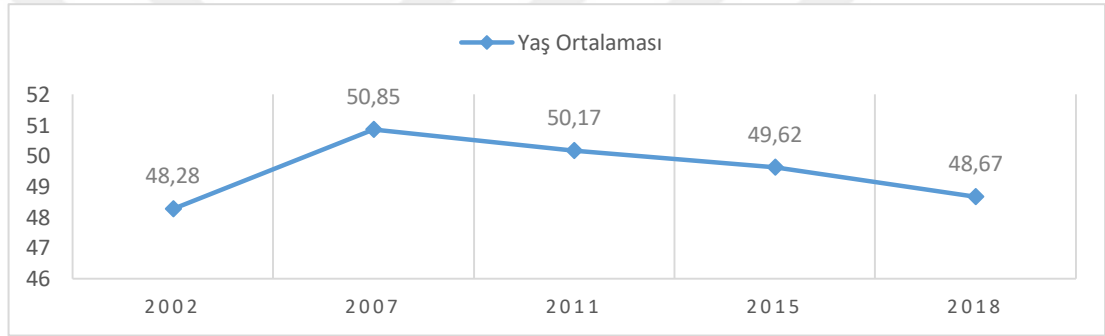
CHP, meclisin çok büyük çoğunluğunu AK Parti ile birlikte oluşturdukları 2002 yılında ve MHP'nin meclise girdiği 2007 yılında TBMM'nin en yaşlı siyasi partisi olmuştur. 2007 yılında 55,68 olan yaş ortalaması, aynı zamanda araştırma dönemlerinde elde edilen en yüksek ikinci ortalamadır. Partinin bu yüksek ortalamalar ile öne çıktığı dönemlerden sonra ise gençleşme dönemine girdiğini söylemek mümkündür. 2011 ve 2015 yıllarında CHP'nin yaş ortalaması düşerken, 2018 yılında artış yaşanmasına rağmen çok ciddi bir yükseliş görülmemiştir. CHP'nin 2002 ve 2007 seçimlerinde partinin lideri olan Deniz Baykal yerine 2011 yılı ve sonrasındaki seçimlere Kemal Kılıçdaroğlu'nun genel başkanlığında girdiğini de belirtmek gerekir. Çünkü partinin gençleşme başladığı ve bunun nispeten de olsa istikrarlı hale getirilmeye çalışıldığı dönem, bu süreçle beraber başlamış görünmektedir. Böylelikle CHP'nin yeni bir liderle beraber milletvekili adaylarının bir bölümünü değiştirdiğini ve bunu yaparken de eski yıllara göre daha genç isimleri tercih ettiğini söyleyebilmekteyiz. Bununla beraber CHP'nin, tıpkı MHP gibi her seçimin sonunda 50 yaş ortalamasının üzerinde olduğu da bir gerçektir.

HDP, BDP ve DTP verileriyle birlikte değerlendirildiğinde, 2018 yılı dışında meclisin en genç ortalamasına sahip siyasi partisi olmuştur. Partinin seçime doğrudan katıldığı yıl olan 2015'te elde ettiği ortalama (45,71), beş dönem içinde bir siyasi partide

görülen en düşük yaş ortalamasıdır. Her ne kadar 2018 yılında bir yükseliş yaşandığı görülsede, HDP'nin geçmişinde yer alan tüm siyasal bileşenler ile birlikte diğer partilere göre istikrarlı olarak genç kaldığını söylemek mümkündür.

Partilerin seküler ya da muhafazakâr oluşu ile yaş ortalamaları arasında doğrudan bir bağ görülmemektedir. Araştırmanın varsayımlarından biri, seküler partilerin daha gelenekçi olan muhafazakâr partilere oranla daha genç olması iken, meclisin en güçlü muhafazakâr partisi olan AK Parti'nin, meclisin en güçlü seküler partisi olan CHP'den istisnasız her dönemde daha genç olduğu anlaşılmıştır. Bir diğer seküler parti olan HDP çoğunlukla en düşük ortalamalara sahip olurken, milliyetçi-muhafazakâr olan MHP genellikle en yüksek ortalamaya sahiptir.

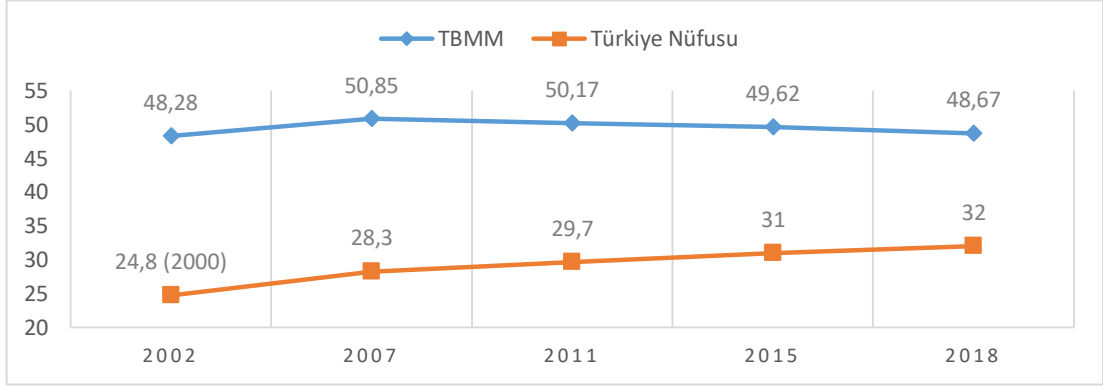
Grafik 4.8: Beş Dönem Boyunca TBMM'nin Yaş Ortalaması

TBMM'nin yaş ortalamasındaki eğilim (artma veya azalma eğilimi), her ne kadar rakamlar aynı olmasa da AK Parti'nin 2018 yılında 2002 verilerine benzemesine yakın bir durumdadır. Elbette bunda AK Parti'nin iktidarda oluşunun ve 2018 yılı hariç her dönemde meclisteki salt çoğunluğun sahibi olmasının payı bulunmaktadır. Fakat 2011 yılı ile birlikte azalmanın başlamasında ve devam etmesinde CHP'nin gençleşme eğiliminde olmasıyla birlikte, BDP'nin yükselen vekil sayısı ve HDP'nin meclise girişinin payı da önemli yer etmektedir.

Aşağıdaki grafikte TBMM'nin yaş ortalamaları ile Türkiye nüfusunun yaş ortalamaları bir arada paylaşılmıştır.

Grafik 4.9: TBMM'nin ve Ülke Nüfusunun Yaş Ortalamaları⁹³

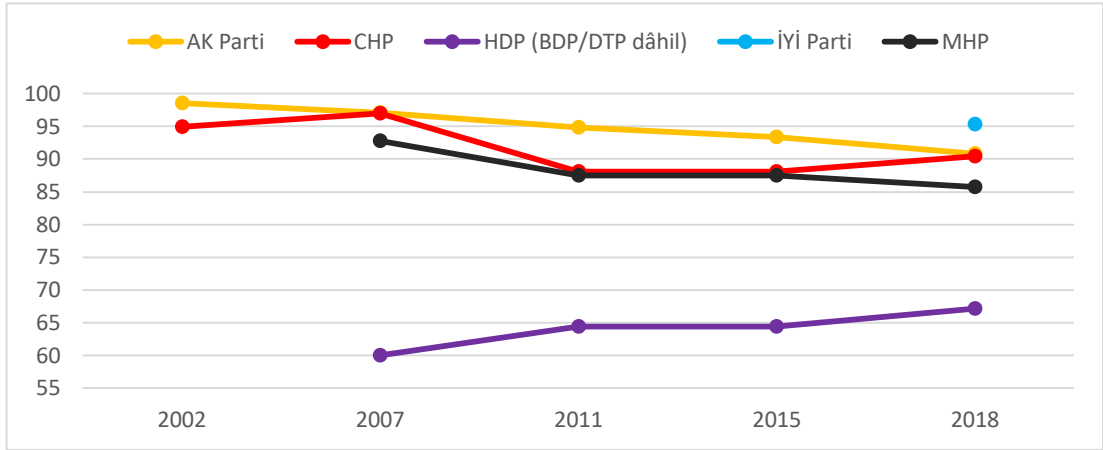
TBMM'nin yaş ortalaması giderek düşerken, Türkiye nüfusunun ortanca yaşı giderek artmaktadır. Dolayısıyla ülke nüfusunun daha genç olduğu dönemlerde, politikacıların içinde çok az sayıda genç ismin yer aldığını söyleme olanağı bulunmaktadır. Ancak bu ortalamalar değerlendirilirken, Türkiye'de seçme ve seçilme yaşının yıllara göre geçirdiği değişiminden de söz etmek gerekmektedir. Araştırma kapsamındaki ilk seçim yılı olan 2002'de Türkiye'de seçme yaşı 18 iken, seçilme yaşı 30'dur. 2006 yılında 25'e düşen seçilme yaşına rağmen, 2007 yılındaki seçimlerde TBMM'nin yaş ortalamasının arttığı görülmektedir. Sonrasında düşüş düzenli olarak devam ederken, milletvekili seçilme yaşı son olarak 2017 yılında 18'e düşmüştür. Böylelikle seçilme yaşının düşmeye başladığı ilk dönemlerde doğrudan bir yansımalarının olmadığı ortaya çıksa da etkilerinin sonradan ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

4.3 'Aile Sahibi' Siyasetçi

Aşağıdaki grafikte, siyasi partilerin evli milletvekillerinin oranlarının beş dönem boyunca ne durumda olduğu gösterilmektedir.

⁹³ (TÜİK, 2019e)

Grafik 4.10: Beş Dönem Boyunca Siyasi Partilerin Evli Vekil Oranları

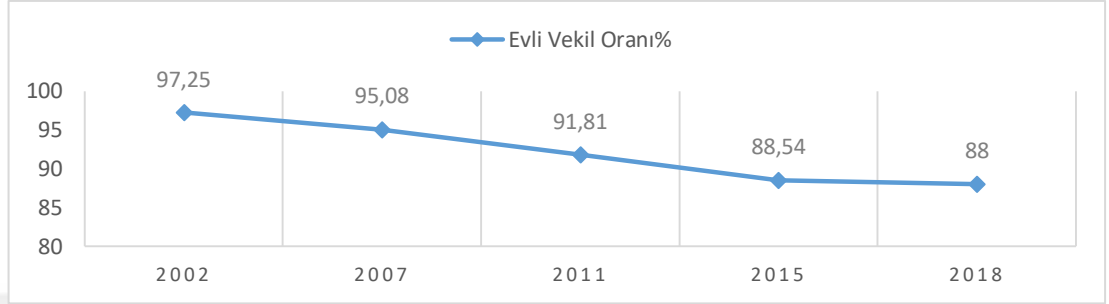
Beş dönem içinde bir siyasi partinin ulaştığı en yüksek evli vekil oranı, 2007 yılında milletvekillerinin %98,61'i evli olan AK Parti'ye aittir. Bunun tesadüfen oluşan bir sonuç olmadığı, AK Parti'nin 2018'e kadar her dönemde evli vekil oranında ilk sırayı almasından anlaşılmaktadır. 2018'de ise ilk kez meclise giren İYİ Parti, evli milletvekili oranı en yüksek parti olmuştur. Tüm dönemlerde birinci sırayı muhafazakâr bir partinin almış olmasıyla birlikte, muhafazakâr partilerin milletvekillerinde evlilik oranlarının daha yüksek olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Ancak AK Parti dört dönem boyunca ilk sırada yer almış olsa da bazı dönemlerde diğer siyasi partilerle arasındaki farkın çok fazla olmadığı görülmektedir. Örneğin, 2007 yılında AK Parti'nin evli milletvekili oranı %97,05 olurken, bu oran CHP'de %97, MHP'de ise %92,5'tir. Dolayısıyla şu ana kadar bahsi geçen dört siyasi partinin (AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP) birbirinden farklı oranları bulunsa ve sıralamaları 2018'de kısmen değişmiş olsa bile genel olarak birbirleriyle benzer görüntüler çizdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer dört siyasi partiden farklı görünümde olan parti ise HDP'dir. Daha önce ortalama yaşlar açısından çoğunlukla meclisin en genç partisi olan ve kadın milletvekili oranı diğer partilerden bariz şekilde fazla olan HDP, evli milletvekilleri oranında diğer partilerden net olarak geride oluşuyla dikkat çekmektedir. Üstelik bu yalnızca aradaki oransal farklılıkla sınırlı kalmamış, partinin genel eğilim olarak da diğer partilerden ayrılan bir görüntü çizdiği anlaşılmıştır. Zira diğer tüm partilerde çeşitli istisnai dönemler bulunsa dahi genel itibarıyla evli milletvekili oranlarının azalma eğilimi gösterdiği belirlenmiştir. Aynı zamanda diğer partilerin araştırmadaki

en eski dönemleri ile en güncel dönemleri arasında bir düşüş görülmektedir. Fakat HDP'nin ise evli milletvekillerinin oranında bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

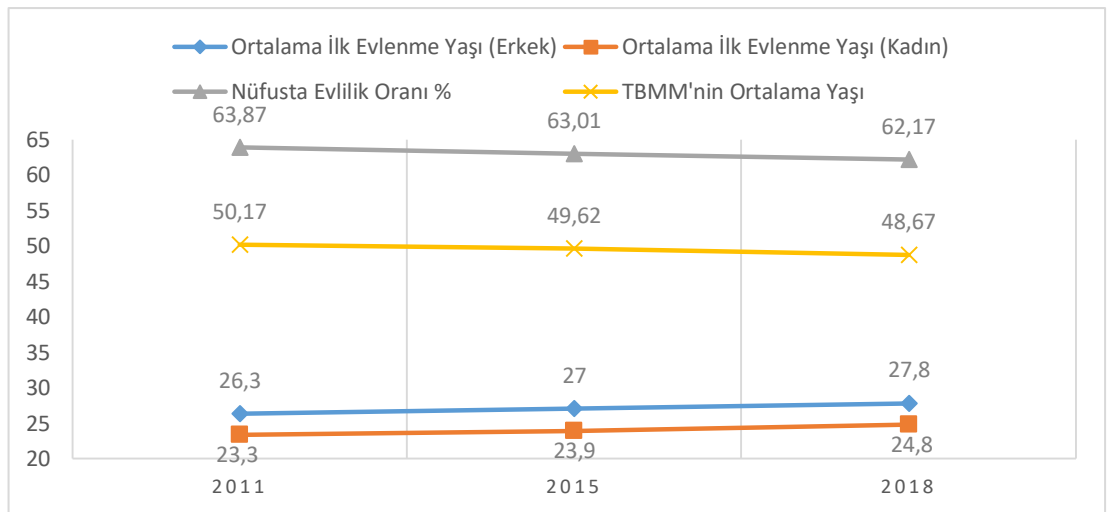
Aşağıdaki grafikte TBMM'deki evli milletvekili ortalamaları siyasi parti ayrımı yapılmaksızın verilmiştir.

Grafik 4.11: TBMM'nin Evli Vekil Oranları

2002'den 2018'e kadar TBMM'deki evli milletvekili oranında sürekli bir azalma olduğu görülmektedir. Araştırma süresince mecliste görülen beş siyasi partiden dördünün (AK Parti, CHP, İYİ Parti ve MHP) evli vekil oranlarındaki azalma, yalnızca birinde (HDP) artış olduğu düşünülürse meclisin genel ortalamasındaki düşüş normal görünmektedir. Bu süreçte Türkiye genelinde evliliğe dair ne tür değişimler yaşandığı da TBMM'de yaşanan bu süreci anlamak için önemli görünmektedir. Bu nedenle aşağıdaki grafikte Türkiye'de evliliğe dair bazı verilerle TBMM verileri bir arada paylaşılmıştır.

Grafik 4.12: Türkiye'de Evliliğe İlişkin Veriler⁹⁴

⁹⁴ (TÜİK, 2019i), (TÜİK2019j)

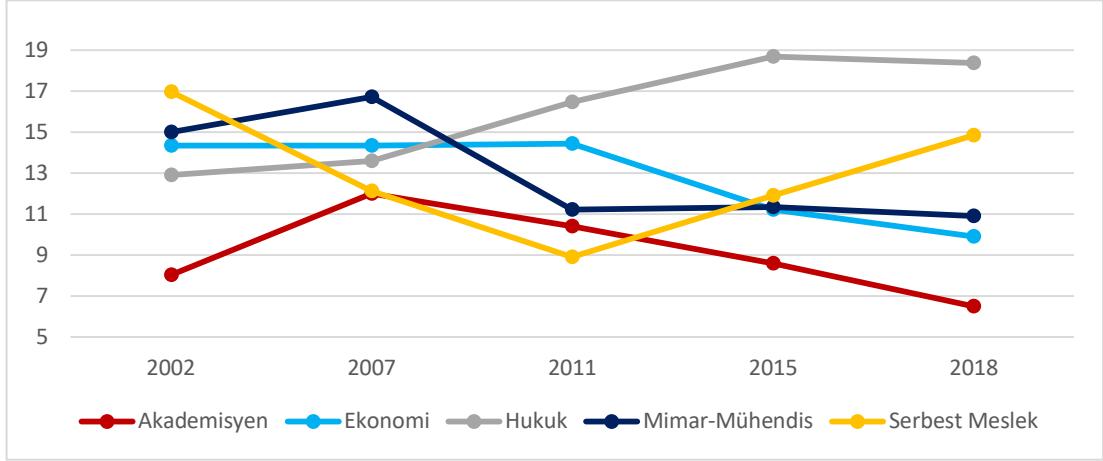
TÜİK verilerine göre Türkiye’de 15 yaş ve üstü nüfusun evlilik oranı 2011’den bu yana düşüş göstermektedir. Bu düşüşle beraber, kadın ve erkeklerde ilk evliliğin ortalama yaşında da devamlı bir artış olduğu görülmektedir. O halde milletvekillerinin yaş ortalamasının da azalmakta olduğu düşünülürse, TBMM’deki evli milletvekili oranının her dönem düşüş göstermesi, ülkede evlenme ve boşanmayla ilgili sosyolojik özelliklerde birtakım değişikliklerinin yaşanıyor olmasına bağlı görünmektedir.

Son olarak, Türkiye’de evliliğe dair veriler ile milletvekillerinin cinsiyet dağılımının birlikte değerlendirilmesi faydalı olacaktır; çünkü bu ikisi arasında bir bağ olduğu düşünülmektedir. TBMM’de kadın milletvekili ortalamasının arttığı ve evli milletvekili yüzdesinin düştüğü süreçte, Türkiye’de kadınların ve erkeklerin ilk evlenme yaşları yükselmiş, 15 yaş üstü nüfusta evli olanların yüzdesi azalmıştır. Açıkça görülmektedir ki TBMM’de yaşananlar, ülke sosyolojisinde evliliğe ve kadına dair bazı bakış açılarının eskisi kadar katı olmayışından kaynaklanmaktadır. Buna rağmen meclisteki çok yüksek olan evlilik oranı, toplumun politikacıların örnek birer aile sahibi olmalarını talep etmesiyle ilişkili görünmektedir. ‘Aile sahibi’ olmanın altında yatan anlamın da ‘aile babası olan erkek’ olduğu düşünülmektedir. Zira TBMM’deki erkek egemen görüntü daha önce ortaya koyulmuştur. Toplumu idare edenlerin, aynı zamanda toplumun birer yansıması olduğu düşüncesinden yola çıkarsak, Türkiye toplumunun arzu ettiği politikacıda görmeyi istediği özellikler içinde erkek olması ve evli olmasının yer aldığı şu ana kadar ulaştığımız sonuçlar ile iddia edebileceğimiz bir düşüncedir.

4.4 İş İnsanlarının Meclisinden Hukukçuların Meclisine

Meslek gruplarının dağılımı beş dönem boyunca farklılıklar gösterse de, oransal payı en fazla olanlar çoğunlukla değişmediği için aşağıdaki grafikte ilk olarak en yüksek paya sahip beş meslek grubundan bahsedilmektedir.

Grafik 4.13: Önemli Beş Meslek Grubunun Dağılımı (Oransal)

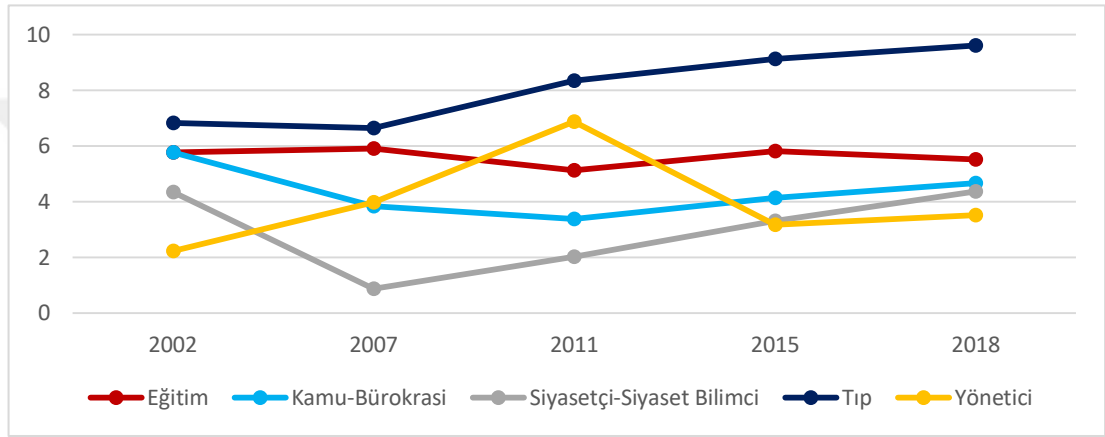
Verilerden elde edilen en önemli sonuçlardan biri, hukuk alanındaki çalışanların meclisteki yoğunluğunun giderek artış göstermekte olmasıdır. 2007 yılında hukuk çalışanlarının meclisteki oranı %13,6 iken, 2015 yılında aynı oran %18,69'a ulaşmaktadır. Artışın büyük bölümünün bu yıllarda yaşanmasının bazı muhtemel nedenleri olduğu düşünülebilir. Bunlardan biri, bu süreçte Türkiye'nin anayasa değişikliğine dair bir referanduma (halk oylamasına) gitmiş olmasıdır. Diğerleri ise bu devirde gerçekleşmemiş olsa da, bu süreçte başlamış olan Türkiye'nin yönetim biçimine ve buna ilişkin anayasa değişikliğine dair tartışmalardır. Böylelikle Türkiye'de sistem tartışmalarının arttığı ve yeni yönetim sisteminin oluşturulduğu dönemde hukukçuların yaşadığı artış arasında bir bağ bulunduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Araştırmanın kronolojik olarak en eski dönemi olan 2002'de serbest meslek sahipleri ilk sırada yer almaktayken, sonrasında büyük bir düşüş yaşamaya başladığı görülmektedir. Öyle ki, serbest meslek sahibi olanlar 2011 yılına gelindiğinde en yoğun beş nüfus grubu içinde son sıraya kadar inmektedir. Buna dair en ilginç görünen durum, iş insanlarının (serbest meslek) yüksek görüldüğü dönemlerde Türkiye'nin bir tür ekonomik krizin içinde olmasıdır. 2002 yılında da, 2018 yılında da Türkiye'nin ekonomik durumu kötüleşirken, mecliste iş insanlarının sayısının diğer yıllara oranla yüksek olduğu görülmektedir.

Bir diğer önemli sonuç ise ekonomi alanında çalışanların 2011'den sonra ciddi biçimde azalmakta olmasıdır. 2002, 2007 ve 2011 yıllarında oranlar neredeyse aynı olsa da 2011'den sonraki meclislerde sert bir düşüş görülmektedir. Elbette tümüyle bununla ilişkilendirmek mümkün görünmese de, ekonomi çalışanlarının azaldığı

süreçte Türkiye'nin ekonomik verilerinin kötüye gittiğini ve araştırmanın gerçekleştiği dönemde bir ekonomik krizin içinde olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ekonomik verilerle TBMM'de bu iki meslek grubu arasındaki neden-sonuç ilişkisinin doğru değerlendirilmesinin yapılabilmesi için daha farklı araştırmalar yapılması gerekmektedir. Serbest meslek sahiplerinin yükselişi ve ekonomistlerin düşüşünün Türkiye'nin ekonomik olarak kötü durumda olduğu dönemlere denk gelişi, bu ekonomik gidişatta payı olan bir unsur olabileceği gibi, bunun aksine bu ekonomik gidişatın bir sonucu da olabilir ki, bu daha kuvvetli görünen bir ihtimaldir.

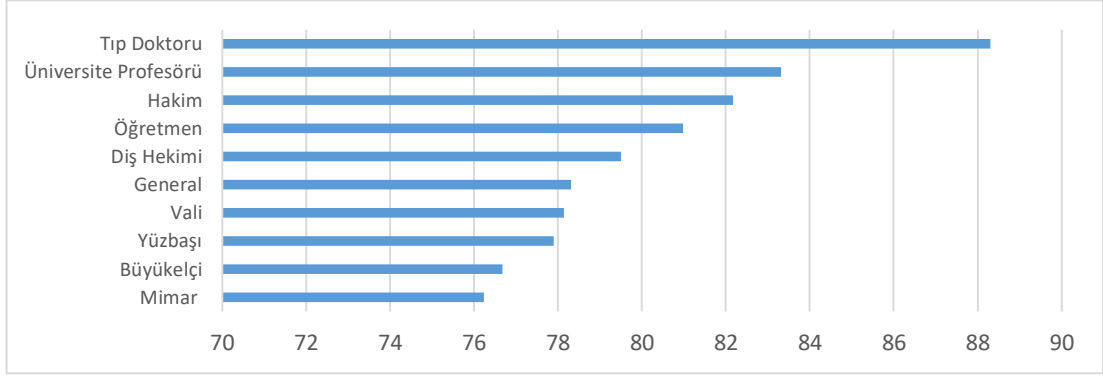
Grafik 4.14: Diğer Meslek Gruplarının Dağılımı (Oransal)

Diğer alanlara göre meclis genelinde daha az rastlanan meslek grupları arasında ise özellikle tıp çalışanlarının giderek artmakta olduğu ve hatta güncel sonuçlarda milletvekilleri içinde en çok görülen meslek gruplarından birine dönüştüğü fark edilmektedir. Buna benzer nitelikte bir artış daha önce hukuk çalışanlarında görülmüştür ve böylelikle tıp çalışanları ile hukuk çalışanları, milletvekilleri arasında en yoğun artış yaşayan meslek kategorileri olmuştur.

Aşağıda, Türkiye toplumu tarafından itibar düzeyi en yüksek olan mesleklerin 100 puan üzerinden değerlendirildiği bir araştırma sonucuna ilişkin birtakım veriler bulunmaktadır.

Grafik 4.15: Türkiye’de İtibarı En Yüksek 10 Meslek⁹⁵

Söz konusu araştırma, Türkiye’de itibarı en üst seviyede olan mesleğin belirgin bir farkla tıp doktorluğu olduğunu gözler önüne sermiştir. Yakın geçmişte tıp alanında çalışanların meclisteki oranının artmakta oluşuyla bu durumun birbiriyle paralel ilerlediği söylenebilir. İkinci sırada ise akademisyenler yer almasına karşın, akademisyenlerin meclisteki oranının giderek azalmakta olduğu görülmektedir. Bu da milletvekilleri içindeki akademisyen sayısının azalışında farklı birtakım arayışlara (barış bildirisi ve akademisyenlerin ihracı gibi) gidilmesine yol açmaktadır.⁹⁶

En itibarlı on meslek arasında tıptan (tıp doktoru, diş hekimi), eğitimden (üniversite profesörü, öğretmen), kamu görevlilerinden (vali, büyükelçi) ve askeri alandan (general, yüzbaşı) ikişer meslek yer alırken, hukuktan (hâkim) ve teknik mesleklerden (mimar) birer meslek yer almaktadır. Böylelikle bu on meslek arasındaki dağılımın toplum açısından dengeli olduğu görülmektedir. Oysa TBMM’nin güncel verilerinde hukuk çalışanlarının büyük ağırlığa sahip olduğu, eğitim, kamu veya askeri alanlarda çalışanların diğer mesleklere oranla gerilerde kaldığı görülmüştür. Dolayısıyla toplumda itibarı olan meslekler ile milletvekillerinin sahip oldukları meslekler arasında birtakım farkların olduğu göze çarpmaktadır. Bu da daha önce bahsi geçmiş

⁹⁵ “Türkiye’de Çalışma Yaşamı ve Mesleklerin İtibarı” ismiyle ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Lütfi Sunar’ın yürütücülüğünde, TÜBİTAK desteğiyle gerçekleştirilen araştırma ile beraber, Türkiye toplumunun mesleklere bakış açısına dair belirgin sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmaya dair daha detaylı bilgiler için bakınız: Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı, *Mesleki İtibar Araştırması*, <https://tyap.net/mia> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019)

⁹⁶ Asıl ismi “Barış İçin Akademisyenler” olan ve 2012 yılının Ocak ayında çeşitli akademisyenler tarafından oluşturulan topluluk, 2015 yılında Türkiye’nin Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki illerde PKK’ya karşı düzenlediği operasyonlara yönelik yaptığı açıklama ile gündeme gelmiştir. Bildiride imzası bulunan akademisyenlerin çoğu ihraç edilirken, bildiri ve yarattığı etki uzun süre kamuoyunun gündeminde yer almıştır. Bildirinin tam metni için bakınız: Barış İçin Akademisyenler, *Bu suça ortak olmayacağız! Em ê nebin hevparên vî sûci!*, <https://barisicinakademisyenler.net/node/62> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019)

araştırmaların gösterdiği TBMM'ye kesin güven oranının %4,8 olmasının sebeplerinden biri olarak öne sürülebilecektir.

Mesleklerle yönetenler (milletvekilleri) için başka ne tür anlamlar çıkarabileceğimiz ayrı bir tartışma konusudur. Burke, Fransız Devrimi'nden sonra oluşan parlamento ile ilgili görüşlerini aktarırken şu ifadeleri kullanmıştır:

“Beyefendi, bu meclisin çok büyük bir oranının (sanıyorum ki hazır bulunmuş üyelerin çoğunluğunun) pratisyen avukatlardan oluştuğunu öğrendiğimdeki şaşkınlığımı tahmin edin. (...) Seçkin istisnalar bulunuyordu; ancak genel oluşum meçhul taşralı avukatlardan, küçük yargı mercilerinin idare memurlarından, taşra savcılarında (...) meydana gelmişti. Listeyi okuduğum andan itibaren, sonrasında olacak her şeyi belirgin bir biçimde ve adeta gerçekteymiş olduğu şekilde gördüm.” (Burke, 2019: 65-66)

Burke, bir mesleğe gösterilen itibar derecesi ile kişinin mesleğine duyduğu itibar oranının birbirine denk olacağını belirtirken, hukukçu ağırlığıyla oluşmuş parlamento için sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Bu şekilde oluşturulmuş bir kuruma yüksek iktidarın bahşedilmesinin sonuçları bellidir. (...) Ellerinde buldukları iktidara en çok kendileri şaşıran bu insanların, iktidarı itidalle taşıması ya da sağduyuyla idare etmesi beklenebilir miydi? (...) Onlar, kavgacı bir anayasa temin edecek ve devletin tüm büyük sarsıntılar ve devrimler dizisini (...) takip eden o sayısız kazançlı işleri sunacak herhangi bir tasarıya (yeterlilikleri önderlik etmelerine izin vermiyorsa) katılmak zorundadırlar.” (Burke, 2019: 66-67)

Bu sözlerinden anlaşılabilceği üzere Burke, parlamentoda fazlasıyla hukukçu ve özellikle de avukat bulunmasının olumsuz sonuçlanacağını öne sürmüştür. Elbette Burke'ün sözünü ettiği parlamentonun, tarihte görülmüş en kanlı devrim süreçlerinden biri olan Fransız Devrimi sonrasında oluştuğunu ve yeni bir anayasa ile sistemi inşa etmekte olduğunu unutmamak gerekir; lakin tıpkı Burke'ün de vurgulamış olduğu gibi, bireysel hırslar ile yoğrulmuş bazı mesleklerin, yönetenler açısından çeşitli riskler barındırabileceği unutulmamalıdır. Türkiye'de yargıya olan kesin güven oranı ile

TBMM'ye olan kesin güven oranının birbirine son derece yakın olması da bunu destekleyebilecektir.

Yönetenler ve onların uğraşlarına dair en eski tartışmalardan biri de Platon'un *Devlet*'inde yer almaktadır. Platon'un, ustası Sokrates'in düşüncelerini çeşitli diyaloglar ile aktardığı eserinde açıkça görülmektedir ki, Sokrates'in çizdiği ideal devletinde yönetenler filozoflar, diğer deyişle 'filozof krallar' olmalıdır:

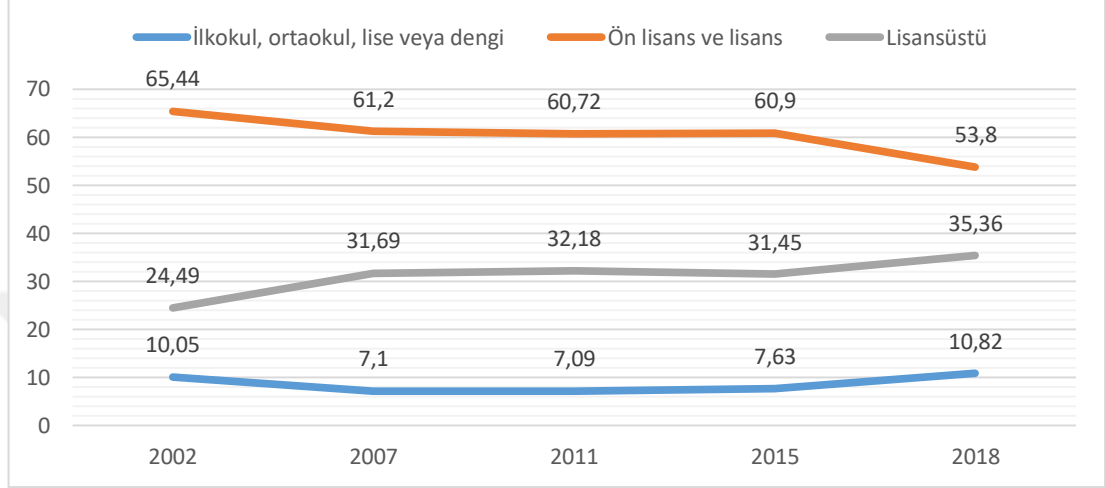
“Filozoflar bu devletlerde kral ya da şimdi kral, önder dediklerimiz gerçekten filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücüyle akıl birleşmedikçe (...) bence bu devletlerin başı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına.” (Platon, 2019: 182)

Elbette siyaset bilimi açısından son derece köklü olan bu sorulara yanıt bulmaya çalışmak araştırmamızın alanlarından biri değildir, ancak Türkiye ve onun yasama organı olan TBMM üzerinden birtakım kıyaslamaların ve değerlendirmelerin yapılması da faydalı görünmektedir. Sokrates'in bu teorisinin ne denli geçerli olacağı belki de hiçbir zaman bilinemeyecektir, zira onun da söz etmiş olduğu üzere filozof krallar olmadıkça, onun tasarladığı devletin kısmen dahi var olması güçleşmektedir. Lakin Sokrates'in filozofun kim olduğu konusundaki fikrini en özetlenebilir haliyle 'doğruyu görmesini sevenler' (Platon, 2019: 185) olarak açıkladığı ve filozoflardan bilgiliyi isteyen, bilimi seven insanlar olarak söz ettiği düşünülürse, bu teorisinin günümüzdeki karşılığında yönetenlerin (milletvekillerinin) ağırlıklı olarak bilim insanlarından oluşması ve 'herkese kendi yapacağı işin verilmesi' beklenecektir. Oysa siyasetçi ve siyaset bilimciler çokça kez mecliste en az rastlanan mesleklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, kimileri Cumhuriyet'in kendisinden dahi daha eskiye dayanan birtakım sorunları hala çözememişken, Sokrates'in bu bilinen teorisinin de ışığıyla, belki de siyaset bilimcilerin yönetenler arasındaki rolünün ve payının artmasına ihtiyaç duymaktadır.

4.5 ‘Üniversiteli’ Meclis

Araştırmanın kapsamına giren beş dönem boyunca TBMM’ye seçilmiş milletvekillerinin öğrenim durumlarının oransal durumları aşağıdaki grafikte paylaşılmıştır.

Grafik 4.16: Beş Dönem Boyunca TBMM’nin Eğitim Durumu (Oransal)

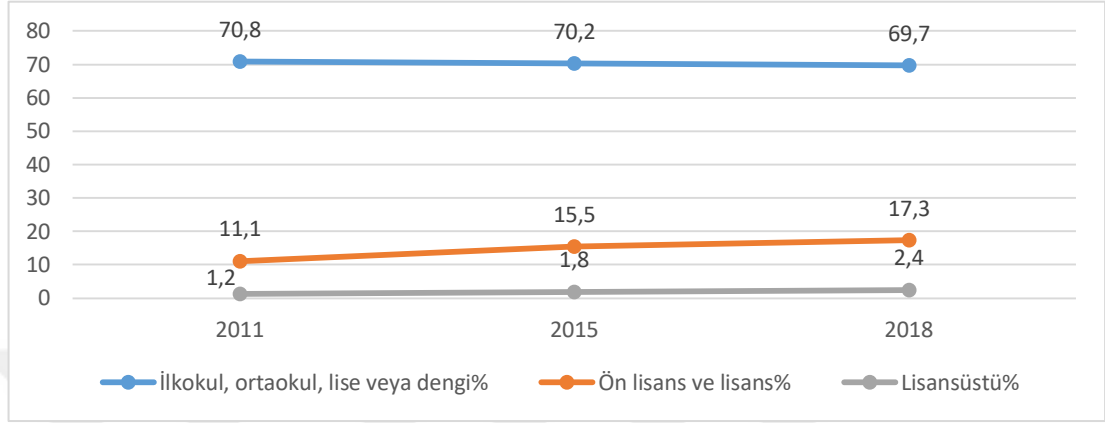
Milletvekilleri içinde bir fakülteden (lisans) veya yüksekokuldan (ön lisans) mezun olmuş grubun her dönemde oransal olarak ilk sırada yer aldığı anlaşılmıştır. Buna karşın üniversite mezunlarının 2002’deki oranı %65,44 olurken, 2018’de gelinen nokta %53,8’dir. Bu azalmanın beş dönem boyunca sürdüğünü söylemekte fayda vardır; çünkü beş dönem boyunca üniversite mezunlarının oranı azalırken, lisansüstü (yüksek lisans, doktora veya post doktora) öğrenim gören milletvekillerinin oranının da artmaktadır. Bu bakımdan en önemli ve farklı değişikliğin 2018 yılında yaşandığı söylenebilir, zira bu yıla kadar lisans mezunları ile lisansüstü mezunları arasında ters orantı olduğu, yani biri artarken, diğerinin azaldığı görülmüştür. 2018’de de bu yaşanmasına rağmen, lisans mezunlarında yaşanan düşüş ile lisansüstü mezunlarında yaşanan artış birbirine yakın seviyede olmamakla birlikte, aynı zamanda lise veya daha altında öğrenim dereceleri bulunan vekillerin oranı 2002 seviyesinin dahi üzerine çıkmıştır.

2018 yılında diğer dönemlerden farklı biçimde kendini gösteren değişim, Türkiye’nin yeni sistemi ve TBMM’nin yaşadığı değişimle ilişkili görünmektedir. Diğer dört dönemde değerlendirilen 550 milletvekili bulunurken, yeni sistem ile birlikte meclise 600 temsilci girmeye başlamış ve böylelikle değerlendirmelerin çoğu bu sayı üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla bu çarpıcı farklılığın oluşumunda TBMM’nin

sayısının nicelik olarak artmış olmasına karşın, nitelik olarak aynı düzeyde olmadığını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Aşağıdaki grafikte Türkiye nüfusunun eğitim durumu paylaşılmıştır.

Grafik 4.17: Türkiye’de Eğitim Durumu⁹⁷

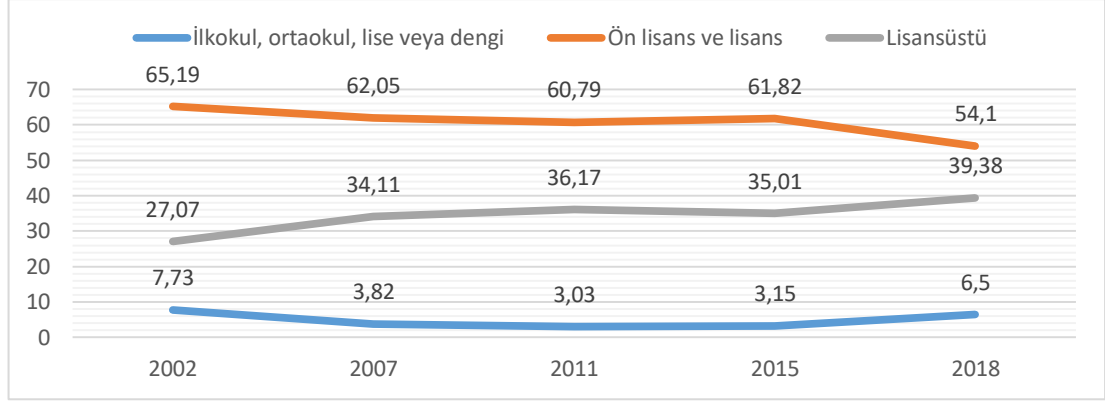
Türkiye nüfusunun 25 yaş ve üstündekileri kapsayan TÜİK verilerine göre, 2011’den 2018’e kadar devam eden süreçte ön lisans ve lisans mezunlarının oranı artış yaşamıştır. Aynı şekilde lisansüstü öğrenimi görmüş olan kişilerin oranı da iki katına çıkarken, yalnızca ilkökul, ortaokul, lise veya dengi okullardan mezun olanların oransal durumunda azalma görülse de çok ciddi farklılıklar gözlenmemiştir. Dolayısıyla TBMM’de 2002’den 2015’e kadar yoğun olarak görülen lisansüstü mezunlarının artışı ve lise ya da altındaki okullardan mezun olan temsilcilerin azalışı, Türkiye nüfusundaki genel hareketliliklerle ilişkilendirilmektedir.

Öte yandan milletvekilleri arasındaki lisansüstü mezunlarının ve ayrıca Türkiye nüfusunun, yani uzman yahut doktorların artışına rağmen meslek incelemelerinde görülmüştür ki, TBMM üyeleri içindeki akademisyenlerde veya siyaset bilimi uzmanlarında veya doktorlarında (siyaset bilimcilerde) artış yaşanmamıştır. Aksine, akademisyenler TBMM’den uzaklaşmaya devam etmiş, siyasetçi ve siyaset bilimciler ise 2002 yılındakine yakın bir seviyede kalmaya devam etmiştir. Bu durum, akademisyenlerin çeşitli politik durumlar sebebiyle milletvekilliğini tercih etmediği ve/veya siyasi partilerin akademisyenlerle çalışmaya yanaşmadığı ihtimalini arttırmaktadır.

⁹⁷ (TÜİK, 2019f)

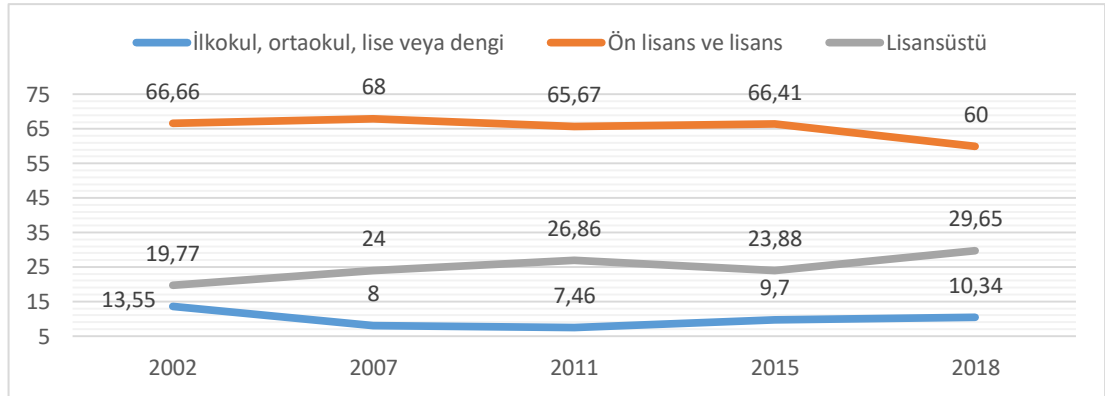
Aşağıda beş dönem boyunca mecliste yer alan ve siyasal iktidarını koruyan AK Parti'nin milletvekillerinin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır.

Grafik 4.18: AK Parti Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal)

AK Parti milletvekillerinin eğitim durumundaki değişiklikler, genel olarak TBMM'de yaşananlar ile orantılı gözükmemektedir. Lisans mezunlarının oranında azalma yaşanırken, azalan bu kitlenin yerini lisansüstü mezunları almış; 2015'e kadar azalan ilkökul, ortaokul, lise veya dengi okullardan mezun olanların yüzdesi ise 2018'de tekrar yükseliş göstermiştir. Bu durum genel milletvekili ortalamalarında yaşananlar ile bire bir aynıdır; dolayısıyla diğer partilerin eğilimleri farklılık gösterirse, TBMM ortalamasına etki eden grubun AK Parti olduğunu söyleyebiliriz.

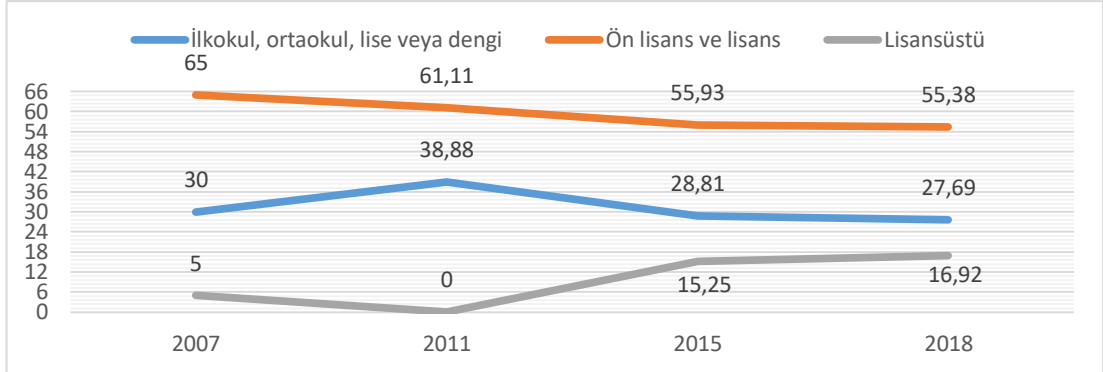
Grafik 4.19: CHP Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal)

2002'den 2018'e gelindiğinde CHP, milletvekillerinin eğitim durumunda AK Parti'ye benzer değişiklikler yaşamıştır. Bunun oranı veya sürekliliği farklılık göstermesine karşın, lisans mezunu temsilcilerinin sayısı azalırken, lisansüstü öğrenim görenlerin oranı artmış ve lise ya da altındaki öğrenim derecelerini tamamlamış olanlar azalmıştır. Tüm bu değişiklikler TBMM genelinde yaşananlara benzer seyrettiği için, durumun

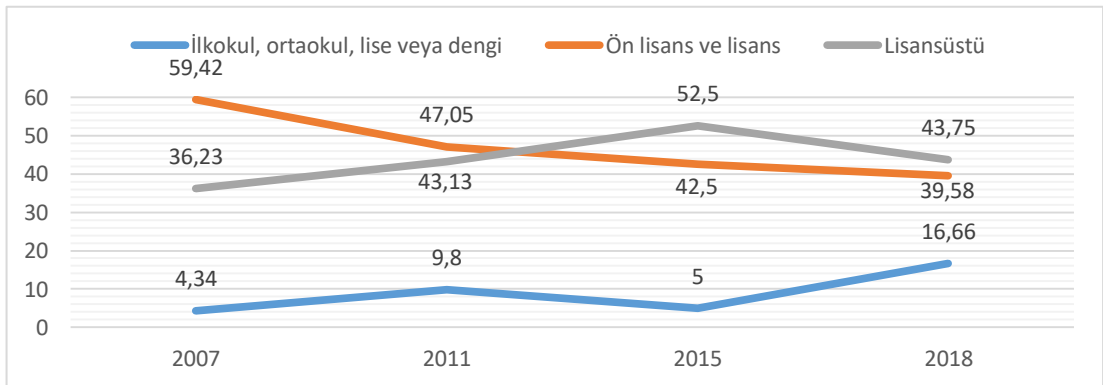
AK Parti'ye ya da CHP'ye özel olmadığı, iki partinin de Türkiye'de nüfusunun eğitim durumunda yaşanan genel değişikliklerden etkilendiğini söylemek mümkündür.

Grafik 4.20: HDP Milletvekillerinin Eğitim Durumu (Oransal)

HDP, diğer siyasi partilere göre biraz daha farklı verilerle karşımıza çıkmıştır. 2007'den 2018'e kadar DTP, BDP ve HDP isimleriyle mecliste yer alan gruplar, TBMM genelinde olduğu gibi çoğunlukla ön lisans veya lisans mezunlarından oluşmuştur. Fakat oran olarak ikinci sırada yer alanlar lisansüstü öğrenim görenler değil, ilkökul, ortaokul veya lise mezunları olmuştur. HDP'nin siyasal kuvveti büyük oranda Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'dan gelmektedir. Bu bölgenin Türkiye geneline oranla eğitim seviyesinin daha düşük olduğu Türkiye geneli tarafından bilinmektedir. O hâlde bu durumun HDP'nin aldığı oy oranlarından ve bir sonraki başlıkta milletvekillerinin memleketlerinden yola çıkılarak söylenebileceği üzere bir 'bölgesel güç' olmasından kaynaklandığı düşünülecektir.

Grafik 4.21: MHP Milletvekillerinin Eğitim Durumları (Oransal)

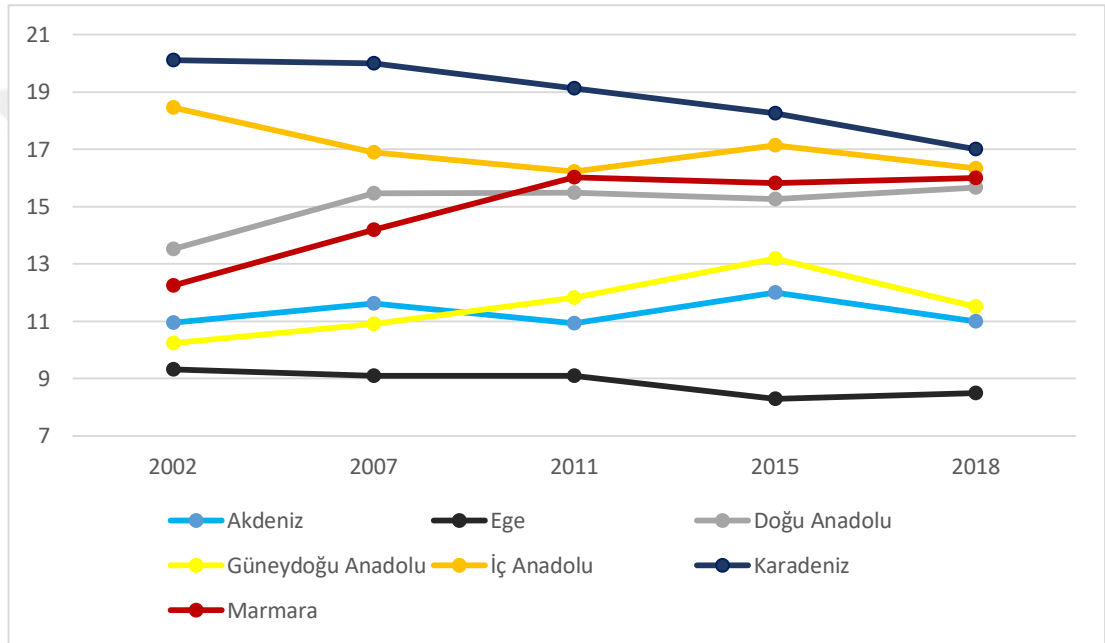
MHP'nin de CHP, AK Parti veya HDP'den ayrıldığı bir özelliği bulunmaktadır. Partinin lisans mezunlarında diğer siyasi parti gruplarında olduğu gibi bir azalma yaşanmakla birlikte, lisansüstü öğrenimi görenlerin sayısı zaman içinde diğer grupları geçmiştir. MHP bu bakımdan yalnız değildir; aynı durum İYİ Parti'de de görülmüştür.

Yalnızca 2018 yılında mecliste yer alan İYİ Parti'nin temsilcilerinin çoğu (%46,34) lisansüstü öğrenimi görmüştür. Bu iki bilgi birlikte düşünülürse, milliyetçi partilerin eğitim düzeyi daha yüksek kişileri tercih ettiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

4.6 İki Önemli Siyasetçi Bölgesi: İç Anadolu ve Karadeniz

2002-2018 yılları arasında TBMM üyelerinin memleketlerine ilişkin dağılım aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 4.22: Meclis Üyelerinin Memleketleri (Oransal)

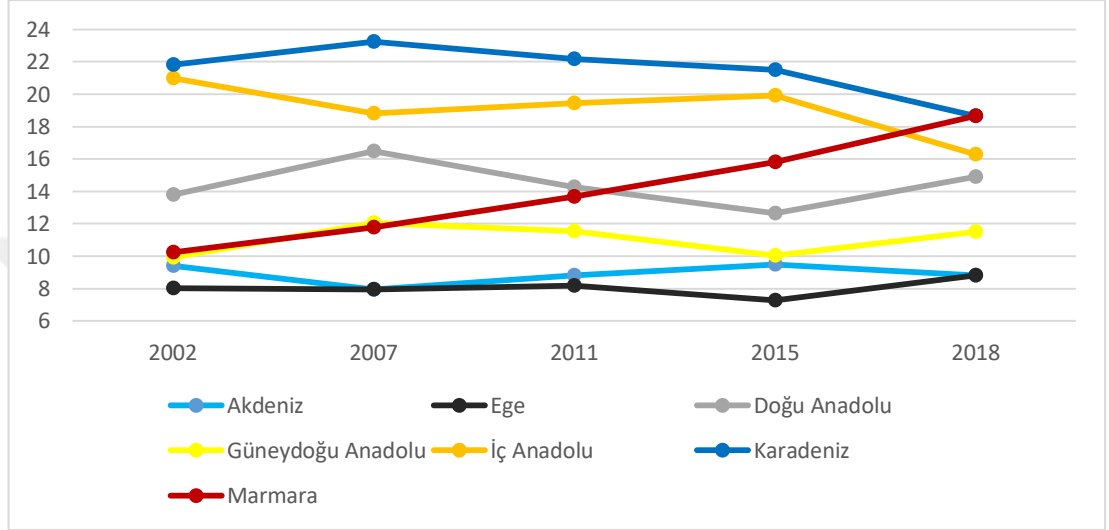

İkinci bölümde de sıkça söz edildiği gibi, milletvekillerinin memleketleri yoğunluklu olarak Karadeniz bölgesidir. Bu durum araştırmada yer alan beş seçim döneminde de değişmemiştir. Karadeniz bölgesinden gelen milletvekili sayısı çoğu zaman meclisin %10'u ile %13'ü civarında değişen bir bölümdür. Oysaki Karadenizliler en az yer aldıkları yıl olan 2018'de bile TBMM'nin %17'sini oluşturmaktadır. Aynı husus Doğu Anadolu bölgesi ile Doğu Anadolu için de geçerlidir. Doğu Anadolu illerinin çıkardığı milletvekili sayısı, hiçbir zaman meclisin %10'u veya daha fazlasını oluşturmazken, Doğu Anadolu milletvekili oranının minimum %13 olduğu ölçülmüştür. Bu iki bölgenin öne çıkışı için düşünülebilecek iki önemli durum bulunmaktadır. (i) Doğu Anadolu bölgesinde ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı şehirler bulunmaktadır ve bu bölgede doğmuş kişiler, özellikle Kürt sorunu sebebiyle politikaya ülkenin geri kalan bölgelerindeki kişilere göre daha fazla ilgi ve ihtiyaç

duymaktadır. (ii) Karadenizlilerin Türkiye'nin siyasal ve ekonomik alanlarındaki nüfuzu toplumun geneli tarafından bilinen bir durumdur. Bu nedenle TBMM üyelerinin çoğunlukla Karadenizli olması zaten beklenen bir sonuçtur.

Bu noktadan sonra incelemeler partiler için ayrıca oluşturulmuş grafiklerle yapılacaktır.

Grafik 4.23: AK Parti Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)

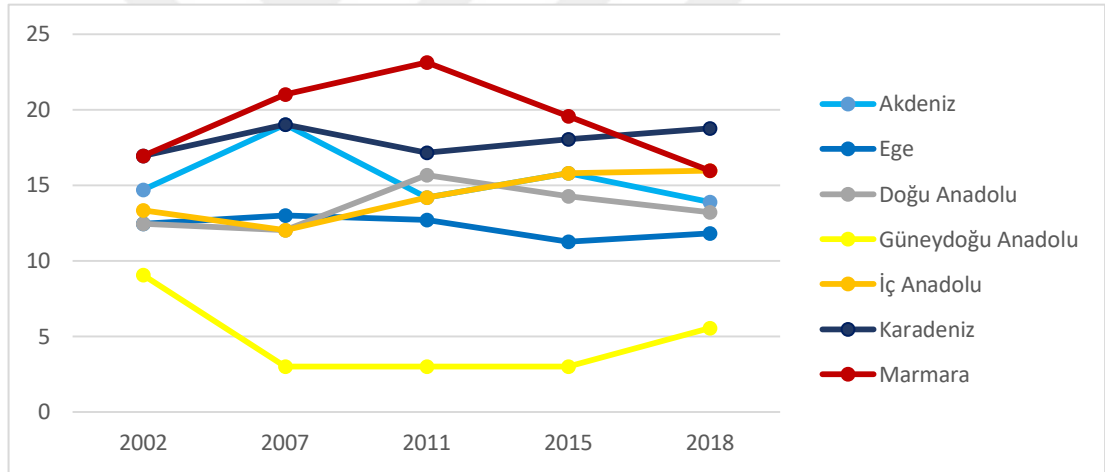
TBMM genelindeki Karadenizli çoğunluğuna en çok etki eden siyasal grup AK Parti'dir. İncelenen beş seçim döneminin tamamında, AK Parti içinde memleketi Karadeniz bölgesinden bir il olan milletvekilleri diğerlerinden daha fazla olmuştur.⁹⁸ Bu beş dönemin dördünde İç Anadolular yoğunluğunu sürdürmüş ve ikinci sırayı almıştır. Üstelik diğer bölgeler ile bu iki bölgenin arasında bariz oransal farkların olması sebebiyle, AK Parti'nin uzun dönemler boyunca Karadenizliler ve İç Anadoluluların etkisinde kaldığını, siyasal gücünün de önemli kısmının buraya dayandığını söylemek mümkün görünmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda görülmektedir ki, AK Parti'nin Karadenizli veya İç Anadolulu olan milletvekillerinin sayısı düşüş yaşarken, Marmara bölgesinde doğmuş olanlarda büyük artış yaşanmıştır. O hâlde akıllarda şöyle bir soru oluşabilecektir: AK Partili politikacılar partinin ilk dönemlerinde Türkiye'nin çoğunlukla orta ve alt sınıf illerini kapsayan bölgelerden gelirken (Karadeniz ve İç Anadolu), partinin iktidarı devam ettikçe ülkenin daha gelişmiş, ekonomik açıdan daha üst sınıflarında olan illerinden mi gelmektedir? Ve

⁹⁸ Yalnızca 2018 yılında, memleketi Marmara bölgesinden olanlarla Karadeniz'den olanlar eşit oranla ilk sırada yer almıştır. (%18,64)

AK Partili milletvekillerinde böyle bir değişim yaşıyorsa, bundan partinin ağırlıklı oy tabanı nasıl etkilenmektedir?

Belirtilen sorular başlı başına birer araştırma veya tez konusu olabilir ve dolayısıyla AK Parti özelinde daha detaylı incelemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Ancak elde ettiğimiz sonuçlarla bir yanıt arayacak olursak, AK Parti milletvekillerinin eğitim durumunun yükselmekte olması ve yaş ortalamalarının dört dönemin sonunda net olarak düşmesi bariz bir değişime işaret etmektedir. Büyükşehirli milletvekili oranının artması, Türkiye’de yıllardır süregelen kentleşme faktörüyle de açıklanabilir; lakin diğer sonuçlarla birlikte değerlendirildiği vakit, yeterli bir açıklama olmadığı görülecektir. Bu nedenle 2002, 2007 veya 2011 yıllarında ‘AK Partili politikacı’ söyleminin akıllara getirdiği görüntü ile 2015 ve özellikle de 2018 yıllarında akıllara gelen görüntü tüm bu değişimlerin birer sonucudur.

Grafik 4.24: CHP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)

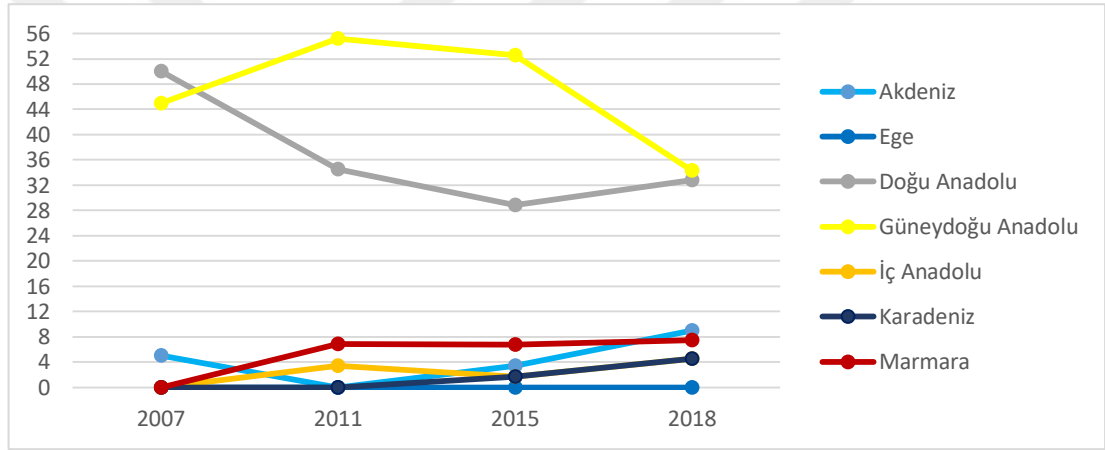

CHP için dikkatleri en çok çeken ve ikinci bölümün bazı bölümlerinde de bahsi geçen sonuç ve aynı zamanda sorun, partinin Güneydoğu Anadolu milletvekilinin sayı ve oran bakımından az oluşudur. 2002 yılı hariç, çoğu zaman Güneydoğu Anadolu milletvekillerinin partinin toplam temsilcileri arasındaki payı %5’i geçmemektedir. Bu elbette Türkiye’nin en büyük problemlerinden biri olarak görülen Kürt sorunu ve CHP’nin bu bağlamdaki pozisyonu ile bağlantılı görünmektedir. Üstelik CHP, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu gibi Kürtlerin ağırlıklı yaşadığı bölgelerde kimi zaman Türk milliyetçisi olan MHP’den dahi daha az oy almaktadır. Fakat ilginçtir ki, Güneydoğu Anadolu vekillerin azlığı bununla açıklanabilecek olsa da partinin Doğu Anadolu milletvekillerinin oranı için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu

açından CHP'nin bu bölgelerdeki Kürtlerin bir bölümü veya başka etnik kökenlerin temsili bakımından birer seçenek olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Bunlarla beraber CHP'de de Karadenizlilerin çoğu dönemde ilk sırada olmasalar bile güçlerini her zaman korudukları görülmüştür. Partinin siyasi açıdan Ege ve Marmara'da daha güçlü olduğu bilinmesine rağmen, Marmaralılar buna orantılı olarak partide çoğunlukta görünseler de Egeliler son sıralarda yer almaktadır. Bu açıdan şöyle bir değerlendirme mümkün görünmektedir: CHP bazı bölgelerde güçlü bir siyasi pozisyona sahip olmadığı için (Doğu Anadolu gibi), buralarda yetişmiş ve dolayısıyla bu bölgelerde gücünü arttırmasına yardımcı olabilecek kişileri, siyasi konumunun daha etkin olduğu bölgelerde (Ege gibi) tercih etmiş olabilir.

Grafik 4.25: HDP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)

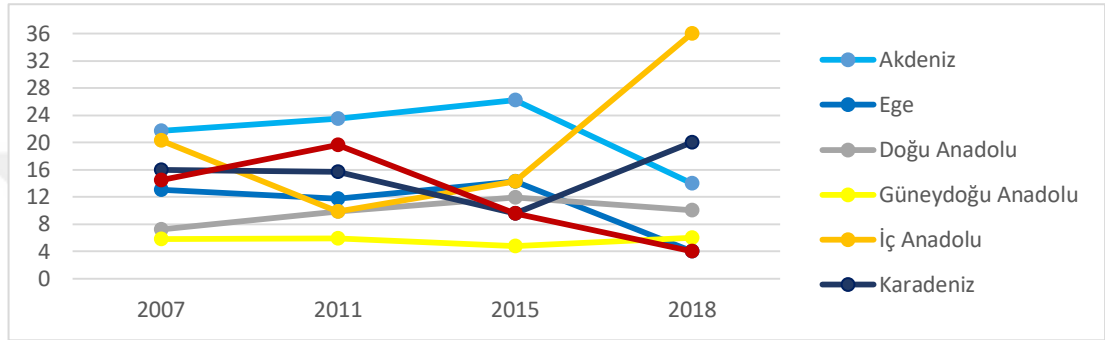

HDP'nin 2015 yılında parti olarak katıldığı seçimlerden önce DTP ve BDP isimleriyle TBMM'de yer aldığı dönemlerde bir 'bölge partisi' olması normal karşılanan bir durumdur. Çünkü bağımsız adayların seçilebilmesi için aday oldukları bölgede tanınırlığının yüksek olması, buna bağlı olarak da bölgesel kuvvetinin yüksek olması gerekmektedir. Önemli olan, siyasi Kürt hareketinin parti olarak seçime girebilecek kadar güçlenmesi ile beraber, politikacılarının ve politik tavrının bölgesel olmaktan ne denli uzaklaşabildiğidir.

Partinin ilk seçimlerinde (2015) geçmişten gelen bölgeselliğini üzerinden atmakta zorlandığı ya da bunu tercih etmediği görülmüştür. Bu bağlamda HDP'nin 2015 yılındaki milletvekillerinin %52,54'ünün Güneydoğu Anadolu, %28,81'inin ise Doğu Anadolu olduğu anlaşılmıştır. Daha önce de ifade edilmiş olduğu üzere, HDP parti olarak seçime girdiği süreçte vurgulamaya başladığı 'Türkiyelileşme' söylemi ile örtüşen bir görünümde uzaktır. Bu söylem ve politika 2018 yılı seçimlerinde daha

belirgin bir hal almıştır. 2018’de özellikle Güneydoğu Anadolu’lular keskin bir düşüş yaşarken, partide başta Akdenizliler olmak üzere Ege hariç tüm coğrafi bölgelerde memleket bakımından artış yaşanmıştır.⁹⁹ O hâlde HDP’nin gerçekten de daha fazla ‘Türkiye partisi’ olma arayışında olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Fakat oranlardan da anlaşılacağı gibi, HDP hâlen Güneydoğu Anadolu’lular ile Doğu Anadolu’luların son derece baskın olduğu ve büyük oranda bölgeselliğini koruyan bir partidir.

Grafik 4.26: MHP Milletvekillerinin Memleketleri (Oransal)

MHP’de üç dönem boyunca (2007, 2011 ve 2015) Akdenizliler çoğunlukta olmuştur ve bu çoğunluk, her dönemde daha fazla ilerleyerek devam etmiştir. 2007’den 2015’e kadar süregelen bu dönemde diğer bölgelerde birtakım değişiklikler yaşanmasına karşın, birinci ve sonuncu hiç değişmemiştir.¹⁰⁰ Lakin 2018 yılında MHP’li politikacıların memleketlerinde büyük bir değişim gözlenmiştir. Partinin İç Anadolu doğumlu milletvekili oranı, bir önceki dönemde %14,28 iken, 2018 yılında %36’ya yükselmiştir.¹⁰¹ Neredeyse 2,5 kata yakın olan bu artışın yanında, Karadenizlilerin oranı da %9,52 seviyesinden %20’ye gelmiştir. Bu iki bölgede yaşanan büyük artış, büyük oranda 2018 yılında yeni sistemle birlikte ilk kez uygulanan ittifaklara bağlanmıştır. İkinci bölümde 2018 seçimleriyle ilgili kısımda kıyaslanmış olduğu gibi, MHP’nin bu bölgelerde doğmuş milletvekilleri artarken, AK Parti’nin temsilcileri

⁹⁹ HDP’nin seçimlere doğrudan katıldığı 2015 ve 2018 yıllarında Ege bölgesindeki herhangi bir ilde doğmuş milletvekili bulunmamaktadır.

¹⁰⁰ 2007, 2011 ve 2015 yıllarında TBMM’ye girmeyi başarabilmiş MHP milletvekillerinin memleketleri arasında en çok Akdeniz bölgesine rastlanırken, partinin Güneydoğu Anadolu’lular temsilci oranının bu süre boyunca son sırada kaldığı anlaşılmıştır.

¹⁰¹ Milletvekillerinin memleketleri açısından bir partide görülen en yüksek bölgesel yoğunluk, 2011 yılında temsilcilerinin %55,17’si Güneydoğu Anadolu’lular olan BDP’ye aittir. Ancak BDP’nin bağımsız adaylardan oluştuğu ve TBMM üye sayısının az olduğunu hesaba katarsak, HDP’nin 2015 yılındaki %52,54 olan Güneydoğu Anadolu’lular milletvekillerinin daha önemli bir veri olduğunu kabul edebiliriz. Bunların ardından görülen en büyük bölgesel oran, 2018 yılında MHP’nin milletvekillerinin %36’sının İç Anadolu’lular olmasıdır.

azalmaktadır. Bunun partilerin tabanlarına nasıl yansıtacağını yahut bu bölgelerdeki siyasi pozisyonlarını nasıl etkileyeceğini kestirmek zordur. Zira CHP gibi Doğu Anadolu'luların yüksek oranda olduğu, fakat aynı bölgedeki siyasi pozisyonu bununla orantılı biçimde güçlü olmayan bir örnek bulunmaktadır. Üstelik bu değişimler bir ittifak içinde yaşandığı için, yani bir siyasi düşünceden diğerine keskin dönüşümler olmadığından partilere doğrudan etki etmeme ihtimali yüksektir. Yine de İç Anadolu ve Karadeniz bölgesinin muhafazakâr ve milliyetçi eğilimleri düşünülürse, gerek Cumhuriyet İttifakı içinde milliyetçi-muhafazakâr desteğin MHP'ye yönelme eğilimi gösterdiğini söyleyebiliriz.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Türkiye'nin siyasi tarihi, özellikle de demokrasinin gelişimi süresince çok fazla olay yaşamış olsa da geçmişten gelen bazı alışkanlıkların ve özelliklerin kolaylıkla değişmediği net gerçeklerden biridir. Bunun en önemli göstergelerinden biri, TBMM'nin başından bu yana cinsiyet eşitsizliğinin ve erkek egemenliğinin değişmemesidir. 2002 yılına kadar kadın temsilci oranı en fazla %4 civarında olurken, 2002'den 2018'e kadar araştırılan dönemde sürekli artış yaşanmış ve 2018'de %17,3 ile Meclis tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Şayet yorumlar sadece bunun üzerinden yapılacak olsaydı, yaşanan gelişmenin olumlu oluşuna, artışın sürdüğüne ve sürmesinin beklendiğine dair tespitleri yapmak mümkün olabilirdi. Ancak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yasama organları ile Türkiye'nin yasama organındaki durum kıyaslandığı vakit, bu yüksek artışın hâlen oldukça yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu erkek egemen görünümün elbette ülkenin sosyolojik yapısı ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülmektedir. Zira mecliste yaşanan bu artış, kadınların ülke genelinde işgücüne katılımlarındaki artışla paralel ilerlemektedir. Dolayısıyla ülkede yaşanan bazı gelişmelerden bağımsız değerlendirilmesi de mümkün değildir ve bu nedenle kadın milletvekili sayısındaki yükselişteki esas payın siyasi partilerce belirlenmiş istikrarlı bir politika olmaktan ziyade, toplumdaki değişim sürecinde gerçekleşen olağan bir ilerleme olduğu düşünülmektedir.

TBMM'nin erkek egemen görünümü, milletvekillerinin medeni durumlarıyla birlikte daha da önemli bir tespit hâline gelmektedir; çünkü meclis üyelerinin çok büyük bir

bölümü evlidir. Öyle ki, evli milletvekilleri beş araştırma döneminin üçünde (2002, 2007 ve 2011) TBMM'nin %90'ından fazlasını oluşturmaktadır. Beş dönem boyunca bu oranda sürekli düşüş görülse de 2018'de geldiği nokta hâlâ %88'dir. Bu süreçte Türkiye'de erkeklerin ve kadınların ilk evliliklerindeki ortalama yaşlarında yükselme olduğu, aynı zamanda 15 yaş üstü nüfusta evli olanların oranının azalmakta olduğu görülmüştür. Böylelikle bu gelişmenin de Türkiye'deki sosyolojik değişimlerle beraber yaşandığı görülmektedir. Bununla beraber, milletvekillerinin evlilik oranının bu denli yüksek oluşu iki şekilde açıklanmaktadır. (i) TBMM'nin orta yaşlı olarak ifade edilebilecek yaş ortalaması, Türkiye'deki ilk evlilik yaşlarının hayli üzerindedir ve bu nedenle milletvekillerinin çoğu medeni durumu evli olanlardan oluşmaktadır. (ii) Türkiye'de TBMM'nin ve siyasetin erkek egemen görüntüsü, ülkenin sosyolojik özelliklerinin yanı sıra aynı zamanda bu doğrultuda bir talepten kaynaklanabilir. Keza milletvekilleri ağırlıklı olarak hem erkeklerden, hem de evli olanlardan oluşmaktadır. Bu durum, araştırmadaki bir başlığa ismini vermiş olduğu üzere, toplumun politikacılar için 'aile babası' beklentisi içinde olmasıyla açıklanabilir. 2002'den 2018'e kadar incelenen süreçte bu beklentide bir değişim olabileceği görülse de bunun şu an için bir değişim süreci olabilmenin ötesine geçip geçemeyeceğini kestirmek, bu özelliklerin çok uzun yıllar boyunca taşınması sebebiyle güçlük kazanmaktadır.

Bunlarla beraber, Meclis üyelerinin ortalama yaşlarının 2002 ile 2018 arasında yaşanan değişimlere karşın, araştırmanın başlangıç ve bitiş döneminde neredeyse aynı seviyede olduğu görülmüştür. Her ne kadar ülke nüfusunun gençliğinden söz etmek mümkün olsa da bu sürede Türkiye nüfusunun ortalama yaşındaki yükselme dikkat çekmiştir. Meclis üyeleri gençleşmeye başlamasına rağmen, ülke nüfusu yaşlanmaktadır. Ancak bu şekilde siyasetçiler ile ülke nüfusunun ortalama yaşları arasındaki fark azalmaktadır.

Araştırmanın varsayımları arasında cinsiyet dengesizliğinin milliyetçi-muhafazakâr partilerde daha yoğun olması ve yine bu partilerde yaş ortalamasının daha yüksek olması yer almaktadır. Fakat araştırma sonucuna göre partilerin ideolojik özelliklerini sosyolojik yapılarıyla bağdaştırabilmek mümkün görünmemektedir. Meclisin en büyük muhafazakâr partisi olan AK Parti, çoğu zaman yaş ortalaması en düşük gruplar arasında yer almıştır. Bir diğer milliyetçi-muhafazakâr parti MHP ise çoğu zaman TBMM'nin en yüksek yaş ortalamasına sahiptir. Seküler olarak kabul görmüş CHP'nin ise milletvekillerinin yaş ortalaması bakımından en yaşlı parti olabildiği fark

edilmiştir. Diğer seküler parti HDP ise genellikle en genç grup olurken, ortalamasının yükseldiği zamanlarda dahi en genç ikinci grup olmuştur. Cinsiyet dengesizliği bakımından da muhafazakâr AK Parti ile seküler CHP'nin benzer durumda olduğu, HDP'nin ise diğer tüm partilerden ayrılarak çok daha adaletli bir cinsiyet politikasına sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca milliyetçi partiler (MHP ve İYİ Parti) yaşça daha yüksek ortalamalarda olup, kadın milletvekili oranları en düşük olan ve bu nedenle cinsiyet eşitsizliğinin en sık görüldüğü gruplar olmuştur. Tüm bunlardan yola çıkıldığında, milliyetçi partilerdeki ısrarla süregelen 'orta yaşlı erkek siyasetçi' ağırlığı dışında, muhafazakâr ya da seküler olarak kabul gören partiler için genel yargılara ulaşmak mümkün olmamıştır.

Araştırma neticesinde Türkiye siyaseti için elde edilmiş önemli sonuçlardan bir diğeri, TBMM üyeleri arasındaki yoğun Karadenizli ve İç Anadolu oranıdır. Bu durumun AK Parti, CHP ve son dönemde MHP'de çoğu kez görüldüğünü belirtmek gerekmektedir. Öyle ki, AK Parti milletvekilleri arasındaki Karadenizlilerin oranı beş dönem boyunca diğerlerinden ya daha fazladır ya da en yüksek olana eşittir. Üstelik Karadeniz bölgesindeki illerden çıkan milletvekili sayısı, diğer bölgelerden gelen milletvekillere kıyasla genellikle son sıralarda yer almaktadır. O hâlde Türkiye'nin politik yapısında Karadenizlilerin önemli rolü olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun Karadenizlilerin ülkenin ekonomik yapısında kapladığı yer ile ilişkisi olabilir. Öte yandan buna benzer bir farkın Doğu Anadolu için de görüldüğünü belirtmek gerekir. Doğu Anadolu milletvekili sayısı, Doğu Anadolu illerinden çıkan milletvekili sayısının neredeyse iki katına yakın sayılara ulaşabilmektedir. Buna karşın, bunun olası sebeplerine dair oluşabilecek fikirler Karadenizlilerin fazlalığına dair mevcut olan teorilerle aynı olmayacaktır; çünkü bilindiği üzere, Doğu Anadolu bölgesi ağırlıklı olarak Kürtlerin yaşadığı illerden oluşmaktadır. Türkiye'de Kürt sorununun boyutları göz önünde bulundurulursa, siyasetteki Doğu Anadolu sayısının fazla oluşu da bu sorunla birlikte değerlendirilmelidir. Bu sebeple bu bölgede doğan kişilerin, Türkiye'nin diğer bölgelerindeki kişilere oranla siyasete katılma konusunda daha aktif oldukları düşünülmektedir.

Politikacıların memleketlerinin siyasi partiler özelindeki durumu ise birbirine zıt gibi görünen grupların esasında ortak özellikler barındırdığının bir kez daha anlaşılmasına yol açmıştır. Türkiye toplumunda laiklik ile muhafazakarlık arasındaki ayrışmanın ana kutupları olarak görülen CHP ile AK Parti'nin bu açıdan yaşadığı benzerlikler bu

duruma örnek olarak gösterilebilir. Diğer partilerden ayrılan ve daha özel bir durumla dikkat çeken siyasi yapı ise HDP olmuştur. Önceki bölümlerde partinin 'Türkiyelileşme' iddiasına getirilen eleştirilerde de görüleceği gibi, HDP'li milletvekillerinin halen çok büyük oranda iki coğrafi bölgede yetişmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum partinin bölgeselliğini açık biçimde ortaya koyarken, araştırma dönemi boyunca CHP'nin Güneydoğu Anadolu milletvekili oranlarının düşüklüğünün de dikkat çekici olduğunu belirtmek gerekmektedir. Beş seçim dönemi boyunca aldığı oy oranlarıyla ana muhalefet konumunda bulunan bir siyasi yapının, Türkiye'nin tüm coğrafi bölgelerine yayılamamış görünmesi partinin en büyük sorunlarından biri olabilir.

Bunlara ek olarak, milletvekillerinin meslekleri arasında ise giderek artmakta olan 'hukuk' alanındaki üstünlük göze çarpmıştır. Araştırmanın başladığı 2002 yılında TBMM'de en yoğun görülen meslek kategorisi 'serbest meslek' olurken, en yüksek oran güncel dönemde hukuk çalışanlarında görülmüştür. Bu durumun Türkiye'nin bu süreçte yaşadığı birtakım olaylar ve gelişmelerle birlikte değerlendirildiği zaman sürpriz olmadığı anlaşılacaktır. Özellikle 2010 yılında başlayan Anayasa Referandumu ile yoğun biçimde görülen pek çok yargı tartışmasının yanı sıra, son birkaç yılda Türkiye'nin birtakım sistem değişikliklerine maruz kaldığı ve bunun yankılarının halen devam ettiği görülmektedir. Öyle ki, bu süre zarfında ülkenin hükümet sistemi değişmiş ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi olarak adlandırılan yeni bir sisteme yine referandum yapılarak geçilmiştir. Bunun sonucunda araştırma döneminin son yılı olan 2018'de bu sistemin ilk seçimleri yapılmış ve böylece Türkiye'de parlamenter sistem fiili olarak sona ermiştir. Buna karşın muhalefetteki hemen her partinin vaatleri arasında 'parlamenter sisteme dönüşün' yer aldığından da yola çıkarsak, bu sistem tartışmalarının sonlanmamış olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla milletvekilleri içindeki hukukçuların bu denli artmış olması, yıllardır yaşanmakta olan bu sürecin bir neticesi olarak değerlendirilmektedir.

Sosyolojik özelliklerin içindeki alt başlıklar olarak değerlendirdiğimiz (cinsiyet, yaş vd.) tüm bu alanlara ek olarak elde ettiğimiz sonuçların genel bazı tespitler yapabilmek için de yeterli olduğu düşünülmektedir. Yalnızca Türkiye toplumuna özgü olmayan siyasetçilere olan güvensizliğin, esasında bir tür tutarsızlık içerdiği araştırma sonuçlarıyla birlikte geçerlilik kazandığını vurgulamak hatalı görünmemektedir. Zira milletvekillerinin çoğu özelliğinin, toplumun ortalama özellikleriyle örtüştüğü net

biçimde anlaşılmıştır. Bazı bölgelerde doğmuş kişilerin politikaya olan eğiliminin daha fazla olması veya siyaseti tercih etmelerinin nedeni, yine toplumda yerleşmiş görünen birtakım köklü sorunlardan kaynaklanmış görünmektedir. Araştırmanın başından bu yana iddia edilmiş olduğu gibi, sol ve sağ siyaset kavramlarının ve ideolojilerinin milletvekili tercihlerine ya da seçimlerine çok yoğun bir nüfuzunun olmadığı, Türkiye’de bu tercihlerin ağırlıklı olarak kimliksel ve sosyolojik özelliklerle yapıldığı belirginleşmiştir. Bu bağlamda bir kez daha belirtmek gerekir ki, esasında Türkiye toplumunun sosyolojik yapısıyla TBMM üyelerinin sosyolojik özellikleri arasında güçlü bir paralellik görülmektedir. Bunun neticesi olarak, toplumun ve aynı zamanda siyasi partilerin milletvekili tercihinin erkek, aile sahibi, üniversite mezunu, ağırlıklı olarak Karadenizli veya İç Anadolu bireylerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arslan, A (2007). “AKP iktidarının sosyal anatomisi: Adalet ve Kalkınma Partisi milletvekillerinin sosyolojik analizi”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 4/2
- Altan, C (2008). “Türkiye’de 1950-1960 Dönemi Milletvekillerinin Sosyolojik Özellikleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22
- Başegmez, N (2013). “Turkish Woman Deputies in Between 1935 and 1960”. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi.
- Bozkurt, Veysel (2012). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Brooke, John (2008). *Namier and Namierism*, Blackwell Publishing for Wesleyan University.
- Burke, Edmund (2019). *Fransa Devrimi Üzerine Düşünceler 1790*, Çev.: Ahmet Özcan, İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Dahl, Robert (2019). *Demokrasi Üzerine*, Çev.: Betül Kadioğlu, Ankara: Phoenix
- Duverger, Maurice (1993). *Siyasi Partiler*, Çev.: Ergun Özbudun, Ankara: Bilgi
- Karadağ, M (2018). “Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket Partisi Milletvekillerinin Sosyolojik Analizi”. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- IPSOS (2019), *Global Trust in Professions*. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-09/global-trust-in-professions-trust-worthiness-index-2019.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2019)
- Kışlalı, Ahmet Taner (2018). *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
- (2018b). *Siyasal Sistemler*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi
- Mardin, Şerif (1990). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler I*, İstanbul: İletişim
- Özcan, Ahmet (2012). *Mukayeseli Anayasal Denge Denetleme ve Türkiye*, Arı Hareketi Yayınları
- (2008). A Historical – Philosophical Analysis of Edmund Burke’s “Reflections on the Revolution in France”, Sabancı University
- Öztekin, Ali (2016). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Sayarı, Sabri ve Bilgin, Hasret Dikici (2018). *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Yaşlı, Fatih (2017). *AKP, Cemaat, Sünni Ulus Yeni Türkiye Üzerine Tezler*, İstanbul: Yordam
- Yetkin, Çetin (2012). *Siyasal Düşünceler Tarihi – I*, İstanbul: Gürer Yayıncılık
- Zürcher, Erik Jan (2000). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, Çev.: Yasemin Saner Gönen, İstanbul: İletişim Yayınları

İnternet Kaynakları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) (2019). ‘Tüzük’, Ocak 2019.

- (2019b). ‘Merkez Yürütme Kurulu’, <http://www.akparti.org.tr/ak-kadro/myk/> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2019c). ‘Merkez Karar ve Yönetim Kurulu’, <http://www.akparti.org.tr/ak-kadro/mkyk/> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2002). ‘Kalkınma ve Demokratikleşme Programı’, <http://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/> (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) (2019). ‘MYK Üyeleri’, <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/myk-uyeleri> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)

- (2019b). ‘Parti Meclisi’, <https://www.chp.org.tr/parti-yonetimi/parti-meclisi-uyeleri> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2018). ‘Tüzük’, 9-10 Mart 2018, 19. Olağanüstü Kurultay.
- (2008). ‘Çağdaş Türkiye İçin Değişim Programı’, <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf> (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)

Halkların Demokratik Partisi (HDP) (2019). ‘Kadın Meclisi Tanıtım’, <https://www.hdp.org.tr/kadin/kadin-meclisi/kadin-meclisi-tanitim/8825> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)

- (2019b). ‘Parti Programı’, <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-programi/8> (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)
- (2019c). ‘MYK’, <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-yonetimi/myk/14> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2019d). ‘Parti Meclisi’ <https://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-yonetimi/parti-meclisi/13> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2018). ‘HDP Kadın Meclisi 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri Seçim Bildirgesi’, <https://www.hdp.org.tr/tr/kadin/kadin-meclisi/haberler-ve-basin-aciklamalari/kadin-meclisi-secim-bildirgemiz/12009> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)

İYİ Parti (2019). ‘Başkanlık Divanı’, <https://iyiparti.org.tr/baskanlik-divani> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)

- (2019b). ‘Genel İdare Kurulu’, <https://iyiparti.org.tr/genel-idare-kurulu> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2017). ‘İYİ Parti Programı’, <https://iyiparti.org.tr/Assets/Upload/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf> (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) (2019). ‘Başkanlık Divanı’, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/baskanlik_divani/mhp/mhp_baskanlik_divani.html (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)

- (2019b). ‘Merkez Yönetim Kurulu’, https://www.mhp.org.tr/htmldocs/kadrolar/myk/mhp/Merkez_Yonetim_Kurulu.html (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)
- (2009). ‘Geleceğe Doğru Parti Programı’, https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)

Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER) (2015). ‘Kadın Adaylar Infografığı’, <http://www.sivilsayfalar.org/2015/09/21/kaderden-kadin-aday-infografigi> (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2019)

Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi (2019), *Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması 2018*. <http://ctrs.khas.edu.tr/sources/TSSEA-2018-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2019)

KONDA (2018). *24 Haziran Seçimleri Sandık Analizi*. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2018/07/1807_KONDA_24HaziranSecimleriSandikAnalizi.pdf (Erişim Tarihi: 14 Mart 2020)

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2019). ‘Milletvekilliği Sona Erenler’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerizi_sd.ayrilanlar (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)

- (2019b). ‘27. Dönem Milletvekilleri Listesi’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.liste (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2019c). ‘26. Dönem Milletvekilleri Listesi’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=26 (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2019d). ‘24. Dönem Milletvekilleri Listesi’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=24 (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2019e). ‘23. Dönem Milletvekilleri Listesi’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=23 (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2019f). ‘22. Dönem Milletvekilleri Listesi’, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=22 (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2018a). ‘27. Dönem TBMM Albümü’, https://www.tbmm.gov.tr/docs/27_donem_mv_album.pdf (Erişim Tarihi: 18 Mart 2019)
- (2018b). ‘26. Dönem TBMM Albümü’, https://www.tbmm.gov.tr/docs/26_donem_mv_album.pdf (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2019)
- (2012). ‘24. Dönem TBMM Albümü’, https://www.tbmm.gov.tr/docs/24_donem_mv_album.pdf (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019)

- (2007). ‘23. Dönem TBMM Albümü’, https://www.tbmm.gov.tr/docs/23_donem_mv_album.pdf (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2019)
- (2003). ‘22. Dönem TBMM Albümü’, https://www.tbmm.gov.tr/docs/22_donem_mv_album.pdf (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2019)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). ‘Milletvekili Seçim Sonuçları Dinamik Sorgulama’, <https://biruni.tuik.gov.tr/secimdagitimapp/secimadaykazanani.zul> (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2019)

- (2019b). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2018’, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1339 (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2019)
- (2019c). ‘Yıllara ve Cinsiyete Göre Ortanca Yaş, Genel Nüfus Sayımları – ADNKS’, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1589 (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2019)
- (2019d). ‘Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2018’, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698> (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2019)
- (2019e). ‘Medyan Yaş, 1935-2000’, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=204 (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2019)
- (2019f). ‘Bitirilen Eğitim Düzeyine Göre Nüfusun Dağılımı’, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2816 (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019)
- (2019g). ‘İşgücü İstatistikleri (1988-2013)’, <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2019)
- (2019h). ‘İşgücü İstatistikleri (2014 ve Sonrası)’, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2019)
- (2019i). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları’, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2019)
- (2019j). ‘Evlenme İstatistikleri’, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 13 Kasım 2019)
- (2016a). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2015’, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507> (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2019)
- (2016b). ‘Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2015’, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21515> (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2019)
- (2012a). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2011’, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=rvCBdfgbGfQ5DnjWyrwCcnNwlvXSzTyS7KJNGLLLR3vnyNTJdVsk!359274427?id=10736> (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2019)
- (2012b). ‘Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2011’, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10844> (Erişim Tarihi: 7 Ekim 2019)

- (2012c). ‘Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011’, www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=152 (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2019)
- (2008). ‘Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007’, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=pGTndvLcLhmXLygyBvFy9KyjD2kTLfQgFv1dl5tBbTVFVTbtDyG!-616474349?id=3894> (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2019)

Yüksek Seçim Kurulu (YSK) (2019). ‘1950-1977 Yılları Arasında Yapılan Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2019)

- (2018a). ‘Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2018b). ‘Cumhurbaşkanı Seçimi ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2018c). ‘Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçim İstatistikleri’, <http://ysk.gov.tr/tr/2018-cumhurbaskani-ve-milletvekili-secim-istatistikleri/78032> (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019)
- (2017). ‘16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Halkoylaması’, <http://ysk.gov.tr/tr/16-nisan-2017-anayasa-degisikligi-halkoylamasi/5002> (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2019)
- (2015a). ‘26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-D.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)
- (2015b). ‘Milletvekili Adaylarının Cinsiyet Dağılımı’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/2015MVES-PartiAdayCinsiyet.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)
- (2015c). ‘Siyasi Partilerin Kazandıkları Milletvekillerinin Cinsiyet Dağılımı’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/2015MVES-MVCinsiyetDagilimi-Grafik.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)
- (2015d). ‘25. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmiGazete/D.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)
- (2011). ‘24. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2011MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)
- (2007). ‘23. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2019)
- (2002). ‘22. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri’, <http://ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2002MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2019)

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women) (2019). ‘Women in Politics: 2019’, <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2019/women-in-politics-2019-map-en.pdf?la=en&vs=3303> (Erişim Tarihi: 6 Eylül 2019)

United Nations Development Programme (UNDP) (2018). 'Human Development Indices and Indicators 2018 Statistical Update', https://www.undp.org/content/dam/turkey/hdr2018/2018_Human_Development_Statistical_Update.pdf (Erişim Tarihi: 6 Eylöl 2019)

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Rıza Mertoğlu
Doğum Tarihi-Yeri : 04.09.1994 - İstanbul
E-Posta : mertogluriza@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans : 2016, İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans : 2020, İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR ve PATENTLER:

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR ve PATENTLER: